

JOSEP PERARNAU I ESPELT

LA DONACIÓ DE LA BIBLIOTECA D'ARNAU DES COLOMER
I LA FUNDACIÓ DE LA «LIBRARIA SEDIS»
DE GIRONA (1397-1411) *

«L'aniversari d'En Colomer no ha malla ni diner.» Aquesta frase, que encara forma part de la memòria col·lectiva de Girona, és, si no m'erro, l'únic vestigi que, ultra els volums gairebé miraculosament salvats de tants

* Les abreviatures o sigles usades en aquest estudi i en particular en les notes explicatives de l'inventari ací publicat són, ultra les usuals, les següents:

ACG = Arxiu de la Catedral de Girona.

ADG = Arxiu Diocesà de Girona.

BATLLE = Lluís BATLLE I PRATS, *La biblioteca de la catedral de Gerona desde su origen hasta la imprenta* (Colecció de monografías del Instituto de Estudios Gerundenses 1), Girona 1947; ²Girona 1979 dins el volum del mateix autor *La cultura a Girona de l'Edat Mitjana al Renaixement* (Col·lecció de monografies de l'Institut d'Estudis Gironins 7), Girona 1979, 87-231, en particular l'apartat intitulat *Bibliotheca Sedis*, transcripció de l'inventari datat el 17 d'abril de 1512, pp. 179-193.

BUB = Biblioteca de la Universitat de Barcelona.

DBI = *Dizionario Biografico degli Italiani* (en curs de publicació). Roma 1960 ss.

DCIC I = Thomas DIPLOVATATIUS, *De claris iuris consultis* herausgegeben von Hermann KANTOROWICZ und Fritz SCHULZ. Erster Band. Lebensgeschichtliche Einleitung von H. KANTOROWICZ. *De claris iuris consultis. Pars prior*. Edidit F. SCHULZ. Mit vier Tafeln (Romanistische Beiträge zur Rechtsgeschichte 3), Berlin-Leipzig 1919, XXVI + 384 pp.

DCIC II = Thomae DIPLOVATATII, *Liber de claris iuris consultis. Pars posterior*. Curantibus † Fritz SCHULZ, † Hermann KANTOROWICZ, Giuseppe RABOTTI (Studia Gratiana X), Bolonya 1968, XXXIV + 510 pp.

DDC = *Dictionnaire de Droit Canonique* ... publié sous la direction de R. Naz I-VII, Paris 1935-1965.

DHGE = *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques* publié sous la direction d'Alfred BAUDRILLART, Albert VOGT et Urbain ROUZIÈS (en curs de publicació). Paris 1912 ss.

DS = *Dictionnaire de Spiritualité, Ascétique et Mystique. Doctrine et histoire*. Publié sous la direction de Marcel VILLER assisté de F[ernand] CAVALLERA et J[oseph] DE GUIBERT (en curs de publicació). Paris 1937 ss.

DTC = *Dictionnaire de Théologie Catholique* ... commencé sous la direction d'Alfred VACANT, Eugène MANGENOT, continué sous celle de Émile AMANN, I-XV. Paris 1923-1950.

de tràngols com els que ha passat la ciutat immortal, ha arribat fins a nosaltres d'una operació bibliogràfica de certa envergadura, de la qual hom sabia poc més que l'existència, gràcies a dues notícies desenterrades per Fidel Fita¹ i recollides per Lluís Batlle i Prats.² Avui, finalment, la

- EC = *Enciclopedia Cattolica*, I-XII. Ciutat del Vaticà [1949-1954].
- EI = *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti*, I-XXXV (més un volum d'índexs i tres apèndixs en cinc volums). Roma 1929-1937. Ristampa 1949.
- FRIEDBERG = *Corpus Iuris Canonici*. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludovici RICHTERII curas et librorum manuscriptorum et editionis romanae fidem recognovit et adnotatione critica instruxit Aemilius FRIEDBERG. *Pars Prior: Decretum Magistri Gratiani*, Leipzig 1879. *Pars secunda: Decretalium Collectiones*, Leipzig 1879 (reimpressió anastàtica, Graz 1959).
- GEC = *Gran Enciclopèdia Catalana*, 1-15. Barcelona 1969-1980.
- GLORIEUX = P[alémon] GLORIEUX, *Le Faculté des Arts et ses Maîtres au XIIIe siècle* (Études de Philosophie Médiévale LIX), París 1971.
- LThK = *Lexikon für Theologie und Kirche* begründet von Dr. Michael BUCHBERGER. Zweite, völlig neu bearbeitete Auflage... herausgegeben von Josef HÖFER und Karl RAHNER, 1-10 (més un volum d'índexs). Friburg de Brisgòvia 1957-1966.
- MAIER = Anneliese MAIER, *Die «Bibliotheca minor» Benedikts XIII. (Petrus de Luna)*, dins «Archivum Historiae Pontificiae», 3 (1965), 139-191.
- MIQUEL = FRANCISCO MIQUEL ROSELL, *Inventario general de manuscritos de la Biblioteca Universitaria de Barcelona* I-IV, Madrid 1958-1969.
- ML = Jacques Paul MIGNE, *Patrologiae cursus completus ... Series prima in qua prodeunt patres, doctores scriptoresque Ecclesiae latinae a Tertulliano ad Gregorium Magnum* I-CCXVII, París 1844-1855.
- PAULY-WISSOWA = August PAULY, *Realencyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft*. Neue Bearbeitung von Georg WISSOWA und Wilhelm KROL (en curs de publicació). Stuttgart 1893 ss.
- RBMAE = Fridericus STEGMÜLLER, *Repertorium Biblicum Medii Aevi* I-XI, Madrid 1940-1980.
- RK = Stephan KUTTNER, *Repertorium der Kanonistik (1140-1234). Prodromus Corporis Glossarum* I (Studi e testi 71), Ciutat del Vaticà 1937.
- SCHNEYER = Johannes Baptist SCHNEYER, *Repertorium der lateinischen Sermones des Mittelalters für die Zeit von 1150-1350* (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters. Texte und Untersuchungen XLIII, Heft 1-9), Münster 1969-1980.
- SCHULTE = Johann Friedrich VON SCHULTE, *Die Geschichte der Quellen und Literatur des Canonischen Rechts von Gratian bis auf die Gegenwart* I. Einleitung. *Die Geschichte der Quellen und Literatur von Gratian bis auf Papst Gregor IX*, Stuttgart 1875. II. *Die Geschichte der Quellen und Literatur von Papst Gregor IX. bis zum Konzil von Trient*, Stuttgart 1877.

1. Les dues notícies són la de l'acord del Capítol de la seu de Girona de destinar a biblioteca una estança de l'edifici catedralici (18 de març de 1395) i la referència al fet que el 24 de setembre de 1477 hom considerava incorregible l'absència general de capitulars i beneficiats en el capdany d'Arnau des Colomer, ocasió amb motiu de la qual fou recollida la frase que encapçala aquest article. Els respectius documents es

podem documentar de faisó gairebé completa pel fet d'haver descobert en l'Arxiu Diocesà de Girona (ADG) l'esberrany que serví al conegut notari d'aquella cúria eclesiàstica, Lluís Carbonell,³ per a preparar la minuta definitiva d'un acte jurídic que durà catorze anys gairebé justos (19 maig

troben en Fidel FITA, *Los reys d'Aragó y la séu de Girona*, Barcelona 1873, 52, columna primera (text de 1477) i 107 (acord de 1395). Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España. Tomo XII*, Madrid 1850, 117-118, havia publicat fragments del primer.

2. BATLLE 172 (acord de 1395) i 112 (dita popular recollida en el document de 1477). Com que les transcripcions de l'acord fundacional de la biblioteca presenten variants en les versions de Fita i de Batlle, n'he fet una nova lectura, que he procurat literal: «*Pro libraria fienda in ecclesia Gerundensi. Item, dictis die et anno (18 de març de 1395), de voluntate honorabilis capituli, nemine discrepante (ms discrepante corr discrepante), fuerunt electi et dati ad uidendum et rec(o)gnoscendum vbi iuxta ecclesiam Gerundensem melius et vtilius posset esse libraria, venerabiles Bernardus de Brugero-lis, sacrista maior, et Bernardus de Campis, canonici ecclesie supradicte. Qui postea, referendo in capitulo predicto, retulerunt quod ipsi, attendentes quod in dicta ecclesia vnquam fuit nec est etiam de presenti (in dicta ecclesia cancell) aliqua libraria nec locus deputatus vel designatus ad ponendum libros ipsius ecclesie, nisi tantum in choro (quodque cancell) et quod est multum vtile et necessarium quod aliquis locus sit certus et deputatus intra dictam ecclesiam vbi libri eiusdem reponantur ad custodiendum et serdandum (sic! servandum) volentibus proficere in scientia, cum ita sit quasi in aliis ecclesiis cathedralibus et in multis aliis, ideo, vt dixerunt, visa et rec(o)gnita ecclesia predicta cum pluribus tam de capitulo quam aliis ecclesiis ipsius ecclesie et extra, dixerunt quod secundum eorum bonam conscientiam, non est pro nunc alius melius et vtilius (sic), attentis attendendis, locus intra dictam ecclesiam pro dicta libraria facienda nisi supra claustrum, versus occidentem, videlicet, vbi scola sunt, recipiendo partem domus ipsarum scolarum versus latrinas. Ideo fuit vnanimiter quod ibi fiant et libri in eadem reponantur et sint, donec aliter melius appareat locus necessarius ad predicta», ACG, *Resolutiones capituli I* (1363-1446), f. 11'. La lletra d'aquesta anotació sembla ésser l'autògrafa d'Arnau des Colomer. Si això es confirmés, sabriem que hauria fet de «secretari d'actes» del capítol de la seu de Girona entorn de 1395.*

3. Lluís Carbonell no és pas un desconegut des que Josep MORERA I SABATER el presentà en *Una curiosa correspondencia del año 1386 relativa al Cisma de Occidente*, dins «Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens», XXII (1965), 202-216; hom pot veure un resum d'aquest article dins *El Cisma d'Occident a Catalunya, les Illes i el País Valencià. Repertori bibliogràfic*, Barcelona 1979, 60, núm. 129. Diverses sèries documentals de l'Arxiu Diocesà de Girona conserven proves abundants de la seva activitat notarial. La seva presència en la cúria episcopal de Girona aportà la novetat de la introducció de la lletra gòtica semibastarda, aquella que és tan característica de la cúria papal avinyonesa del darrer terç del segle XIV. Per la seva banda, l'Arxiu Capitular de la mateixa ciutat ha conservat d'ell un volum manuscrit amb documentació relativa als problemes inicials del Cisma d'Occident. I no devia ésser l'únic fruit de la seva atenció als esdeveniments contemporanis, encara que sigui l'únic que d'ell se'ns ha conservat. Ara porta la signatura d'ACG, ms. 68 o també 20. e. 18. D'altra banda, en ADG, sèrie U, vol. 85, f. 7', hom pot veure una signatura de Lluís Carbonell en la qual es fa constar ésser feta «manu propria»; la lletra coincideix.

1397 - 20 maig 1411). La troballa sembla que demanava d'ésser immediatament posada en coneixement públic i per això descriuré el fascicle, en transcriuré el text i n'estudiaré diversos aspectes.

I. DESCRIPCIÓ

La peça que, de fet, es trobava en ADG, sèrie C (Processos), 15, núm. 44 és un quadern de catorze folis de paper, corresponents a set fulls doblats i cosits amb fil en la línia del plec.⁴ Sense enquadernació. Superfície de pàgina: 229 × 157 mm. Filigranes: R al full segon (ff. 2 i 13), cf. Briquet 8971; tres turons surmontats d'antena en el full terç (ff. 3 i 12), Briquet 11685; i sirena de doble cua en els altres, els més centrals, Briquet 13868. Inicialment, tal com després explicarem, el fascicle constava només dels actuals folis 4-11, als quals, en un moment no molt allunyat del més primitiu, fou afegit l'actual full tercer, el corresponent als ff. 3 i 12; i uns quants anys més tard, en ésser completada tota l'operació, foren afegits els dos actuals fulls més externs, de manera que, en aquest cas, la diversitat de filigranes encaixa amb les etapes del procés de formació de l'actual conjunt. La numeració primitiva dels folis 4-13, als que m'acabo de referir, és feta per dues mans amb xifres romanes (I-X); el ja esmentat Lluís Carbonell numerà els vuit primers (ff. 4-11, equivalents a I-VIII) i, sembla, un altre, els dos darrers (ff. 12-13, corresponents als IX-X). Jo he numerat tots els folis actuals amb números aràbigs escrits a llapis.

El text, el qual, tret del llarg títol, es troba en els deu folis numerats amb xifres romanes (resten, per tant, en blanc els tres primers, ff. 1-3, i el darrer, f. 14) ha estat elaborat en les etapes següents: el primer pas sembla haver estat una llista inicial, la qual fou copiada en l'actual inventari i valoració dels volums (f. 6/III - 9/VI), llista potser escrita (almenys dictada) pel mateix Arnau Colomer (cf. núm. XVIII, 29: «Item, super iure civili habeo...»). Un quant temps després (mentrestant, fra Guillem Solana havia deixat d'ésser «officialis» del bisbe, compareu les lín. 71, 264 i 415) foren afegits dos altres fulls (ff. 4/I, 5/II i 10/VII, 11/VIII), en els primers folis dels quals Lluís Carbonell redactà l'acta de donació prò-

4. Emprem en aquesta descripció el mètode i la nomenclatura que he exposades en el meu *Els manuscrits lullians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic I. Volums amb textos catalans. Apèndix: Inventari d'obres lullianes en català* (Studia, textus, subsidia III), Barcelona 1982, 10-16. Cal, però, tenir en compte que el plec que estudiem presenta la particularitat d'haver estat constituït progressivament en tres etapes, les quals es reflecteixen en el text notarial. En general, el plec d'un llibre és format d'un sol cop.

piament dita, la qual ocupa els ff. 4/I i 5/II i conté el text corresponent a les línies 42-74 i 271-348. En un tercer moment, posterior al 19 de maig de 1397, després que el capítol de la Seu de Girona hagué manifestat estar d'acord amb la donació i les condicions d'Arnau de Colomer, fou redactada tant la introducció de l'acta de la sessió capitular esmentada (f. 10^r/VII^r, línies 11-41) com la fórmula d'acord entre el capítol i l'esmentat Arnau (ff 10^v/VII^v - 11^v/VIII^v, línies 349-417), fórmula que una setmana més tard, el 26 del mateix mes i any, seria confirmada per tres capitulars absents de la sessió del dia dinou (línies 417-426). Fins ací, havia bastat el paper de la segona presa, però per a la continuació del document fou necessari d'afegir un altre full, el qual en la seva primera meitat restà en blanc i no fou numerat (és l'actual f. 3) i en la segona fou numerat com a f. IX (ara 12). El mateix Lluís Carbonell escriví l'acta del traspàs de possessió i la de reserva dels onze volums que Arnau de Colomer es retingué per a mentre visqués; el text d'aquestes dues darreres pàgines correspon a les línies 427-490. Finalment, ja difunt el donador, els marmessors feren lliurament real dels onze volums acabats d'esmentar, en un acte del 20 de maig de 1411, del qual fou pres un apunt en la primera pàgina del conjunt d'aleshores (la que havia restat en blanc en el foli darrerament afegit, l'actual f. 3^r) i el text ja definitiu d'aquest apunt fou escrit a continuació del que acabava en el f. 12^v/IX^v, però fou necessari de procurar-se un nou doble full (els folis 1-2 són encara sense tallar), del qual fou escrit només un foli, el 13/X, corresponent a les línies 491-547. Ara, finalment, acabada tota l'operació i l'acta corresponent, era possible de donar-li títol, el qual fou escrit en la primera pàgina del doble full acabat d'esmentar (actual f. 1^r) i constitueix les línies 1-10 de la nostra transcripció. Així, tal com deia, hom pot veure que la composició material del plec i la successiva elaboració de les diverses parts de l'acta encaixen l'una amb l'altra.⁵

El conjunt que en resulta es pot esquematitzar de la forma següent:

<i>Línies</i>	<i>Concepte</i>
1-10	Títol definitiu (1411).
11-41	Datació i localització de l'acte fundacional i presentació dels protagonistes (1397 maig 19).

5. Al centre del plec descrit n'hi ha un altre de vuit folis constituïts per dos fulls doblats dues vegades, del mateix tamany que el plec descrit. Aquest afegit central conté en els seus tres primers folis i mig part del testament d'Arnau des Colomer, que més avall ens servirà per a completar la seva fitxa personal. És còpia de mitjan o de la segona meitat del s. xv, escrit amb lletra humanística força evolucionada.

- 42-417 Acta de la donació i acceptació dels quaranta-dos volums.
 42-74 Acte de donació i valoració global.
 75-262 Inventari amb valoració de cada volum.
 263-277 Destinació dels volums donats.
 278-312 Condicions de la donació.
 280-288 a) Dret de retenció salvat a Arnau de Colomer.
 289-303 b) Obligació de no vendre'ls ni treure'ls de la seu de Girona.
 304-312 c) Celebració d'un capdany conventual i d'un de presbiteral.
 313-348 Arnau de Colomer promet de lliurar efectivament els volums quan vulgui el capítol.
 349-406 Acceptació de la donació i de les condicions per part del capítol.
 407-417 Escatocol de l'acta anterior.
 418-426 Confirmació de l'acte per nous capitulars (1397 maig 26).
 427-441 Delegació del capítol en Arnau de Gurb per a la presa de possessió dels volums.
 442-490 Presa de possessió dels volums no reservats per Arnau de Colomer.
 491-539 Lliurament dels volums retinguts, després de la mort del donant (1411 maig 20).
 540-547 Conclusió final del notari Lluís Carbonell.

II. EDICIÓ DEL TEXT

No cal dir que em limito a transcriure el text-esborrany conservat en el fascicle que acabo de descriure, bo i indicant en l'aparat crític les lletres, paraules o frases desestimades pel mateix autor. Normalitzo l'ús de les *c/t*, *i/j*, *u/v*, amb l'excepció de les paraules d'incipit i d'èplicit recollides en les descripcions dels volums, en les quals m'atenc estrictament a les grafies de l'original, ni que sigui perquè potser podrien ésser un element d'identificació. També regularitzo l'ús de les lletres dobles; *ff* inicials de paraula o de síl·laba, *mm*, *tt*, quan l'ortografia actual ho demana, per exemple, «*committo*» (comito), «*promitto*» (promito), «*legitime*» (legittime). Les altres possibles variants exigides per la correcció són indicades en l'aparat crític. En la secció d'inventari repeteixo: «*Extimatum in valore*» després de la descripció de cada volum, car, tot i trobar-se en l'original només després de la primera, Lluís Carbonell notà al marge: «*Continuetur in quolibet volumine huius folii: Extimatum in valore*»; he complert, doncs, la voluntat de l'autor.

En les notes complementàries a la descripció de cada volum fornida

per l'inventari, he distingit entre el tom (designat amb la corresponent xifra romana) i la o les obres que conté (designada o designades amb la respectiva xifra àrab), ambdues xifres col·locades entre parèntesis quadrats. Quan el volum conté més d'una obra, només per a la primera trobarà hom els dos números abans esmentats; per a la o les restants, la indicació numeral es limita a la xifra correlativa de la segona sèrie, l'escripta amb guarismes àrabs.

El volum (i, per tant, la corresponent xifra romana) pot tenir una o dues notícies consecutives, cada una de les quals va darrera una *a*) o una *b*): darrera la *a*) hi va l'actual identificació del volum descrit en l'inventari de la donació d'Arnau des Colomer amb algun dels actualment conservats en la BUB, amb les corresponents explicacions; darrera la *b*) segueix l'eventual identificació del mateix volum en algun o alguns dels inventaris de la biblioteca de la catedral esmentada publicat o publicats en general per Lluís Batlle i Prats i en algun cas, ja abans, per Joaquín Lorenzo Villanueva.

Les dades relatives a les obres copiades en els volums del nostre inventari tenen en la fitxa consecutiva als números àrabs un apartat que segueix el *c*) i un altre que segueix el *d*). Després de *c*) vénen el nom, si és possible complet, de l'autor en llatí, les dates cronològiques entre les quals s'estengué la seva vida, entre parèntesis, i l'actual grafia del nom de l'autor en la llengua moderna del seu país; després, alguna indicació sobre la seva personalitat, a base generalment d'articles de diccionaris especialitzats. Darrera la *d*) segueix el títol que ara hom considera complet de l'obra en qüestió, completat amb alguna dada bibliogràfica, si n'he coneguda de diversa a la o les assenyalades en l'apartat precedent dedicat a l'autor.

f. 1^r

DONATIO XLII VOLUMINUM FACTA
 ECCLESIE GERUNDENSI ET EIUS LIBRARIE PER DOMINUM
 ARNALDUM DE COLUMBARIO, PRESBITERUM
 DE CAPITULO ECCLESIE GERUNDENSIS
 5 ET PREPOSITUM CASTILIONIS IN ECCLESIA IPSA,
 AC ORDINATIONES SUPER ANNIVERSARIO IPSIUS DOMINI
 ARNALDI FACIENDO ET QUEDAM ALIA INDE
 SECUTA ETIAM POST IPSIUS VENERABILIS
 ARNALDI OBITUM, UNO INSTRUMENTO CONTEXTA
 10 ET CONTINUATA

Noverint universi quod die sabbati, decima nona mensis maii con-
 tinuata ad capitulum generale, quod de antiqua et approbata consue- f. 10^r (VII^r)
 tudine celebratur annis singulis prima die martis post festum Pasce
 sive Resurrectionis Domini, prout etiam fuerat celebratum in ecclesia
 15 Gerundensi die martis, vigesimo quarto mēsis aprilis post dictum
 festum pro firmandis et refirmandis preposituris ac aliis negotiis eius-
 dem ecclesie communibus peragendis, hora eiusdem diei sabbati in
 tertiis ante prandium, anno a nativitate Domini M CCC XC septimo,
 honorabilibus viris dominis Arnaldo de Columbario, bacallario in
 20 decretis, presbitero de ipso capitulo et reverendi in Christo patris ac
 domini, domini Berengarii, Dei gratia episcopi Gerundensis in remo-
 tis agentis, vicario in spiritualibus et temporalibus generali, et capi-
 tulo eiusdem ecclesie, intus eandem ecclesiam in domo vocata Sacristia
 sive Thesauraria ipsius ecclesie ad trinum tractum campane more
 25 solito eiusdem ecclesie pro premissis et infrascriptis convocatis et
 etiam congregatis, in quo capitulo convenientes interfuerunt, una
 cum prefato domino vicario, honorabiles et circumspecti viri domini
 Dominicus Iurati, abbas secularis et collegiate ecclesie sancti Felicis
 civitatis iamdicte; Arnaldus de Gurbo et Ludovicus Strucii, cano-
 30 nici, ac etiam Berengarius de Fonte, thesaurarius; Petrus Arnaldi;
 Franciscus de Pariete Alto; et Ioannes Bovis, presbiteri de ipso capi-
 tulo, capitulantes et capitulum ipsius ecclesie generale facientes, cele-

3 in mg debet et pedagia 10 continuata seq superant prima tria folia et ultimum vacua
 Post tria folia, in summa pag Noverint universi, etc., ut infra folio vij^o

11 In mg f. 10^r (vij^r) A. Hic incipit instrumentum 19 viris dominis Arnaldo corr viri
 domini Arnaldus 20 presbitero corr presbiter 22 vicario corr vicarius | generali corr genera-
 lis 22-23 capitulo corr capitulum 25 pro premissis et infrascriptis add in mag et int lin

brantes et etiam representantes, in mei, notarii publici, et testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum et rogatorum presentia, prefatus venerabilis Arnaldus de Columbario, presbiter de ipso capitulo et prepositus Castilionis Impuriarum in ecclesia ipsa personaliter constitutus, quasdam donationem, cessionem de quadraginta duorum librorum voluminibus inferius designatis ac etiam promissionem, renunciationem et retentionem, medio iuramento, et alia fecit per verba, modum et formam, verbo et scriptis que et qui ac prout et quemadmodum subsequuntur.

f. 10^r (VII^v)f. 4^r (I^r)

In nomine sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Ego, Arnaldus Colomer, presbiter de capitulo ecclesie Gerundensis et in eadem prepositus Castilionis, bacallarius in decretis, inter alia considerans esse utile ecclesie Gerundensi et viris ecclesiasticis necessarium habere libros, in quibus legendo proficiant meliusque scire valeant que sunt eis cunctoque populo necessaria ad salutem ac comprehendere que 'Dominus enarravit in scripturis populorum et principum horum que fuerunt' [cf. Ps 86, 6], sunt et erunt in presenti seculo et futuro, in quo, 'sicut hic audivimus, sic tunc videbimus in civitate Domini virtutum' [cf. Ps 47, 9], nam, legendo libros, melius recordatur de predictis adquiriturque scientia et sapientia infinita, 'que in altissimis habitat, que sola in omni gente primatum tenens superbiorum et sublimium colla virtute propria calcata' [cf. Eccli 24, 7. 10-11], per quam etiam Deus cognoscitur, pompis diaboli renunciatur, ecclesia et ipsius membra defenduntur, terra malis hominibus extirpatur, mandata Dei servantur, carnis vitia negliguntur, cunctaque prospera finaliter perveniunt et mala omnia evanescent.

Pro tanto, hiis et aliis attentis, ego dictus Arnaldus Colomer, cupiens otiositatem evitare et dare materiam aliqualem dominis de capitulo et beneficiatis ecclesie Gerundensis ut legendo et studendo melius que Dei sunt intelligant, gratis et consulte, ad honorem omnipotentis Dei et eius matris beate Marie virginis gloriose totiusque curie supernorum, ob remedium anime mee omniumque fidelium de-

34 presentia seq per cancell 37-38 de xlij librorum voluminibus inferius designatis ac etiam add int lin 39 et alia add int lin 40 qui seq sequuntur cancell 41 subsequuntur seq «In nomine sancte et individue Trinitatis, etc.» ... valere DCLXXX florenorum et sunt ac designantur prout per ordinem et singulariter subnectuntur: «Primo, unum Decretum, etc. ... ratione aliqua sive causa» | In mg Continuetur ut supra folio j^o In mg infra Continuetur ut supra (fol j^o cancell) folio iij^o

42 In mg .b. 48 enarravit corr expunct enarravit 50 presenti seq et in alio seculo cancell | seculo et futuro add int lin 53-53 et sapientia infinita add int lin 54 ms sublimium | colla corr collo 56 defenduntur corr de(f)enditur

- functorum, dono et cedo donatione pura et irrevocabili inter vivos dicte ecclesie Gerundensi et eius honorabili capitulo ac clericis beneficiatis omnibus, presentibus et futuris in eadem, ad usum et servitium eorum et ipsorum cuiuslibet et perpetuo, meos libros omnes subscriptos, extimatos per honorabiles viros dominos fratrem Gulielmum Solana, officialem olim Gerundensem, fratrem Petrum Bagueny, magistrum in sacra pagina, Antonium Begudà, licentiatum in legibus, Petrum Ferrarii, magistrum grammatices Gerunde, valere inter omnes sexcentos octoginta florenos, et sunt qui sequuntur, videlicet:
- 70
- [I. 1] Primo, unum *Decretum* bonum, incipiens in secundo f. 6^r (III^r) folio «priujlegia» et finiens in penultimo «coacti fame».
- Extimatum in valore septuaginta quinque florenorum.
- [II-III. 2] Item, *Lecturam* UGUTIONIS *super Decretum* in duobus voluminibus, quorum primum incipit in tertio folio «mos enim»
- 75

66 et cedo *add int lin* 67 dicte *add int lin* | Gerundensi *corr* Gerunde 71 olim *add int lin* | Gerundensem *corr* Gerunde 73 *ms* gramatices 74 *ms* dclxxx *corr* dccxxj | videlicet *seq* etc. ponantur per ordinem *cancell* «Primo, unum Decretum bonum, etc., continuetur ut infra, folio iij^o in principio eius» | *in mg* Continuentur libri ut infra iij folio

75 *in mg* .C. *corr* .b. | privilegia *corr* primelcia (?) 77 Extimatum ... florenorum *de man Ludovici Carbonell* | *in mg ead man* Continuetur in quolibet volumine huius folii 'Extimatum in valore...'

79 *ms* inceptit

[I. 1] a) BUB 1164 (MIQUEL III, 220-221, amb reproducció del f. 140^r en la làmina col·locada entre les dues pàgines esmentades). La identificació, tot i que manca el text inicial del foli segon i els tres darrers folis del volum (per tant, el penúltim i els dos que li eren veïns), em sembla segura, car sembla cert que la primera paraula del text de l'actual f. 2ª era «priujlegia», car és la que ve en el *Decret* de Gracià després dels mots amb els quals finalitza el f. 1^a (pertanyents a la rúbrica *Quid sit canon. Vnde regula dicatur*): «Hec quidem de generalibus regulis intelligenda sunt. Sunt autem quedam priuate leges tam ecclesiastice quam seculares que (f. 2^a) <privilegia appellatur>...», distinció quarta, canon tertius, FRIEDBERG I, 5. D'altra banda, aquest volum és un dels comprats per Estanislau Agulló a Girona, tal com consta en la llista dels adquirits per ell en aquella ciutat l'any 1857, que hom pot veure en la mateixa biblioteca, ms. 1944, f. 258^r; és el número 32 de la llista esmentada.

b) BATLLE 29? BATLLE 43?

c) Magister Gratianus (?-c. 1159), Graziano. DCIC II, 7-21; DDC IV (1949), 711-627, P. TORQUEBIAU; EI XVII (1951), 781-782, G. BONOLIS; Stephan KUTTNER, *Graziano: l'uomo e l'opera*, dins «Studia Gratiana», I (1953), 17-29; SCHULTE I, 46-75.

d) *Concordia discordantium canonum* (títol resumit en *Liber decretorum*, *Decreta* i *Decretum*, el qual s'imposà). Ultra les referències anteriors, hom pot veure Hans ERICH FEINE, *Gliederung und Aufbau des Dekretum Gratiani*, dins «Studia Gratiana», I (1953), 353-370; dóna una idea de l'impacte històric RK, 1-271.

[II-III. 2] a) El primer volum d'aquesta obra, l'assenyalat amb la xifra romana II és l'actual BUB 504 (MIQUEL II, 11-12). La identificació és segura, car l'actual

et finit in penultimo «contra incontinentiam». Et secundum incipit in primo folio «ponat set non» et finit in penultimo «vel uolunptatem». 80

Extimatum in valore duodecim florenorum.

[IV. 3] Item, *Rosarium super Decretum*, pulcrum et correctum, incipiens in secundo folio «... tinetur naturalis» et finit in ultimo «suauis lactabatur». 85

Extimatum in valore triginta quinque florenorum.

[V. 4] Item, quasdam *Decretales* bonas et correctas, incipientes in secundo folio «vtraque» et finientes in penultimo «dupplum enjm».

88 finientes *ms* finiens

foli primer, el qual era inicialment el tercer (el primer plec és ara coix amb tres folis en la primera meitat i cinc en la segona, cosa que indica que l'actual foli primer és el tercer del plec complet), comença «mos enim...» i el penúltim acaba amb les paraules «contra incontinentiam». El volum, per tant, acabava truncat, igual com ara. També fou comprat per Estanislau Aguiló a Girona (cf. BUB, ms. 1944, f. 253^r, núm. 13).

b) BATLLE 44 i 45.

c) Huguccio de Pisis, Huguccio Pisanus, H. Ferrariensis (?-1210), Uguccione da Pisa. DCIC II, 60-62; EC XII (1954), 720-721, Z. DA SAN MAURO; SCHULTE I, 156-170; Corrado LEONARDI, *La vita e l'opera di Uguccione da Pisa decretista*, dins «Studia Gratiana», IV (1956-1957), 39-120.

d) *Summa super corpore decretorum*. Luigi PROSDOCIMI, *La «Summa Decretorum» di Uguccione da Pisa. Studi preliminari per una edizione critica*, dins «Studia Gratiana», III (1955), 350-374; idem, *I manoscritti della «Summa Decretorum» di Uguccione da Pisa*, ibid., VII (1959), 253-272; G. CREMASCOLI, *Uguccione da Pisa: saggio bibliografico*, dins «Aevum», 42 (1968), 123-168.

[IV. 3] b) BATLLE 31?

c) Guido de Baysio (Archidiaconus) (s. XII-1313), Guido da Baisio. DCIC II, 191-193; SCHULTE II, 186-190; DDC V (1953), 1007-1008, G. MOLLAT; DBI V (1963), 193-297, F. LIOTTA.

d) *Apparatus ad Decretum* (Rosarium). RK 86-88.

[V. 4] a) Tot i posseir actualment la BUB unes *Decretals* procedents de Girona per compra d'Estanislau Aguiló en el ms. 764 (cf. MIQUEL II, 315-316), aquest em sembla cert que no es pot identificar amb el del nostre inventari, car no mancant cap foli al començament (el primer plec, de sis fulls doblats, es conserva íntegre), el foli segon ni en la glossa ni en el text no comença amb «vtraque»; tampoc el foli penúltim, el qual pertany amb el darrer a un full doblat únic, sense formar plec amb d'altres, i no acaba «dupplum enim», ni en el text ni en la glossa. Àdhuc en la suposició que els dos darrers folis actuals (ff. 254-255) fossin, segons que sembla, sobreafegits, el foli penúltim del darrer plec normal (f. 252^d) no acaba amb les dues paraules esmentades.

b) BATLLE 15? BATLLE 38? BATLLE 59?

c) Gregorius IX (1227-1241). EC VI (1951), 1134-1140, O. BONMANN; cf. RK 447-448.

d) *Decretalium compilatio* (*Decretalium libri V; Decretales*). DDC IV (1949), 627-632, P. TORQUEBAU; SCHULTE II, 3-25.

- 90 Extimatum in valore viginti florenorum.
[VI. 5] Item, INNOCENTIIUM, *Super dictas Decretales*, incipientem in tertio folio «redditibus» et finientem in penultimo «debeant». Est etiam de alia littera in dicto *Innocentio*, in fine, [6] *Sacramentalis* domini Gulielmi DE MONTELUCDUNO, incipiens in quarto folio
- 95 «prac si uult»; et finit in penultimo folio «voluntario».
Extimatum in valore viginti quinque florenorum.
[VII-VIII. 7] Item, *Lecturam HOSTIENSIS super Decretales*, in duobus voluminibus, quorum primum incipit in secundo folio «debet habere» et finit in penultimo «comitens». Secundum incipit in secundo folio «de Religiosis» et finit in penultimo «& .j. in fine».
- 100 Extimatum in valore quindecim florenorum.
[IX. 8] Item, *Summam HOSTIENSIS*, incipientem in secundo folio «uer & .si. v.º», et finit in penultimo folio «veruntamen».
Extimatum in valore triginta florenorum.
- 105 [X. 9] Item, unum librum, in quo est primo *Lectura DINI*. f. 6º (IIIº)

92 finientem *ms* finiens

102 *Summam ms* Summa | incipientem *ms* incipientem 104 in calce pag cccxi

- [VI. 5] b) BATLLE 51?
c) Innocentius IV (1190?-1252), Sinibaldo Fieschi. DCIC II, 127-135; SCHULTE II, 91-94; Vito PIERGIOVANNI, *Sinibaldo dei Fieschi decretalista. Ricerche sulla vita*, dins «Studia Gratiana», XIV (1967) (= Collectanea Stephan Kuttner IV), 127-154.
d) *Apparatus in quinque libros decretalium*.
- [6] c) Guillelmus de Monte Lauduno (?-1343), Guilhem de Montlaurun. DCIC II, 260; SCHULTE II, 197-199; DDC V (1953), 1078-1079, G. MOLLAT.
d) *Sacramentale*.
- [VII-VIII. 7] b) BATLLE 48 i 49? BATLLE 52 i 53?
c) Henricus de Segusio, cardinalis Ostiensis (c. 1200-1272), Enrico da Susa. DCIC II, 141-145; SCHULTE II, 123-130; DDC V (1953), 1211-1227, Ch. LEFEBVRE.
d) *Lectura in quinque libros decretalium*. DDC V (1953), 1220-1222, Ch. LEFEBVRE.
- [IX. 8] a) BUB 1159 (MIQUEL III, 215). La identificació em sembla, si no certa, almenys molt probable car, d'una banda, procedeix de Girona (cf. BUB ms. 1944, f. 253, núm. 12) i de l'altra, l'únic element de judici que ens resta, perdut el primer plec i per tant el segon foli primitiu (cf. MIQUEL, *ibid.*), és l'acabament del foli penúltim, on és possible la lectura «veruntamen» de les dues abreviatures, encara que jo personalment llegiria «verum cum».
- b) BATLLE 35?
c) Vegeu aquest mateix apartat en el número anterior.
d) *Summa super titulis decretalium (Summa aurea)*, DDC V (1953), 1215-1220, Ch. LEFEBVRE.
- [X] b) Cf. BATLLE 133, 46 i 123 (?).
[9] c) Dinus de Mugello (XIII-XIV), Dino da Mugello (D. da Moysello), DCIC II, 195-200; SCHULTE II, 176-177.
d) *Lectura super Digestum novum* (?) (cf. DCIC II, 199); *De regulis iuris* (?).

[10] Item, domini ABBATIS *Super Decretales* [11] ac *Lectura COMPOSTELLANI* [12] et quedam *Decretales* commentatas (*sic*) tam per dominum CALDARINUM quam per quosdam alios doctores modernos. Et incipit in tertio folio «jn fauorem». Et finit in penultimo «representet».

110

Extimatum in valore decem florenorum.

[XI. 13] Item, *Casus BERNARDI super Decretales* [14] et *Casus BARTHOLOMEI BRIXIENSIS super Decretum* [15] et etiam

106-107 Compostellani *ms* Compostallani *corr* Compostebani (?) 107 commentate *ms* comentatas 108 Caldarinum *corr* Caldarmeru (?)
113 Brixiensis *ms* Britxiensis

[10] *c*) Bernardus de Monte Mirato, abbas antiquus († 1296), Bernard de Mont Mirat. DCIC II, 173-174; SCHULTE II, 130-132; Stephan KUTTNER, *Wer war der Dekretalist «Abbas Antiquus»*, dins «Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung», LVII (1937), 471-489.

d) *Scriptum super decretales*.

[11] *c*) Bernardus Compostellanus modernus (s. XII-1267). DCIC II, 138-141; SCHULTE II, 118-120; LThK 2 (1958), 242, A. STICKLER.

d) *Lectura super primum decretalium*.

[12] (Sobre les *Decretals*, vegeu més amunt la nota a V. 4.) *c*) Ioannes Calderini (c. 1300-1365), Giovanni Calderini. DCIC II, 262-263; SCHULTE II, 247-253; DBI 16 (1973), 606-608, H. J. BECKER.

d) Sembla que es tracta d'unes *Decretals* (cf. V. 4, on hom pot veure l'expressió idèntica «... quasdam *Decretales*...» i on certament significa tot el volum compilat per sant Ramon de Penyafort i publicat per Gregori IX), i no pas d'algunes decretals comentades per Giovanni Calderini i d'altres. Aquest comentari podria ésser el publicat sota el títol de *Repetitiones in ius canonicum*, Venècia 1496. En canvi, l'obra que ens ocupa no sembla poder-se identificar amb la compilació de citacions bíbliques relatives a les *Decretals* esmentades, sobre la qual hom pot veure una notícia en l'esmentat article del DBI, 607; aquesta compilació porta el títol de *Tabula auctoritatum et sententiarum Bibliae cum concordantiis decretorum et decretalium*.

[XI] *b*) BATLLE 32 (?).

[13] *c*) Bernardus Parmensis (B. de Botone) (c. 1200-1266), Bernardo da Botone. SCHULTE II, 114-117; DDC II (1937), 781-782, P. OURLIAC; DBI 9 (1967), 276-279, R. ABBONDANZA; LThK 2 (1958), 238, A. M. STICKLER.

d) *Casus longi*.

[14] *c*) Bartholomaeus Brixiensis (?-c. 1258), Bartolomeo da Brescia. DCIC II, 126-126; SCHULTE II, 83-88; DDC II (1937), 216-217, G. LE BRAS; DBI 6 (1964), 691-696, R. ABBONDANZA.

d) *Casus decretorum* (de Benencasa da Siena, reeditats per Bartolomeo da Brescia).

[15] *c*) i *d*) La identificació d'una obra intitulada *Quaestiones dominicales et mercuriales et veneriales* presenta qualche dificultat, car són conegudes d'una banda les *Quaestiones dominicales et veneriales* de Bartolomeo da Brescia i de l'altra les *Quaestiones mercuriales* de Giovanni d'Andrea. Però fins ara no he trobat una obra unitària amb el títol que dóna el nostre inventari. Per això, no puc deixar de posar la hipòtesi de si en donar la llista de les obres incloses en el volum XI hom no es refià d'un

115 *Questiones dominicales et mercuriales et veneriales* [16] et quedam alia, omnia in uno libro incipiente in tertio folio «appellantur» et finiente in penultimo «Item femjna».

Extimatum in valore duodecim florenorum.

[XII. 17] Item, SPECULATOREM incipientem in secundo folio «equitatem». Et finientem in penultimo «et sibi non».

120 Extimatum in valore triginta florenorum.

[XIII. 18] Item, unum volumen vocatum *Inventarium iuris*

possible índex inicial o final en el qual havia apuntat el contingut com si fos títol unitari; el fet que no hi hagi indicació d'autor podria pesar a favor del fet que hom no es basà en la rúbrica inicial d'una obra, ans en una anotació d'altre tipus.

[16] Només puc avançar la hipòtesi que aquests altres escrits eren jurídics. Si la identificació amb el volum núm. 32 de l'inventari de 1512 es confirmés, entre aquests «quedam alia» hi hauria les *Questiones* de Ioannes de Deo.

[XII. 17] a) BUB 1163 (MIQUEL III, 219-220). La identificació em sembla segura. El volum procedeix de la compra d'Estanislaú Aguiló a Girona (cf. BUB ms. 1944, f. 252^r, núm. 9). La paraula amb la qual comença el segon foli del ms. 1163 és «equitatem». És cert que l'actual foli penúltim no acaba amb les paraules «et sibi non», però tinc la impressió que inicialment el volum contenia més obres de Guilhem Duran: encara ara conserva el caràcter de compilació d'obres diverses, copiades independentment unes d'altres, car la transcripció del *Speculum iudiciale* (ff. 1-277) s'acaba amb un full doblat, fora de plec normal (ff. 277-278), un dels dos folis del qual ha restat en blanc (f. 278). Després, comença el *Repertorium* (ff. 279-329), el qual s'acaba altra vegada amb plec anormal, de dos fulls doblats, el darrer foli del qual (el quart, que hauria estat el 330) ha desaparegut. Vegeu, encara, l'apartat d) d'aquesta mateixa fitxa.

b) BATLLE 62.

c) Gulielmus Durandi, *Speculator* (s. XIII?-1296), Guilhem Duran. DCIC II, 174-182; SCHULTE II, 144-156; DDC V (1953), 1014-1075, L. FALETTI.

d) L'actual ms. BUB 1163 conté dues obres de l'autor esmentat: *Speculum iudiciale* (cf. ibid., 1034-1052) i el *Repertorium* (cf. ibid., 1052-1053). Tot fa suposar que, a l'hora de fer l'inventari, el volum d'Arnau de Colomer contenia més obres de Duran, potser el *Rationale divinatorum officiorum*, si ja no era un exemplar de la seva obra completa. M'ho fa dir el doble detall de no coincidir l'èxplícit de l'aleshores foli penúltim amb el de l'actual (a diferència de l'incipit del segon foli) i el de no indicar cap obra en concret, ans només en general el sobrenom de l'autor. Si hom compara el preu del volum anterior i de l'actual, també pensarà més aviat en una recopilació de molta envergadura.

[XIII, 18-20] a) Els elements de judici dels quals disposem permeten d'inclinar-se a favor de la identificació d'aquest volum amb els de la BUB 485 i 486, els quals en realitat són dues parts d'un sol volum (MIQUEL I, 618-620). Procedeix de Girona, per compra d'Estanislaú Aguiló (cf. BUB ms. 1944, f. 254^r, núm. 16). El tercer dels índexs conservats en el volum porta una nota preliminar que em sembla autògrafa d'Arnau des Colomer: «Inuentarium factum ad inuenjendas facilius omnes materias tactas per dominum Hostiensem in *Summa* sua copiosa» (BUB ms. 486, f. 287^r) (la pèrdua dels fulls inicials dels dos vocabularis precedents no permeten de saber si notes paral·leles existien al començament dels dos diccionaris, en el foli primer i en el que

factum per alphabetum super toto corpore iuris canonici ac [19] super *Speculatorem* et [20] *Lecturam* HOSTIENSIS. Et incipit in secundo folio «macedonianum» et finit in penultimo «secundum equitatem».

Extimatum in valore quadraginta florenorum.

125

[XIV. 21] Item, *Sextum Decretalium* bonum et correctum, in-

122 alphabetum *ms* alfabetum

havia d'anar entre els actuals folis 185 i 186, pèrdua que ja assenyalà MIQUEL I, 620). De la paraula inicial del foli segon no és possible deduir-ne res, car s'han perdut tots els folis del primer plec tret del darrer, per tant també el segon. Tampoc no tenen dita les dues paraules finals del foli penúltim, car l'actual darrer porta reclam, senyal que continuava un nou text. El reclam és «Reverendo patri», les quals coincideixen amb les inicials de la dedicatòria de l'*Inventarium in Summam Hostiensis*, que també comença en el f. 287^r. Les paraules «secundum equitatem», darreres del foli penúltim del volum donat per Arnau des Colomer pertanyen a l'*Inventarium* acabat d'esmentar, car també es troben en l'actual seu foli penúltim, encara que no siguin les darreres; en efecte, la darrera línia del ms. 486, f. 381ª diu: «attendenda, scilicet, quod liceat secundum equitatem, quod deceat». Hom pot doncs concloure que el volum contenia un segon exemplar de l'*Inventarium* de Berenguer Fredol a la *Summa* d'Enrico da Susa, el qual inventari en el seu foli penúltim acabava amb les paraules «secundum equitatem».

b) BATLLE 30? BATLLE 63? BATLLE 117?

c) Si la identificació feta en l'apartat a) fos acceptable, el volum donat a la biblioteca de la Seu de Girona hauria contingut no un inventari únic, ans tres de diversos, i encara el tercer en doble còpia (¿fou aquesta la raó per la qual la frase de l'inventari restà tan vaga?); només d'aquesta doble còpia és conegut, fins ara, l'autor: Berengarius Fredoli (s. XIII-1323), Berenguer Fredol, DDC V (1953), 905-907, G. MOLLAT, article del mateix autor completat dins DHGE XVIII (1977), 1183.

d) L'obra identificada té per títol *Oculus copiosae*. Però atès que la descripció dels dos inventaris anteriors coincideix, pel que fa al contingut, amb els altres dos inventaris dels quals és autor el mateix Berenguer Fredol, bisbe de Besers i cardenal, crec que hom pot pensar que el volum que ens ocupa conté, primer, l'*Inventarium iuris canonici*, en segon lloc l'*Inventarium Speculi iudicialis* i en tercer lloc, ara en exemplar únic però inicialment sembla en còpia doble, l'*Oculus copiosae*.

[XIV. 21] a) La identificació del *Sextus Decretalium* d'Arnau des Colomer amb el volum de la BUB ms. 502 (MIQUEL II, 9-10) em sembla segura. Procedeix de Girona (cf. BUB ms. 1944, f. 256^r, núm. 27); i, encara que, havent desaparegut el primer foli i per tant la segona pàgina del volum, no és possible de treure cap conseqüència de l'expressió inicial del segon corondell de la pàgina esmentada, el text (no la glossa) del foli penúltim acaba amb les paraules «nititur voluntatem» (f. 120^d). Els dos textos que segueixen no s'han conservat, almenys formant un únic volum amb el de la BUB ms. 502. I no em sembla que els dos textos perduts es puguin identificar amb la glossa al *Sextus* que acompanya tot el volum ni amb la curta glossa final escrita al centre de la darrera pàgina, atribuïda a Giovanni d'Andrea (f. 121^{e-d}), car, en aquest cas, el foli penúltim no acaba amb «restituat» ni altra paraula que s'hi assembla, car la darrera és «inspicimus».

b) BATLLE 37?

- ciens in secundo corondello secunde pagine «felicis doctoribus»; et finit in penultimo folio «njtitur voluntate». Et est in ipso libro, primo [22] *Lectura Egidii DE FUSTARIIS* et [23] *Lectura IOHANNIS*.
- 130 Et finit in penultimo folio «restituatur».
- Extimatum in valore viginti quinque florenorum.
- [XV. 24] Item, *Lectura ARCHIDIACONI super dictum Sextum*, incipiens in secundo folio «de .con. d. iiii.» et finit in penultimo folio «non prohibebat quod parrochiani».
- 135 Extimatum in valore octo florenorum.
- [XVI. 25] Item, *Clementinas*, incipientes in secundo folio «simul vnjtas»; et finiunt in penultimo «peremptis».

133 incipiens add int lin | folio seq restituatur cancell

c) Bonifacius VIII (1294-1303). DBI 12 (1970), 146-170, E. DUPRÉ THESEIDER.
 d) *Liber sextus decretalium* (aviat conegut amb l'abreviatura de *Liber sextus o Sextus*). DDC IV (1949), 631-635, P. TORQUEBIAU; SCHULTE II, 34-44.

[22] c) Aegidius de Foscararis (s. XII?-1289), Egidio de Fuscarariis. DDC V (1953), 967-968, J. DESHUSSES; LThK 1 (1957), 192, K. WEINZIERL.

d) *Lectura in decretales* (però l'inventari de 1512, BATLLE 193, núm. 37, parla de la *Practica AEGIDII*, cosa que fa pensar en el *De ordine iudiciario in foro ecclesiastico*).

[23] c) Hom pensa espontàniament en Ioannes Andreae (1270-1348), Giovanni d'Andrea. DCIC II, 229-239; EI XVII (1951), 225, G. ERMINI; DDC VI (1957), 89-92, S. STELLING-MICHAUD; Stephan KUTTNER, *Introduction* dins Ioannis ANDREAE, *Novella in Decretales* I, Torí 1963, V-XIV (edició anastàtica, llevat de la introducció).

d) *Lectura super arboribus consanguinitatis et affinitatis* (aquesta és l'obra de Ioannes Andreae suggerida per la paraula *Lectura* de l'inventari). Però, si la identificació entre el nostre volum i el que porta el núm. 37 en l'inventari de 1512 es confirmés, caldria tenir present que allí aquesta tercera obra és descrita d'aquesta manera: «*Libellus Iohannis DE LABONACHO*». Aquest nom segueix essent per a mi un enigma, àdhuc després d'haver-lo cercat en totes les obres de referència que he tingut a l'abast. Per això, penso si es podria tractar de Ioannes de Lignano i d'una seva *Lectura*, qui sap si *super Sextum*, que consta haver escrit (cf. DDC VI [1957], 111, S. STELLING-MICHAUD).

[XV. 24] a) La identificació d'aquest llibre amb el ms. 503 de la BUB (MIRQUEL II, 10-11), del qual consta la procedència gironina, per compra feta per Estanislau Aguiló (cf. BUB ms. 1944, f. 253^v, núm. 15), em sembla segura, car el foli segon comença «dei de con. d. iiii» (f. 2^v) i el penúltim acaba «non prohibebit quod parochi». Fins i tot em pregunto si algunes de les notes marginals no són autògrafes d'Arnau des Colomer.

b) BATLLE 33?

c) Vegeu les indicacions sobre l'autor en IV. 3.

d) *Apparatus super sextum* (intitulat també *Glossae* o *Lectura super sextum*).

[XVI. 25] b) BATLLE 11?

c) Clemens V (1304-1314). DHGE XII (1953), 1115-1119, G. MOLLAT.

d) *Constitutiones clementinae* (1317). SCHULTE II, 45-50; DDC IV (1949), 635-640, G. MOLLAT.

Extimatum in valore decem florenorum.

[XVII. 26] Item, unum librum, in quo primo est *Lectura* GENÇELLINI. [27] Item, et *Lectura* Gulielmi DE MONTEBRADANO. 140

f. 7^r (IV^r) [28] Item, et || AÇOS, *Super Digestum novum*. Et incipit in secundo folio «deformatorum» et finit in antepenultimo «X. ibi dicit».

Extimatum in valore duodecim florenorum.

[XVIII. 29] Item, super iure civili habeo unum *Codicem*, incipientem in secundo folio «iudicibus»; et finit in penultimo «copia». 145

Extimatum in valore quatuor florenorum.

141 Item, et seq casus ffran cancell | Aços ms Aços | in calce pag CXXXV

[XVII. 26] c) Genzellinus (Jesselinus) de Cassagnis (Cassanis) (s. XIII-1334), Gensellí de Cassanhes. DCIC II, 265; DDC VI (1957), 130-131, R. NAZ; Jacqueline TARRANT, *The life and works of Jesselin de Cassagnes*, «Bulletin of Medieval Canon Law», NS 9 (1979), 37-64.

d) *Lectura super Clementinis*.

[27] c) Fins ara, tots els esforços per a identificar un Gulielmus de «Montebradano» han resultat infructuosos, com també ho han estat les consultes fetes a especialistes d'història del Dret Canònic. Per això, penso que aquest nom pot ésser, potser, un error de lectura i que el personatge real és Guilhem de Montlauzun. M'hi inclina particularment el detall de trobar en el fitxer de llibres de la Biblioteca Vaticana la grafia «Montelaudano», la qual només es diferencia de «Montebradano» en les tres lletres centrals, «-bra», «-lau-», amb el detall complementari d'haver-hi un pal llarg en la primera de les tres lletres, cosa que encara facilita la confusió. Però hi pot haver una altra hipòtesi: la d'ésser el nom de la localitat d'on procedia el canonista més conegut amb el nom de «Gulielmus de Montelauduno», car trobo en una butlla d'Urbà V, datada el 15 de juliol de 1366 el locatiu «Montebaudranno» (sic) pertanyent al bisbat de Tolosa de Llenguadoc (*Urbain V [1362-1370]. Lettres communes analysées d'après les registres dits d'Avignon et du Vatican* par Michel et Anne-Marie HAYEZ avec la collaboration de Janine MATHIEU. Tome V (Bibliothèque des Écoles Françaises d'Athènes et de Rome; 3e Série-V^{bis}), Roma 1979, 94). D'altra banda, Guilhem de Montlauzun és autor d'una *Lectura super sextum*.

d) *Lectura (super sextum?)*.

[28] c) Azo (s. XII-1220?), Azzone. DCIC II, 67-71; EI V (1949), 723, M. ROBERTI; DBI 4 (1962), 774-781, P. FIORELLI.

d) *Super Digestum novum* (cf. XX. 30).

[XVIII. 29] a) BUB 1157 (MIQUEL III, 208-209, amb reproducció fotogràfica de la part central del f. 187^r entre les dues pàgines esmentades). La identificació em sembla segura, car l'actual foli tercer (segon del text i segon en l'estat primitiu del volum, car l'actual primer és clarament sobreafegit tal com ho demostra la discontinuïtat amb el text de l'obra i el fet d'ésser un foli totalment escadusser, desconnectat del primer plec) comença «iudicibus» i el penúltim acaba «copiam habeant». Consta, d'altra banda, que procedeix de Girona (cf. BUB ms. 1944, f. 257^r, núm. 30).

b) BATLLE 16?

c) Iustinianus imperator (482-565) (però l'autor real és Tribonianus).

d) *Prima compilatio ante Institutiones. Secunda compilatio post Institutiones*.

- [XIX. 30] Item, *Digestum vetus*, incipiens in secundo folio «mej sacri palatij»; et finit in penultimo «quia et quotiens». Extimatum in valore triginta florenorum.
- 150 [XX. 31] Item, *Digestum novum*, incipiens in secundo folio «dictum preteritis»; et finit in penultimo «circa petendum». Extimatum in valore quindecim florenorum.
- [XXI. 32] Item, volumen *Iuris civilis*, incipiens in secundo folio «constitutionum». Et finit in penultimo «curatus».
- 155 Extimatum in valore sedecim florenorum.
- [XXII. 33] Item, *Infortiatam*, incipientem in quarto folio «sit non jussi patris» et finientem in folio antepenultimo «vel si redemp». Extimatum in valore quindecim florenorum.
- [XXIII. 34] Item, *Usatici Barchinone*. [35] Item, et *Consti-*

147 *Digestum corr super* (?)

150 *Digestum corr super* (?)

156 *Infortiatam corr inforbatum* (?)

159 *Usatici corr tisatici* (?) 164 uno *corr viro*

Codex domini Iustiniani repetitae praelectionis. DCIC I, 332; DDC IV (1949), 644-648, D. DE CLERCQ (*Codex*); EI XVII (1951), 391, P.D.F.

[XIX. 30] *d*) *Digestum vetus* (*Digestorum* I-XXIV, 3). DCIC I, 333-340.

[XX. 31] *d*) *Digestum novum* (*Digestorum* XXXVIII usque in finem). DCIC I, 333-340.

[XXI. 32] *a*) BUB 1161 és certament un volum del *Corpus iuris civilis* (Miquel III, 247-248), procedeix de Girona per compra d'Estanislau Aguiló (cf. BUB ms. 1944, ff. 257^v-258^r, núm. 31), però és impossible d'arribar més enllà pel camí de la identificació, car manquen tant el foli segon com el penúltim, perquè s'ha perdut tot el plec inicial (i així, per exemple, l'actual plec primer és assenyalat amb la lletra *b*, visible en el f. 4^r, i l'actual plec segon amb la lletra *c*, la qual cosa demostra la mancança del plec que anava assenyalat amb la lletra *a* i contenia el text de gairebé tot el llibre primer de les *Instituciones* de Justinià, car en l'actual foli 1ª només hi ha la part final del darrer títol del llibre esmentat); també manca, per pèrdua, més d'un plec al final (ja Aguiló, l.c., va assenyalar que no hi havia ni el final del títol LI ni els títols LII-LXIV del llibre X del *Còdex* de Justinià).

b) BATLLE 19?

d) *Corpus iuris civilis*. DDC IV (1949), 644-680, C. DE CLERCQ.

[XXII. 33] *b*) BATLLE 20?

d) *Infortiatum* (*Digestorum* XXIV, 3, 1 - XXXVII).

[XXIII] *b*) BATLLE 14?

[34] *d*) *Usatici Barchinonae*. Josep ROVIRA I ERMENGOL (Els Nostres Clàssics 43-44), Barcelona 1933, 7-38; GEC 15 (1980), 125-127, J. M. PONS I GURI. ¿Formava obra unitària amb la següent?

[35] *d*) *Constitutiones Cathaloniae*. Cf. GEC 5 (1973), 412, 436 i 439. Per a una possible identificació, crec que cal recordar que era una compilació anterior a la realitzada per Narcís de Sant Dionís ja en ple segle xv. Podria ésser, doncs, semblant a la que es troba a Vic, Museu Episcopal ms. 157 i fou publicada per Josep

tiones Cathalonie generales et etiam [36] Constitutiones provincie Terrachone. Item, et [37] Constitutiones sinodales ecclesiarum Gerunde et [38] Vicensis diocesis [39] et quedam alia utilia. Item etiam et [40] Clementinas et [41] Lecturam Pauli DE LATZARIIS, Super Clementinas, omnia simul in uno volumine incipienti in tertio folio «illam me debet» et finienti in penultimo folio «lecturam dicti pauli observari».

Extimatum in valore triginta florenorum.

[XXIV. 42] Item, unam *Summam Iohanninam*, incipientem in

GUDIOL, *Traducció dels 'Usatges', les més antigues 'Constitucions de Catalunya' y les 'Costumes' de Pere Albert*, dins «Institut d'Estudis Catalans. Anuari», I (1907), 285-318. Remarquem que en aquest exemplar vigatà, com potser en el d'Arnau des Colomer, *Usatges i Constitucions de Catalunya* semblen constituir un cos únic.

[36] c) Joan d'Aragó? (1301-1334). GEC 8 (1975), 762-3, R. B. TATE.

d) *Constitutiones synodorum provinciae Tarraconensis*. Josep Maria PONS I GURI, *Constitucions conciliars Tarraconenses*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XLVIII (1975), 241-363. En aquell moment, unes *Constitutiones* globals de la província de Tarragona sembla que havien de consistir en la compilació feta per Joan d'Aragó l'any 1329. Si aquest volum s'hagués d'identificar amb l'abans indicat de BATLLE 181, núm. 14, tindriem que les constitucions provincials de Tarragona en ell contingudes no serien sols les de Joan d'Aragó, ans també les que allí són presentades com a *Constitutiones Sabinenses*, les quals no són pas, contra allò que BATLLE pensa, les d'un concili de Valladolid de l'any 1322, ans les del Concili de la Província eclesiàstica Tarraconense celebrat a Lleida l'any 1229, concili que fou presidit per Jean Halgrin d'Abbéville, bisbe-cardenal de Santa Sabina i per això conegut com a «Sabinensis». N'hi ha edició crítica recent, realitzada per Josep M. PONS I GURI, *Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», XLVII (1974), 70-92.

[37] d) *Constitutiones synodales ecclesiae Gerundensis*. Tomàs NOGUER I MUSQUERAS, Josep M. PONS I GURI, *Constitucions sinodals de Girona de la primera compilació*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», XVIII (1966-1967), 49-212, en particular 86-208.

[38] d) *Constitutiones synodales ecclesiae Vicensis*. L'única cosa que puc dir és que havia d'ésser una recopilació anterior a 1397. Compilacions de constitucions sinodals vigatales es troben a Vic, Museu episcopal ms. 147, ff. 1-24 i ms. 148, ff. 56-77; aquests volums han estat descrits per Josep GUDIOL, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle XVIII, del Museu Episcopal de Vich*, Barcelona 1934, 156-160.

[39] No havent pogut identificar el volum, no puc saber què eren aquests «quaedam alia utilia».

[40] Vegeu [XVI. 23].

[41] c) Paulus de Liazariis (s. XIII?-1356), Paolo Liazari. SCHULTE II, 246-247; DCIC II, 260-261; DDC VI (1957), 1276-1277, R. CHABANNE.

d) *Lectura super Clementinis*.

[XXIV. 42] a) El títol de *Summa Iohannina* obliga a pensar en la *Summa confessorum* de Joan DE FRIBURG i en el volum de la BUB ms. 595, datat del s. XIV i comprat per Estanislau Aguiló a Girona (MIQUEL II, 135), el qual conté l'obra esmen-

secundo folio «ductore» et finientem in antepenultimo folio «nisi aliquo sibi dato».

Extimatum in valore viginti quinque florenorum.

[XXV. 43] Item, *Summam* magistri Raymundi de PERAFORT (*sic*) glosatam, incipientem in secundo folio «faciat» et finientem in penultimo «maritus».

175 Extimatum in valore octo florenorum.

173 glosatam corr gesticam | finientem corr finirintem 174 in calce pag XLV florenorum

tada (*ibid.*, 134-135). Però, ni la paraula inicial del foli segon («ductore»), ni el final del foli penúltim («nisi aliquo sibi dato») no coincideixen amb les del volum de la BUB, les quals són, respectivament, «singulorum» (aquest foli porta la numeració primitiva corresponent al segon, .2.) i «uisitacione accipit procuracionem». D'altra banda, l'inventari parla d'«unam» *Summa Iohannina*, cosa que permet de pensar que no és la *Summa Iohannina* per antonomàsia, ans d'una l'autor del qual es diu Joan. I aquesta podria molt ben ésser la que es trobava en el volum al qual pertanyen els quatre folis escadussers, actualment en la BUB ms. 1952/I (MIQUEL IV, 418), de mà, tamany, tinta i altres característiques idèntiques, el qual acaba així: «Explicit summa Johannis de blansco. (Allò que ve a continuació és escrit de mà diversa) Deo gracias. / (I amb lletra, no sols diversa de les anteriors, ans també de l'autògrafa?) de les anotacions de propietat dels volums de la BUB mss. 483 i 484. Cf. més avall la nota al volum XXXIII d'aquest inventari) Est venerabilis arnaldi colomer, presbiteri de capitulo, et prepositi castilionis in ecclesia Gerundensi».

b) BATLLE 41?

c) Ioannes de Blansco (s. XIII), Jean de Blanot. DCIC II, 167 i 168-169; EI XVII (1951), 228, G. ERMINE.

[XXV. 43] a) BUB 230 (MIQUEL I, 300-301). Comprat a Girona per Estanislau Aguiló (cf. BUB ms. 1944, f. 258^v, núm. 24). En tant que és possible de judicar pels elements que posseïm, la identificació és segura, car el volum conté glossa i el foli segon comença en el text amb «faciat». En canvi, manca el foli penúltim, car s'han perdut almenys sis folis darrers i, si al final el volum tenia índex o algun foli en blanc, més (ara, el text acaba truncat en el foli CCXLIX i pel començament de la *Summa de matrimonio* ens consta que aquesta obra arribava almenys al foli CCLV (cf. foli CCXXIII^v); per això, és impossible de saber si la paraula final del foli penúltim també coincidia amb l'assenyalada en l'inventari.

b) BATLLE 58?

c) Raimundus de Pennaforti (1180-1275), Ramon de Penyafort. SCHULTE II, 408-413; DCIC II, 99-100 i 113-114; GEC 11 (1978), 442-443, A. PLADEVALL.

d) *Summa de poenitentia et matrimonio*. Amedeus TEETAERT, *La Summa de poenitentia de saint Raymond de Penyafort*, dins «Ephemerides Theologicae Lovanienses», V (1928), 49-72; IDEM, *Summa de matrimonio S. Raymundi de Penyafort*, dins «Ius Pontificium», 9 (1929), 54-61; Stephan KUTTNER, *Die Entstehungsgeschichte der 'Summa de casibus penitentiae' des hl. Raymund von Penyafort*, dins «Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung», 39 (1953), 419-434. El volum de la BUB 230 conté la glossa de Guillaume de Rennes (Gulielmus Redonensis), però més breu que la que figura en la mateixa biblioteca, ms. 590, i és atribuïda a idèntic glossador.

f. 7^v (IV^v) [XXVI. 44] Item, *Rubricas iuris canonici et civilis et sacre pagine per ordinem*. Item [45] *Summam* aliam magistri Raymundi de PENAFORT (*sic*) et [46] quedam alia utilia, omnia in uno libro incipienti in secundo folio «de receptis» et finienti in penultimo folio «vt extra e».

180

Extimatum in valore quatuor florenorum.

[XXVII. 47] Item, *Margaritam iuris*. [48] Item, *Tabulam per alfabetum* factam pro inveniendis questionibus et alia in iure determi-

[XXVI] b) BATLLE 24?

[44] c) i d) Malgrat que BATLLE en el lloc acabat d'esmentar afirmi que «se conserva», crec que s'ha d'entendre de la *Summa de paenitentia et matrimonio* de sant Ramon de Penyafort, però no del volum en tant que tal. En conseqüència, no havent pogut identificar el volum, no sé quina era aquesta compilació de rúbriques de la Bíblia i d'ambdós drets (*canonum et legum*) ni, per tant, qui n'era l'autor. Tampoc no m'atreveixo a determinar si la compilació de rúbriques formava una obra única (com és ara un índex per ordre alfabètic) o eren en realitat tres índexs o obres diverses.

[45] Vegeu [XXV. 41], tret d'allò que dic de la glossa, la qual no sembla figurar en aquest volum.

[46] No puc saber què eren aquests «quaedam alia utilia».

[XXVII. 47] a) Jo mateix vaig preguntar-me i per tant algú altre també es pot preguntar si aquest volum és el que actualment es troba en l'Arxiu de la Catedral de Girona, porta la signatura de 20.d.18 (i abans la de I. d.18) i és inventariat amb el núm. 88. Conté, en efecte, una *Tabula decretorum secundum alphabetum* (ff. 1^a-72^a), una *Summa que dicitur Margarita* (ff. 72^a-82^a) i «alia quedam utilia» (en concret, l'esquema del *Liber decretorum*, en realitat del *Decretum Gratiani*, ff. 82^a-85^a; l'*Epistola Clementis ad Iacobum fratrem Domini de obitu apostoli Petri et de ordinatione sua*, ff. 86^a-89^a; un elenc dels títols del *Decret* de Gracià, ff. 89^a-101^a; i uns *Tituli decretalium*, f. 102^{a-v}); hom pot pensar, sense haver vist aquest volum gironí, que en enquadernacions successives pogué canviar la col·locació dels dos primers tractats, cosa que ens donaria la situació indicada per l'inventari que publiquem. Però la *Margarita* dels ff. 72-82 mai no ha pogut ocupar el primer lloc del volum perquè comença en la segona columna d'una pàgina en la primera de la qual pàgina acaba la *Tabula decretorum*... que va en primer lloc, cosa confirmada pel fet que el mateix copista o una altra mà contemporània numerà els folis amb xifres romanes, xifres que corresponen perfectament amb l'actual seguici de fulls i pàgines. La conclusió resulta confirmada pel fet que cap de les paraules assenyalades en la descripció del nostre inventari no es troba en el volum indicat, ni en els folis anomenats ni en d'altres, on els correspondria de trobar-se si hom els cerca seguint la hipòtesi de la possibilitat d'identificació.

b) BATLLE 42?

c) Bonaguida de Aretio (s. XIII, segona meitat), Bonaguida d'Arezzo. SCHULTE II, 110-113; EI VII (1949), 380, G. ERMINI; DBI 11 (1969), 512-513, S. CAPRIOLI.

d) *Gemma sive Margarita*.

[48] d) No havent pogut identificar el volum, tampoc no puc aventurar-me a dir de quina *Tabula* es tractava. Hom pot veure elencades algunes de les usuals en aquell moment dins Anneliese MAIER, *Die «Bibliotheca minor» Benediktis XIII (Petrus' de Luna)*, dins «Archivum Historiae Pontificiae», III (1965), 169-170. No es pot exclou-

nata et [49] quedam utilia, omnia in uno volumine, incipienti in
185 tertio folio «non potest» et finienti in penultimo «testibus».

Extimatum in valore trium florenorum.

[XXVIII. 50] Item, unum librum *De regimine principum* nuncupatum, editum a magistro EGIDIO ROMANO, incipientem in tertio folio «est aliquid in se» et finienti(!) in penultimo «jn arboribus».

190 Extimatum in valore duodecim florenorum.

[XXIX. 51] Item, alium librum *De proprietatibus rerum* nominatum, incipientem in tertio folio «a similitudinibus» et finientem in penultimo «paululum».

Extimatum in valore sedecim florenorum.

195 [XXX. 52] Item, *Librum sententiarum* dictum, incipientem in

187 in mg + 189 finientem ms finienti

193 penultimo seq molestia liberatio cancell

194 ms seq Item, Secundam secunde beati Thome, incipientem in in (sic) II folio «hoc die» et finientem in penultimo «arboribus» cancell

re que fos la *Tabula*, que ja coneixem, de l'Arxiu de la Catedral de Girona, 20.d.18, ff. 1-72, tot i que l'exemplar no sigui el mateix.

[49] d) No puc aventurar cap hipòtesi sobre la identificació d'aquests «quedam alia utilia».

[XXVIII. 50] c) Aegidius Romanus (1246?-1316), Egidio Romano. SCHULTE II, 182; DTC VI (1925), 1358-1365, N. MERLIN; EI XIII (1950), 534-535, U. MARIANI; Ugo MARIANI, *Chiesa e stato nei teologi agostiniani del secolo XIV* (Uomifi e dottrine 5), Roma 1957, 45-74.

d) *De regimine principum*. Ugo MARIANI, *Chiesa e stato* (citat en la nota anterior), 113-131.

[XXIX. 51] a) BUB 596 (MIQUEL II, 136). La identificació em sembla segura. Aquest volum procedeix de Girona per compra que en féu Estanislau Aguiló (cf. BUB ms. 1944, f. 256', núm. 23). El primitiu foli tercer (numeració ben visible en l'actual f. 2', en l'angle superior dret) comença «a similitudinibus» i el penúltim acaba amb una paraula, que hom pot fàcilment llegir «paululum», encara que jo lleigeixo (i crec que diu) «paulatim».

b) BATLLE 2?

c) Bartholomaeus Anglicus (primera meitat del s. XIII), Bartholomew the Englishman. DHGE VI (1932), 975-977, J. GOYENS; EB 3 (1970), 206, E. McDERMOTT.

d) *De proprietatibus rerum*. RBMAE II (1950), 166-167, núm. 1564.

[XXX. 52] a) BUB 600 (MIQUEL II, 142). Procedeix de Girona (cf. BUB ms. 1944, f. 252', núm. 10). La identificació sembla segura, car el foli segon comença «duos modos». S'ha perdut, en canvi, el que aleshores era el foli penúltim, car manca tot el plec darrer (l'últim plec actual, ff. 347-358 és normal, de sis fulls doblats, i per tant, el text que manca, part de la distinció quaranta-set i les tres següents del llibre IV dels *Sententiarum libri IV*, era escrit en el plec perdut, dins el qual hi havia el foli penúltim).

b) BATLLE 93?

c) Petrus Lombardus (1095-1160), Pietro Lombardo. DTC XII (1935), 1941-2019,

secundo folio «duos modos» et finientem in penultimo «molestia liberatio».

Extimatum in valore quindecim florenorum.

f. 8^r (V^r)

[XXXI. 53] Item, *Secundam secunde* beati THOME, incipientem in secundo folio «hoc die» et finientem in penultimo «arboribus». 200

Extimatum in valore sedecim florenorum.

[XXXII. 54] Item, *Primam partem secunde partis* beati THOME, incipientem in secundo folio «de verbis dominj» et finientem in penultimo «paratissime».

Extimatum in valore octo florenorum. 205

[XXXIII. 55] Item, *Postillam* beati THOME editam *super qua-*

198 in calce pag. l. florenorum

J. DE GHELLINCK; EI XXVII (1949), 249-250, Fr. PELSTER; LThK 8 (1963), 367-369, I. BRADY-A. EMMEN.

d) *Sententiae in quatuor libros distinctae.*

[XXXI i XXXII] a) BUB 598 i 599 (MIQUEL II, 141). Les indicacions de l'inventari primitiu semblen no ésser massa segures, ans confuses. El ms. 598 és còpia de la *Prima secundae*, el segon foli de la qual comença amb un «hoc dat», que pot fàcilment ésser llegit «hoc dicit». Conté, encara, al f. 205^a, una nota, sembla autògrafa, de possessió: «Est mej, arnaldi colomer, presbiteri de capitulo Gerunde». El ms. 599 és còpia de la *Secunda secundae* i el seu foli segon comença «de verbis domini». En canvi, cap dels actuals dos folis penúltims ni del text ni de la taula de cada volum no acaba amb «arboribus» o «paratissime». Això em fa preguntar si en tots dos casos no seguia algun altre text. D'altra banda, tots dos volums procedeixen de Girona, mitjançant compra d'Estanislau Aguiló (cf. BUB ms. 1944, f. 257^v, núms. 25-26). Atenent, doncs, a tots els elements de judici, m'inclino a afirmar la identitat entre els dos volums d'Arnau des Colomer, núms. XXXI i XXXII de l'inventari, i els actuals mss. 598 i 599 de la BUB.

[XXXI. 53] b) BATLLE 94.

c) Thomas de Aquino (1225-1274), Tommaso d'Aquino. DTC XV (1946), 618-631, A. WALZ; EI XXXIII (1950), 1013-1014, Fr. PELSTER; LThK 10 (1965), 119-123, H.-F. DONDAINE.

d) *Summa Theologiae. Secunda pars secundae partis.*

[XXXII. 54] b) BATLLE 96.

c) Cf. el número anterior.

d) *Summa Theologiae. Prima pars secundae partis.*

[XXXIII. 55] a) BUB 483 i 484 (MIQUEL I, 617-618). Comprat a Girona per Estanislau Aguiló (cf. BUB ms. 1944, f. 256^r, núm. 24). En aquest cas, em sembla que tots els elements de judici són favorables a la identificació. Ja MIQUEL I, 618 assenyalà que al final de cada un dels comentaris als quatre evangelis figura la nota autògrafa de possessió d'Arnau des Colomer i en realitat és així, amb la sola diferència que la final de l'Evangeli de Mateu diu «Est Arnaldi de Columbarjo, presbiteri de capitulo Gerunde» (BUB ms. 583, f. 170^v) i les altres «Est mei, Arnaldi de Columbario, presbiteri de capitulo Gerunde» (BUB ms. 583, f. 221^v; ms. 584, f. 122^d i 226^d). De més a més, la paraula inicial del foli segon és fàcilment legible per «vestris», encara que jo

tuor Evangelia, incipientem in secundo folio «vestris» et finientem in penultimo folio «accedam quod non».

Extimatum in valore triginta florenorum.

- 210 [XXXIV. 56] Item, unum librum beati THOME vocatum *Compendium super themate veritatis*, in quo etiam libro est [57] aliud *Compendium demonstrans causas scientiarum*, reddens rationem demonstrativam de eisdem. Item, et [58] aliud *Compendium metricatum factum super librum sententiarum* nominatum et [59] quaedam utilia, omnia in dicto libro, incipienti in undecimo folio «clamant anima» et finienti in antepenultimo «toto reparabit».

Extimatum in valore trium florenorum.

- 215 [XXXV. 60] Item, *Librum de vitiis et virtutibus* nominatum, incipientem in tertio folio «faciendum» et finientem in penultimo «libellum geritur».

Extimatum in valore decem florenorum.

- 220 [XXXVI. 61] Item, PALLADIUM, *De agricultura* tractantem,

211 etiam seq etiam cancell 214 nominatum add in mg

llegiria «bestiis» i les tres finals del penúltim diuen en realitat, si no m'erro, «attende quod non», essent, però, fàcil la confusió de les dues -tt- per -cc-.

b) BATLLE 79?

c) Cf. el núm. [XXXI. 53].

d) *Catena aurea super quatuor evangelia*. RBMÆ V (1955), 333-337, nn. 8044-8047.

[XXXIV. 56] c) Cf. el número [XXXI. 53].

d) *Quaestiones disputatae de veritate* (Resum?). Cf. Jean DESTREZ, *Études critiques sur les oeuvres de saint Thomas d'Aquin d'après la tradition manuscrite I* (Bibliothèque thomiste XVIII), Paris 1933, 33-158 (*Le texte de la question disputée «De veritate» dans la tradition manuscrite*).

[57] c) S'ha d'atribuir, com l'anterior a Sant Tomàs d'Aquino?

d) M'és desconegut tal compendi. Podria ésser un resum del comentari de l'autor esmentat al llibre *De causis d'ARISTÒTIL*.

[58] c) L'autor del compendi és desconegut.

d) Els exemplars coneguts d'aquest gènere literari són elencats per Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium commentariorum in Sententias Petri Lombardi I*, Würzburg 1947, 6-8, núms. 11-12 i completats per Victorin DOUCET, *Commentaires sur les sentences. Supplément au Répertoire de M. Frédéric Stegmüller*, Quaracchi 1954, 5-6.

[59] No tinc cap element de judici per a la identificació dels «quaedam utilia» inclosos en el mateix volum.

[XXXV. 60] b) BATLLE 111-112.

c) Gulielmus Peraldus (1235?-1271), Guillaume Peyraut. Antoine DONDAINE, *Guillaume Peyraut. Vie et oeuvres*, dins «Archivum Fratrum Praedicatorum», XVIII (1948), 162-236; LThK 10 (1965), 1147, J. A. CORBETT.

[XXXVI. 61] b) BATLLE p. 95; Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España. Tomo XIV. Viage a Gerona*, Madrid 1851, 5.

incipientem in secundo folio «terraria» (?) et finientem in penultimo, in rubro, «decembre».

Extimatum in valore trium florenorum.

f. 8^v (V^v)

[XXXVII. 62] Item, *Catonem* et [63] *Contempnum* (!) *mundi*. Item, [64] *Ysopum* et [65] *Thobiadem*. Item, [66] *Doctrinale* et [67] *Ebrardum* et etiam [68] *Fabulas* et [69] quedam alia grammaticis utilia, omnia in uno libro incipienti in secundo folio «mijnme» et finienti in penultimo «naturali in se».

Extimatum in valore decem florenorum.

[XXXVIII. 70] Item, unum *Alexandrum*, incipientem in secundo folio «gentibus» et finientem in penultimo...

[XXXIX. 71] Item, *Summam Bernadinam* (!) glosatam, inci-

223 terraria corr terraria 225 in calce pag LXX florenorum
 226 Catonem corr Catonam (?) 227 Thobiadem corr Thobididem 228-229 grammaticis
 ms gramaticis corr gramaticos 229 incipienti ms incipiens
 234 Bernardinam seq intus cancell

c) Rutilius Taurus Aemilianus Palladius (s. IV). EI XXVI (1949), 121, M. LENCHANTIN DE GUBERNATIS; PAULY-WISSOWA XXXVI/3 (1949), 209-211, SVENNUNG.

d) *Opus agriculturae*.

[XXXVII. 62] c) Pseudo Cato.

d) *Dicta Catonis* (*Disticha*). PAULY-WISSOWA V, 358-370, SKUTSCH.

[63] c) El títol és comú a obres d'autors diversos. El més conegut és Innocenci III (1160?-1216), Lotario da Segni. DS VII (1971), 1767-1773, M. MACCARRONE. Un altre dels autors és Stephen Langton (GLORIEUX, 132).

d) *Contemptus mundi* (l'obra d'Innocenci III ha estat tramesa sota el títol de *De miseria humanae conditionis*).

[64] c) Aesopus (s. VII-VI a. Ch.), *Ἀἴσωπος*. EI XIV (1951), 339-340, N. TERZAGHI; PAULY-WISSOWA IV (1909), 1707-1719, HAUSRATH.

d) *Fabulae*.

[65] c) Mattheus Vindocinensis (s. XII - s. XIII), Matthieu de Vendôme. GLORIEUX 256-257. MATHEI VINDOCINENSIS *Opera*. Edidit Franco MUNARI. Volumen I. *Catalogo dei manoscritti* (Storia e letteratura 144), Roma 1977, 164 pp.

d) *In Tobiam paraphrasis metrica*.

[66] c) Alexander de Villa Dei (1160?-1240?), Alexandre de Villedieu. GLORIEUX, 86-88.

d) *Doctrinale*.

[67] c) Eberhardus Bethuniensis (s. XII-1212?), Évrard de Béthune. GLORIEUX, 134-135.

d) *Graecismus*.

[68] c) i d) Mancant qualsevol altra indicació, sembla tractar-se d'una nova còpia del núm. 64, les faules per excel·lència.

[69] No tinc cap element de judici per a identificar els textos relacionats amb els estudis de gramàtica llatina, presents en aquest volum.

[XXXVIII. 70] c) Galterius de Castilione (1160?-1202?), Gauthier de Châtillon.

d) *Alexandreis*. ML 209, 459-574.

[XXXIX. 71] c) Bernardus (de Meung?). Cf. GLORIEUX, 110-111.

- 235 pientem in secundo folio «citandum» et finientem in penultimo folio «quod est res».
 Extimatum in valore duorum florenorum.
 [XL. 72] Item, UGUTIONEM *Super grammaticam et vocabula*, incipientem in secundo folio «prima persona» et finit in penultimo
- 240 «per xristj nomine».
 Extimatum in valore quinque florenorum.
 [XLI. 73] Item, *Philosofiam (!) moralem*, incipientem in secundo folio «omnes non stat» et finientem in penultimo «yconomia».
 Extimatum in valore quinque florenorum.
- 245 [XLII. 74] Item, *Sermones* VORAGINIS. [75] Item, *Mariale Virginis gloriose*. [76] Item, *Sermones* fratris Petri DE BRIGELLO.

238 Item seq uni cancell

d) *Summa (dictaminum?)*.

[XL. 72] c) Huguccio de Pisis (cf. la nota als volums II-III, núm. 2).

d) *Super grammaticam et vocabula*.

[XLI. 73] c) Bartholomaeus de Pisa (1260-1347), Bartolomeo di Pisa? GLO-RIEUX, *La Faculté des Arts...*, 105.

d) *Compendium moralis philosophiae*. En la biblioteca de viatge de Benet XIII figurava també una *Philosophia moralis*, a la qual MAIER, 176, núm. 368, no assenyala autor. No cal dir que jo faig la identificació amb totes les reserves. En l'inventari de 1512, figura en cinquè lloc un *Liber philosophiae moralis*, videlicet *Tabula tantum*, que BATLLE 179, núm. 5 atribueix a Guillaume de Conches; però no crec que, almenys a base de les dades que posseïm, aquesta obra es pugui identificar amb la *Philosophia mundi* de l'autor acabat d'esmentar.

[XLII. 74] a) BUB 765 (MIQUEL II, 316-318). Resto perplex pel que fa a la identificació, ni que sigui parcial, d'aquest volum, car, d'una banda, conté l'anotació, diria autògrafa, de propietat en dos indrets; en el f. 139°: «Explicit liber vocatus mariale et est arnaldi colomer, presbiteri de capitulo et prepositi Castilionis in ecclesia Gerundensi»; i al f. 139^a (antic f. CL): «Iste liber est arnaldi colomer, presbiteri de capitulo et prepositi castilionis in ecclesia Gerundensi». L'actual f. 1^a (és l'antic foli segon, car el plec inicial del volum és ara coix, amb quatre folis en la primera part i cinc en la segona, per manca del que seria el primer) comença amb tres lletres, que hom pot llegir fàcilment «etc.», però que jo llegeixo «act(uum vij)». En canvi, el foli penúltim del *Mariale* (f. 138^d) no acaba amb les paraules «xristus sedet ad». El volum fou comprat a Girona per Estanislau Aguiló (cf. BUB ms. 1944, f. 253^r, núm. 14).

b) BATLLE 89?

c) Iacobus de Voragine (1228?-1298), Iacopo da Varazze. LThK 5 (1960), 849-850, A. M. ZIMMERMANN; SCHNEYER III, 221-283.

d) *Sermones*.

[75] c) El mateix autor de l'obra anterior.

d) *Mariale*.

[76] c) (En la línia 467 és anomenat Petrus de Brunquinaldo). Petrus de Bruniquello? (s. XIII-1328).

[77] Item, INNOSCENTIUM (!), *De miseria humana*. [78] Item, *Meditationes* beati BERNARDI. [79] Item, tractatus magistri ALANI, *De ortu et fine hominis*. [80] Item, *Disputationes contra Iudeos* et [81] quedam alia utilia, omnia in uno volumine incipienti in secundo folio «et cetera» et finienti in penultimo dicti *Marialis*, «xristus sedet ad».

Extimatum in valore sedecim florenorum.

f. 9^r (VI^r) [XLIII. 82] Item, *Sermones*, de BONAVENTURA. [83] Item, *Speculum misse*. [84] Item, *Sermones* beati THOME. [85] Item, *Expositiones psalterii*. [86] Item, quedam *Contemplationes virginis*

247 Innoscentium corr Innoscentem 249 ortu corr orta | Disputationes seq que cancell
251 contra add int lin | Marialis ms Merialis 253 in calce pag xxxxy florenorum

d) *Sermones* (obra i autor, en totes dues grafies, desconegut de SCHNEYER, cf. vol. IV, 628).

[77] c) Cf. la nota al volum [XXXVII. 63].

[78] c) Pseudo Bernardus de Claris Vallibus (Hug de Sant Víctor? DS I (1936), 1500, B, 15, F. CAVALLERA).

d) *Meditationes piissimae de cognitione humanae cognitionis (Liber quartus de anima)*, ML 184, col. 485-508).

[79] c) Magister Alanus (de Insulis?) (el Magister Alanus sembla ésser ell, cf. DS I [1936], 272 i ML 210, 306).

d) Si no s'ha d'identificar amb el *Liber de planctu naturae*, ara és desconegut un *De ortu et fine hominis* d'Alain de Lille.

[80] c) i d) És impossible d'identificar les obres d'aquest volum indicades sota el títol plural de *Disputationes contra iudaeos*. Essent més d'una, podrien ésser els protocols de les disputes de Barcelona la dècada del 1260 entre el convers Pau Cristià i Maimònides o entre Ramon Martí i Salomó ibn Adret. Però es podia tractar de molts d'altres tractats, car n'hi havia multitud, tal com hom pot veure en la mostra que n'ofereix Joseph DE GHELLINCK, *L'essor de la littérature latine au XIII siècle*, Lovaina 1955, 163-164.

[81] Impossibile d'identificar.

[XLIII. 82] c) Bonaventura de Bagnoregio (1221-1274), Bonaventura da Bagnoregio. DTC II (1923), 962-986, E. SMEETS; LThK 2 (1958), 582-584, E. W. PLATZECK.

d) *Sermones*. SCHNEYER I, 592-657.

[83] c) Pseudo Hug de Sant Víctor? (o potser Nicolaus Trivet, cf. GLO-RIEUX, 266).

d) *Speculum missae* (és el cap. VII del *Speculum de mysteriis ecclesiae?* ML 177, 356-373).

[84] c) Cf. nota al volum [XXXI, núm. 53].

d) *Sermones*. SCHNEYER, V, 579-627.

[85] c) Alexander Neckam?

d) *Expositiones psalterii (Glossae?)*.

[86] d) Títol desconegut.

[XLIV. 87] c) Rogerius Baco? (1214-1294), Roger Bacon. DTC II (1923), 8-31,

Marie, omnia in uno libro, incipienti in secundo folio «jnbitonsis traxit» et finienti in penultimo «jntelligentia».

Extimatum in valore quinque florenorum.

260 [XLIV. 87] Item, *Naturalem philosophiam*, incipientem in secundo folio «digoem» (?) et finientem in penultimo «non igitur».

Extimatum in valore duodecim florenorum.

Et fuerunt extimati dicti libri, ut superius continetur, per venerabilem fratrem Gulielmum Solana, officialem Gerundensem, et
265 Anthonium Begudani, licentiatum in legibus, fratrem Petrum Bagueny, ordinis fratrum predicatorum in theologia magistrum, et Petrum Ferrarii, magistrum grammatice Gerunde. Et sunt quadraginta duo volumina librorum numero, quorum omnium extimatio supradicta attingit summam universalem sexcentorum octuaginta florenorum auri de Aragonia.

270 Ita, quod dicti omnes libri superius designati, titulo et ex causa presentis donationis et cessionis perpetuo sint dicte ecclesie et dominorum de capitulo et omnium beneficiariorum eiusdem ecclesie, sic tamen quod stent et stare habeant et teneantur in libraria ipsius ecclesie,
275 publice ad usum et servitium omnium predictorum dominorum de capitulo et beneficiariorum presentium et futurorum in ecclesia supradicta.

Hanc autem donationem et cessionem dictorum librorum facio

257 inbitonsis *lec dub* inbitonsas (?)

261 digoem *add int lin* 262 *in calce pag* xvij florenorum

263 *Et in mg de manu Ludovici Carbonell* 266 *et seq j cancell* 267-270 *Et sunt... Aragonie de manu Ludovici Carbonell* 270 *in mg* Ita, etc., ut supra folio i in ii pagina | *In textu, de manu scriptoris inventarii* Sunt quadraginta duo volumina. Summa extimationum: sexcenti octuaginta floreni *cancell* | *De manu Ludovici Carbonell* Salta ad principium secunde pagine primi folii ad parrafum «Ita, quod dicti omnes libri...», et continua ut illic | *infra va - cat*

271 *in mg superiori* A vi folio *infra* revertitur huc, a verbo «Aragonia» et continuatur «Ita, quod dicti, etc.», ut hic | *in mg sinistro* .D. 272 *et cessionis add in mg*

278 *et cessionem add int lin*

G. DELORME; LThK 8 (1963), 1356-1357, E.-W. PLATZECK.

d) *Naturalis philosophia* (*Compendium philosophiae* III, cf. GLORIEUX 340). Però hi ha d'altres hipòtesis d'identificació: WITELLO, *Philosophia naturalis*, ibid., 386, núm. 467; Pseudo ALBERT EL GRAN, *Philosophia pauperum sive Isagoge in libros naturales Aristotelis*; Philippe DE VITRY, *Compilatio de libris naturalibus sive Compendium philosophiae*, GLORIEUX, *loc. cit.*, 270. Hom podria, encara, aventurar la hipòtesi que es tractava d'un conjunt d'obres filosòfiques d'ARISTÒTIL, com la que trobem en el volum ms. de la BUB 597, el qual procedeix de la catedral de Girona i conté ara els *Libri physicorum* a partir del tercer i els *Libri Metaphysicorum* fins al setè (MIQUEL II, 137-140). Recordaré que en l'inventari del 1512 figura en primer lloc una *Philosophia Aristotelis naturalis* (BATLLE 179), cosa que més aviat avalaria la darrera identificació.

perpetuo sub tamen conditionibus et retentionibus, que sequuntur:

Primo, quod ego dictus Arnaldus, quamdiu vixero, possim et
280
valeam libros ipsos vel quos inde voluero retinere et de ipsa libraria
accipere et abstrahere quandocumque, et penes me ubi voluero
retinere infra civitatem Gerundam et non alibi, ad meum usum et
adimprivium iure usufructuario, tantum dum vixero et non ultra. Et
ad ipsos omnes et singulos libros, quos inde recipiam, ibidem resti-
285
tuendos efficaciter et tornandos, aut saltem equivalentes et similes
iuxta extimationem predictam, obligo omnia bona mea ubique, pre-
sentia et futura.

Item, quod dicti libri nullo tempore a dicta libraria extrahi a
quoquam alio valeant, nec vendi vel alienari, transportari vel alias
290
accommodari nec dari quavis causa, etiam de reverendi domini epis-
copi et capituli licentia vel consensu, ymo, perpetuo in dicta libraria
exstent et exstare habeant et teneantur, ad usum, adimprivium et
commoditatem omnium et singulorum predictorum dominorum de
capitulo et beneficiatorum predictorum ecclesie supradicte ac in ea,
295
et cuiuslibet ipsorum perpetuo. Et si quoquomodo contrarium fieret
per dictos dominos episcopum et capitulum vel alterum ipsorum
episcopi et capituli, quod eo tunc bona eiusdem capituli sint ipso
facto ad ipsos illic tornandos obligata et etiam bona illorum singu-
lorum, illorum videlicet qui talibus consentient, in solidum et pro
300
toto obligata existant similiter ipso facto, ita quod super hiis divi-
dende actionis, nove vel novarum constitutionum neque aliquo alio
iuris vel constitutionis beneficio valeant se tueri.

Item, quod perpetuo simili die qua obiero, domini de capitulo
et beneficiati ecclesie supradicte habeant et teneantur orare et, si
305
pot<u>erint, celebrare pro anima mea omniumque parentum et
benefactorum meorum ac fidelium defunctorum in dicta ecclesia, fa-
ciendo unum conventuale et aliud presbiterale anniversarium cum
septem psalmis et letania, ut est moris. In predictis tenendis et com-
plendis animas apud Deum perpetuo onerando ipsorum cuiuslibet
310

281 libros *add in mg* 282 quandocumque *add int lin* 284 adimprivium *corr* adimpre-
vium | usu(fructuario) *add int lin* | tantum *corr* tamen | dum *seq vx cancell* 287 iuxta exti-
mationem predictam *add in mg*

289 nullo *corr* ullo 291 *ms* accomodari *corr* acomodati 291-292 etiam...consensu *add*
in mg 293 exstent *corr* stent | et *add int lin* 294 commoditatem *corr* comoditatem 295 ac
in ea *add int lin* 296-303 Et si...se tueri *add in mg* 297 dominos *add in mg* 299 ipsos
corr ipsas (?) | tornandos *seq que cancell* 300 consentient *corr* consistient (?)

306 potuerint *ms* poterint 309-311 in predictis... beneficiatorum *corr* ipsorum cuiuslibet
dominorum de capitulo et beneficiatorum, in predictis tenendis et complendis, animas apud
Deum perpetuo onerando

dominorum de capitulo et beneficiatorum, || ita tamen quod nichil f. 5^r (II^v)
pro ipsis anniversariis vel psalmis dare unquam alicui teneantur.

Et sic, sub et salvis semper dictis conditionibus et retentionibus,
constituo me dictos libros nominibus predictis possidere seu quasi,
315 donec dicta ecclesia seu ipsius domini de capitulo et beneficiati in
eadem, possessionem inde receperint corporalem, quam liceat eis, quo-
tiens voluerint, recipere, ipsamque penes se perpetuo retinere ad usum
et servitium ipsorum et eorum cuiuslibet, cedendo nichilominus et
dando eis, sub tamen et salvis conditionibus et retentionibus supra-
320 dictis, in predictis omnibus libris, omnia iura et loca mea, voces, vices
et actiones reales et personales, mixtas, utiles et directas et alias quas-
cumque mihi et meis in predictis competentes et competituras quavis
causa vel ratione. Quibus iuribus, locis, vocibus, vicibus, rationibus
et actionibus et aliis predictis, superius nominati eorumque succes-
325 sores perpetuo in dicto capitulo et beneficiati in dicta ecclesia uti,
agere et experiri in iudicio et extra tam agendo quam defendendo et
alias, contra cunctas personas facere et agere possint, quemadmodum
ego facere possem ante presentem donationem et cessionem atque
confectionem huiusmodi instrumenti. Salvis tamen michi et intactis
330 conditionibus et retentionibus supradictis, faciens etiam et constituens
superius nominatos dominos de capitulo et beneficiatos in dicta eccle-
sia qui nunc sunt et fuerint pro tempore et eorum quemlibet, nomine
dicte ecclesie, perpetuo de predictis libris veros dominos et procu-
ratores ut in rem propriam dicte ecclesie et ipsorum cuiuslibet ad
335 faciendum inde que superius continentur. Et sic sub et salvis dictis
conditionibus et retentionibus et non aliter promitto ego, dictus Ar-
naldus Colomer, prefate ecclesie et dominis de capitulo ac beneficiatis
in eadem, presentibus et futuris nomine dicte ecclesie et notario in-
frascripto tanquam publice persone stipulanti et recipienti hec a me
340 legitime nomine dicte ecclesie et predictorum omnium et cuiuslibet
ipsorum, successorum et etiam omnium quorum interest et intererit
et poterit interesse. Etiam sponte iuro per Deum et eius sancta qua-
tuor evangelia meis manibus corporaliter tacta, predictam donationem
et omnia alia et singula supradicta, rata, grata et firma semper habere,
345 tenere et servare || et nunquam revocare nec contrafacere vel venire f. 5^r (II^v)

313 et salvis semper *add in lin* 319 et salvis *add int lin* 321 mixtas *seq* utiles *cancell*
322 mihi *ms* michi | competentes et competituras *corr* competens et competitura | competitiv-
327 cunctas *corr* cunctos | personas *add int lin* 328 et cessionem atque *add in mg et int lin* |
atque *seq* instru *cancell* 329 huiusmodi instrumenti *add int lin* 334 ut *add int lin* 335 et
salvis *add int lin* 336 promitto *ms* promitto 340 legitime *ms* legitime 341 etiam *seq* et
cancell 345 servare *seq* et *cancell*

aliqua ratione, modo, iure vel causa; virtute cuius iuramenti renuntio scienter super hiis omnibus legibus, iuribus, usibus, quibus contra predicta venire possem qualitercumque, ratione aliqua sive causa.

f. 10^r (VII^r) Quibus quidem, ut premititur, per prefatum venerabilem dominum Arnaldum de Columbario dictis et factis, iidem honorabiles 350 viri domini vicarius et capitulum, qui, ut asseruerunt, de et super premissis ac infrascriptis prius inter se tractatis pluries et pensatis, tam in capitulo quam extra, super predictis mature deliberaverant, ut decebat, previsoque per eos quod donatio et alia supradicta fuerant facta bene et sancte, stabilique et laudabili proposito ac salubri, ac 355 quod erat felix principium pro ecclesia et libraria predictis ac posteris cedens in exemplum feliciter atque viam ut ad similia facilius inducantur; unde reputabant et etiam reputarunt eundem dominum Arnaldum donantem digne debere in dictis suis votis, petitionibus seu retentionibus exaudiri; pro tanto, premissis et aliis iustis causis ad hec, ut 360 dixerunt, eorum animos inducentibus debita maturitate previsa, gratis et ex certa scientia, unanimiter et concorditer, donationem et cessionem premissas, ut premititur, factas pro seipsis ac etiam ecclesia et clericis supradictis acceptarunt et receperunt ab ipso domino Arnaldo, ut premititur, donante, tradente, ac etiam cum et sub 365 conditionibus ac retentionibus antedictis.

Et nihilominus cupientes predicta omnia effectu celeri mancipari, similiter statuerunt et etiam ordinarunt quod omnes libri predicti ponerentur et positi existerent perpetuo in libraria predicta et ad usum communem clericorum omnium predictorum; ac quod, per 370 ipsum || dominum Arnaldum donantem, et non per quemquam alium, possint, quos voluerit, ad eius usumfructum iuxta retentionem seu conditionem suam pretactam et non aliter neque ultra recipi et tene-ri, sub tamen obligatione sua superius inde facta.

f. 11^r (VIII^r) Item, quod prefati libri vel eorum aliquis nullo unquam tempore 375 possint neque valeant ab ipsa libraria positi extrahi, alias vendi, impignorari, transportari, accommodari, mutuari, dari vel alias modo

348 predicta seq iure aliquo cancell | causa seq Salta ad folium VII, ubi scribitur: «Quibus quidem, ut premititur, per prefatum venerabilem dominum Arnaldum, etc.» et continuetur instrumentum usque ad finem x folii

349 in mg. E. corr. C. cancell 351 viri seq v cancell 355 sancte corr sancto 356 quod seq erat cancell 357 ut ms et | et ad similia facilius inducantur add int lin 358 reputarunt seq retentiones cancell 359 digne add int lin 361 debita corr debite | maturitate seq pens cancell 365 tradente add int lin

367 nihilominus ms nichilominus | seq volente cancell | omnia seq celerem cancell | effectu ms effectu 369 et seq essent cancell 370 communem seq ut cancell 375 libri ms libiri | ipsa seq ecclesia cancell | positi seq ex per d cancell | extrahi seq aut cancell | vendi seq alie cancell 377 alias seq q cancell

aliquo alienari ab ipsa per episcopum et capitulum, simul vel divisim,
 380 pro tempore, qui sunt vel qui erunt, neque per quamlibet aliam per-
 sonam, neque de eorum vel alicuius ipsorum licentia, consilio vel
 consensu. Ac quod, si forsitan secus fiat vel attemptetur, quod absit,
 alicqualiter quandocumque, eotunc et ipso facto omnia et singula bona
 dicti capituli, seu mense communis ipsorum capituli et ecclesie Ge-
 385 rundensis, ubique, presentia et futura, ac etiam singulorum, sive illa-
 rum singularum personarum de dicto pro tempore capitulo singula-
 riter et in solidum ac pro toto, qui seu que predicta vel eorum aliquod
 facient, presument vel etiam attemptabunt, similiter omnia bona in-
 telligantur et sint ac esse habeant et remaneant etiam eo ipso obnoxia
 et efficaciter obligata. Et ea etiam nunc pro tunc ex certa scientia
 390 obligarunt ad ipsos libros inde tunc ablatos vel remotos aut alias alie-
 natos quandocumque et quotienscumque in ipsam librariam restituendos,
 reficiendos efficaciter et tornandos eorum et cuiuslibet sumptibus
 propriis et expensis et nullo iuris canonici vel civilis beneficio vel
 auxilio aut alias contra presens statutum et ordinationem se vel
 395 eorum bona possint nec valeant defendere alicqualiter vel tueri.

Item, statuerunt et ordinarunt, ut supra, quod semper, quolibet
 anno post dicti domini Arnaldi donantis obitum, fiant et fieri ac
 celebrari habeant in dicta ecclesia Gerundensi || pro eiusdem domini f. 11^v (VIII^v)
 Arnaldi eiusque parentum, benefactorum et omnium defunctorum
 400 fidelium animabus, duo anniversaria, unum videlicet conventuale cum
 lectionibus, missa et absolutione sive processione, secundum ordinem
 et formam quibus in eadem ecclesia fieri consueverunt talia anniver-
 saria sive fiunt; et alterum presbiterale cum septem psalmis, ut est
 etiam ibidem in similibus fieri consuetum, sic tamen quod nichil de
 405 seu pro ipsis anniversariis sive psalmis aliquis unquam dare alicui
 teneatur, cum predicti libri pro huiusmodi sint accepti.

De quibus omnibus et singulis prefati domini vicarius et capitu-
 lum petierunt et requisiverunt sibi et cuicumque petenti publica
 instrumenta per me, notarium publicum infrascriptum, ipsa omnia et
 410 singula, tamquam publicam personam stipulantem legitime et reci-
 pientem vice et nomine omnium, quorum intererat seu interesset et

378 ipsa seq p cancell 380 licentia add in mg 381 attemptetur seq aliq cancell 382 om-
 nia seq bon cancell 385 capitulo seq qui seu cancell 386 que seq predictas vel cancell
 388 et remanent add int lin | remaneant seq ipse cancell 389 efficaciter ms efficaciter
 389-390 et ea ... obligarunt add int lin 391 quandocumque et quotienscumque add int lin |
 ipsam seq l cancell 393 iuris seq con cancell
 405 aliquis corr nullus | unquam seq alicui cancell | dare seq aliquid cancell | alicui add
 int lin
 410 legitime ms legitime

posset in futurum quandolibet interesse, fieri atque tradi. Que omnia fuerunt acta et publicata dictis die sabbati, mense, hora, anno et loco seu domo predictis ac presentibus honorabili et discretis viris, domino Andrea Urgellesii, licentiatu in decretis, officiali, et Bernardo Guixar ac Petro Andrea, presbiteris Gerundensibus, pro testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis. 415

Et subsequenter, die sabbati xxvi ipsius mensis, anno predicto, honorabiles viri domini Bernardus de Brugarolis, sacrista maior, Bernardus de Campis, canonicus, et Guillelmus de Brugarolis, sacrista secundus ipsius ecclesie, predicta eis omnibus in pleno capitulo quod in ipsa celebrabatur ecclesia intimata laudarunt et approbarunt eaque rata et grata habuerunt ex certa scientia et expresse, presentibus discretis viris Petro de Olivaria, Petro Codanyerii et Bernardo Guixar, presbiteris eiusdem ecclesie, pro testibus ad hec vocatis specialiter et rogatis. 420 425

Et paulo post predicta, prefati honorabiles viri Capitulum supradictum ibidem commiserunt oraculo vive vocis prefato venerabili Arnaldo de Gurbo presenti, quatenus omnes dictos libros sive codices donatos, ut supra habetur, et eorum possessionem corporalem reciperet realiter a dicto domino Arnaldo de Columbario, vice et nomine ipsorum dominorum capituli et ecclesie et beneficiatorum seu cleri eiusdem predictorum atque de ipsis || libris seu codicibus postquam illos recepisset, accommodaret seu traderet, vice et nomine predictis, prefato domino Arnaldo donatori, in seu pro puro deposito et commenda, illos quos idem dominus Arnaldus de Columbario eligeret recipiendos et retinendos ac custodiendos et conservandos pro suo studio, quamdiu ageret in humanis. Que quidem acta fuerunt loco, die, mense et anno proxime dictis ac presentibus discretis Guillelmo Ferrarii, de Ultramorte, et Iacobo de Campis, de Oloto, diocesis Gerundensis presbiteris, ad premissa vocatis specialiter et rogatis. 430 435 440

Demumque subsequenter, ipsa eadem die, hora vesperorum, prefatis venerabilibus dominis Arnaldo de Gurbo, commissario in hac parte, et Arnaldo de Columbario, in mei notarii publici et testium subscriptorum presentia, intus hospitium prefati domini Arnaldi de Columbario et in eius aula sive tinello personaliter constitutis, pre-

412 posset seq quomodolibet cancell | futurum seq interesse cancell 413 et publicata add int

lin 415 officiali seq venerabili cancell

419 Bruguarolis 421 omnibus seq prope cancell

430 et eorum possessionem corporalem add int lin 435 in seq puro cancell 440 Oloto seq dicte cancell

443 Gurbo seq et archidiacono cancell

fatus venerabilis dominus Arnaldus de Columbario dictos quadraginta duos libros sive codices seu volumina librorum superius singulariter scriptorum et designatorum ac extimatorum, tradidit realiter
 450 prefato venerabili archidiacono de Gurbo, canonico commissario recipienti vice et nomine antedictis, manu ad manum, etiam singulariter illos seu illa recognoscendo iuxta designationes ac extimationes factas de eis et superius scriptas, illosque seu illa gratis et ex certa scientia confessus fuit et recognovit se ipsum dictis nominibus et vice habuisse
 455 et recepisse atque possidere, sciscitans continuo prefatum dominum Arnaldum de Columbario quot et quos seu que de dictis libris seu voluminibus, ut profertur, donatis, iuxta retentionem et conditionem per eum factas in dicta eorum donatione, vellet eligere et ad eius usumfructum vita illi comite retinere. Ipseque dominus Arnaldus de
 460 Columbario, vigore dicte sue retentionis, || voluit et elegit sibi tradi f. 12^v (IX^v) undecim dumtaxat ad dictum suum usu <m>fructum de libris seu voluminibus antedictis, videlicet: *Decretum*; item, *Rosarium*; item, *Decretales*; item, *Sextum decretalium*; item, *Archidiaconum*; item, *Clementinas* et *Constitutiones cum Usaticis* et quibusdam aliis opusculis; item, *Summam HOSTIENSIS*; item, *Speculatorem cum Reppertorio*; item, *Inventarium iuris*; item, *Sermones VORAGINIS, Mariale, Sermones Petri DE BRUNQUINELLO, tractatus INNOCENTII, De miseria conditionis humane* et quedam alia opuscula; item, et *Casus BERNARDI et BARTHOLOMEI BRIXIENSIS super Decreto et Decretalibus*
 470 et *Questiones dominicales et veneriales* et quedam alia opuscula. Quosque undecim libros sive volumina de predictis electos, prenomiatus dominus Arnaldus de Gurbo, vice et nomine sepedictis, illico a ceteris segregatos tradidit prefato domino Arnaldo de Columbario, recipienti illos seu illa retinendos et conservandos ad suum usu <m>-
 475 fructum predictum toto tempore vite sue. Quosque seu que, gratis et scienter, renuntians exceptioni illorum omnium sibi, ut premititur, non traditorum et a se non habitorum et non receptorum, confessus fuit seipsum tenere et tenturum de cetero, vita sibi durante, ad dictum usu <m>fructum vice et nomine supradictis in puro deposito
 480 seu commenda, restituendos seu restituenda dicte ecclesie et eius librarie, ipso vita functo, continue sine mora, vel saltem equivalentes, immo illorum cuiuslibet extimationem superius annotatam et obli-

449 tradidit *ms* tradidit 452 designationes *seq* eorum *cancell* 454 dictus *corr* dictos | et vice *add int lin* 459 usumfructum *seq* vel *cancell* 462 in *mg* I, II, III, IIIJ, V, VI, VII, VIII, VIII, X, XI 468 humane et *seq* quibusdam *cancell* 471 predictis *seq* pre *cancell* 481 ipso *seq* continue *cancell*

gationem per eum factam in donatione sua predicta. De quibus omnibus uterque ipsorum tradentis et recipientis petiit sibi et aliis, quorum interesset, fieri atque tradi publica instrumenta per me, notarium publicum infrascriptum. 485

Que quoque fuerunt acta et legitime stipulata loco, die, hora, mense et anno proxime annotatis, ac presentibus discretis Bernardo Examins et Gulielmo Riboti, presbiteris Gerundensibus, pro testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis. 490

Denique vero, die vicesima mensis maii, anno a nativitate predicta M CCC undecimo, hora statim post completorium ecclesie Gerundensis, prefato quoque venerabili Arnaldo de Columbario, in remotis agente, iam diu erat defuncto apud villam sancte Columbe de Queralto, diocesis Vicensis, intus capellam beate Marie Claustridicte ecclesie Gerundensis, venerabilis Joannes de Boscho, thesaurarius eiusdem ecclesie, venerabili Petro de Boscho, reverendi in Christo || patris et domini, domini Raymundi, Dei gratia episcopi Gerundensis, vicario in spiritualibus et temporalibus generali in remotis agente, ipsum vicariatum regens, in mei, Ludovici Carbonelli, clerici et notarii publici reverendi domini episcopi Gerundensis, et testium, videlicet venerabilis Petri de Sala iurisperiti, presbiteri de capitulo supradicto, Berengarii Cerdani, presbiteri in eadem beneficiati ecclesia, Bernardi de Solerio, notarii publici Gerundensis, et Gulielmi Colomerii, de Amerio, diocesis Gerundensis, ad hec specialiter vocatorum et rogatorum presentia personaliter constitutus, mandavit oraculo vive vocis per eum super hiis facto expresse, discretis Francisco Calvoni, testamentario, et Francisco de Vineis, presbiteris in dicta ecclesia beneficiatis, surrogato, manumissoribus et executoribus dicti prefati quondam venerabilis Arnaldi de Columbario ultimi testamenti sive ultime voluntatis ibidem presentibus et intelligentibus, quatenus suprascripta et designata undecim dictorum librorum volumina per eundem defunctum de dictis quadraginta duobus libris seu librorum voluminibus sibi dudum, ut prefertur, electa et ad suum usu <m> fructum, vita sibi comite, retenta et in pura comenda seu puro debito recepta pro dicta ecclesia Gerundensi et eius libraria, que penes se ipsos illic ad manum habebant, restituerent, ponerent et dimitterent cum effectu iuxta superius expressata eis legitime intimata, intus libra-

483-486 De quibus...infrascriptum *add in calce*

487 legitime *ms legitime*

491 *in mg* Denique *cancell* 493-495 prefato...vicensis *add in calce* 494 iam *add int lin*
495 Queralto *ms Caralto* 496-497 thesaurarius *seq in ecc cancell* 502 presbiteri *corr*
presbitero 517 dimitterent *ms dinitterent* 518 effectu *ms efectu* | legitime *ms legitime*

- riam predictam. Ipsi quidem Franciscus Calvoni et Franciscus de
 520 Vineis, manumissores et executores, volentes, ut dixerunt, tamquam
 filii obedientie, mandatis predictis, ut etiam tenebantur, firmiter obe-
 dire, continuo dicta undecim librorum volumina, retenta per dictum
 quondam defunctum, ut superius expressatur, et designata et exti-
 mata existunt, a duobus cofris ibidem in dicta capella existentibus
 525 extracta et diligenter atque fideliter recognita et reperta ipsa eadem
 fore que et || prout superius designata et extimata ac scripta fuerant f. 13^v (X^v)
 et donata et ab aliis que illic erant voluminibus seorsum separata,
 acceperunt, indeque una mecum, dicto notario, et testibus supra proxi-
 me scriptis, ea extraxerunt et portarunt intus dictam ipsius ecclesie
 530 librariam contiguam scolis sacre theologie, supra dictum ipsius ecclesie
 claustrum vergens ad aquilonem sive circium, que quidem libraria seu
 eius porte duabus diversis clavibus fuerunt aperte, ipsisque apertis,
 prefati manumissores et executores ipsos XI libros sive XI volumina
 librorum intromiserunt intus ipsam librariam seu eiusdem librarie
 535 domum, deponentes et dimittentes eos seu ea ibidem debito cum
 effectu, predictum prefati venerabilis regentis vicariatum adimplendo
 iniunctum. Que quidem dicte domus librarie porte, postquam omnes
 predicti inde continue exivimus, fuerunt clause et affirmate duabus
 clavibus supradictis.
- 540 De quibus omnibus et singulis prefati manumissores et executores
 petierunt et requisiverunt premissis donationi, electioni, traditioni,
 receptioni, retentioni et aliis superius inde factis et scriptis seu eorum
 instrumento prelibata continuari sibi que fieri atque tradi tot quot
 peterent et vellent habere publica instrumenta per me notarium
 545 publicum superius seu subscriptum. Que quoque fuerunt acta Gerunde
 locis, die, mense, anno et hora ac presentibus testibus supra proxime
 nominatis.

III. ESTUDI

Estudiarem el conjunt anterior des de tres perspectives: la dels prota-
 gonistes, la de la biblioteca d'Arnau des Colomer vista en ella mateixa i

519 predictam seq Ipsius cancell | Calvoni seq Mai cancell 520 Vineis seq pro cancell
 524 in dicta capella add int lin 525 reperta ms repperta 527 donata seq accipi can-
 cell 531 ad seq haustr cancell 534 intromiserunt seq in cancell | intus add int lin 536 vi-
 cariatum seq predictum cancell 538 affirmate ms offirmate

en comparació amb d'altres de contemporànies, i la de les condicions de la donació acceptades pel capítol de Girona.

Arnau de Colomer, Berenguer d'Anglesola, Benet XIII

Els protagonistes són tot el capítol de Girona, d'una banda, i un dels seus membres, Arnau des Colomer,⁶ de part altra. I començo pel capítol, perquè tinc la impressió que és ell la clau de l'operació, en el sentit que, si no hagués presentat unes característiques molt precises en aquell moment concret, difícilment s'hauria realitzat el pas en bloc de la biblioteca personal d'Arnau des Colomer a la del capítol, o més ben dit, difícilment la biblioteca privada d'Arnau des Colomer s'hauria convertit en biblioteca del capítol de la seu de Girona.

És cosa ja sabuda (el lector en pot veure el text en la nota 2) que el 18 de març de 1395 el capítol esmentat nomenava uns comissionats, als quals encarregava de proposar «ubi iuxta ecclesiam Gerundensem melius et utilius possit esse libraria», car fins aleshores «in dicta ecclesia unquam fuit nec est etiam de presenti aliqua libraria vel locus deputatus vel designatus ad ponendum libros ipsius ecclesie, nisi tantum in choro».

En conseqüència, els comissionats proposaren i el capítol determinà que la biblioteca de la seu de Girona s'establís «supra claustrum versus occidentem»,⁷ videlicet ubi schole sunt, recipiendo partem domus ipsarum scho-

6. Les dades fins ara conegudes sobre Arnau des Colomer es poden veure aplegades per Jaime MARQUÈS CASANOVAS, *El culto a Nuestra Señora de los Dolores en la Catedral de Gerona*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», VIII (1953), 277-293, en particular en les pàgines 278-279, que contenen les notícies biogràfiques i la traducció de l'epitafi; i pel mateix autor en *Amer*, dins els «Anales...» esmentats, XX (1970-1971), 60. Noves dades sobre aquest personatge es poden veure recopilades més avall en la nota 8.

7. El fet que el text de l'acord capitular del 1395 parli de localitzar la biblioteca «supra claustrum, versus occidentem» (nota 1) i que, en canvi, a l'hora d'introduir, ja difunt el donador, els onze volums que ell s'havia reservat, en l'estança de la biblioteca hom la localitzi «supra dictum ipsius ecclesie claustrum vergens ad aquilonem sive circium», no és interpretat pel canonge arxiver actual de la seu de Girona, dr. Jaume Marquès, màxim coneixedor de la història i de la topografia d'aquell conjunt monumental, en el sentit que haguessin d'ésser necessàriament dues estances diverses i, per tant, tampoc en el sentit que la biblioteca l'any 1411 no es trobava en el lloc que hom li havia previst l'any 1395, ans en el sentit que la localització del sector contemplat pot fer la impressió, de vegades, de donar més a ponent, i d'altres de caure més en direcció nord. Algunes dades sobre la localització de les escoles de la catedral es troben en el seu *El paseo arqueológico de Gerona*, dins «Anuario del Instituto de Estudios Gerundenses», XVI (1963), 36-39.

larum versus latrinas». Atesa aquesta disposició, s'explica un dels punts que altrament resultarien més foscos en el text que ara publiquem, aquell que fa dir al capítol que accepta oferta i condicions d'Arnau des Colomer, perquè «erat felix principium pro ecclesia et libraria predictis» (lfn. 356). Hom es pot arribar a preguntar si el traspàs de la biblioteca Colomer al capítol no es plantejà simultàniament a la qüestió de destinar un lloc a la llibreria. Més encara, atesa la manera de fer d'un cos com un capítol catedralici, sembla enraonat de pensar que hom només es plantejà la qüestió de destinar a llibreria una estança de la Seu de Girona, perquè ja tenia una oferta de llibres que ho justificava. La frase del «principium» també podria tenir aquest sentit. I, realment, els quaranta-quatre volums oferts eren una bona base per a una biblioteca que, com a tal, s'acabava de fundar.

Dos anys més tard, el 24 d'abril de 1397, arribaria el primer acte datable de la donació de la biblioteca d'Arnau des Colomer, acte que, però, havia anat precedit de moltes reflexions i converses en capítol i fora, de manera que, en aquell moment, hom considerava l'afer ja madur. El donant és qualificat en el nostre document amb títols que determinen la seva col·locació en el capítol de Girona i amb d'altres que el colloquen en el bisbat. Era «presbíter de capitulo», almenys des del 6 d'abril de 1377, «prepositus Castilionis Impuriarum», lloc del qual s'havia fet càrrec el 7 de setembre de 1385, i, des de 27 de desembre de 1386, regia en nom del capítol l'honor de Sobrànigues.⁸ En el bisbat de Girona ocupava en aquells

8. Les dades que m'ha estat possible de recollir sobre la família i la persona d'Arnau des Colomer són les següents: en la tesi doctoral d'Esteban PRUENCA BAYONA, *El dominio territorial del monasterio de Santa María de Amer (siglos IX-XIV)*, volum IV, dipositada en la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, trobo ne el document 101, línia 5, una afrontació que diu: «... et occiduo in honore Petri de Columbariis...» (29 de juliol de 1252); i en el document 176, línia 23: «Testes huius rei sunt; Arnaldus de Columbariis et Bernardus, filius eius» (20 de gener de 1301 [1300]). Penso que, malgrat el pas del plural al singular, en el cognom, es pot tractar de familiars del nostre Arnau. En fons gironins: en el fragment del testament (cf. nota 5) consten els seus pares: Guillem de Colomer i muller, Brunissén. El seu germà, Pere, ja era difunt al fer el testament el nostre personatge; en canvi, seguia viva la vídua, Margarida, la qual no vivia a la casa pairal d'Amer ans en una de propietat d'Arnau a Girona. Pere i Margarida eren els pares de Guillem Colomer, segurament en aquells moments hereu i amo de can Colomer d'Amer, el qual fou present en l'acte d'introducció dels onze volums darrers en la biblioteca de la catedral de Girona el 1411. De l'adhesió d'Arnau a la seva família i casa d'Amer en parla amb la màxima eloqüència aquesta disposició del testament, relativa al dret de patronat sobre el benefici per ell establert en la capella dels Dolors del claustre de la seu gironina: «Cuius beneficii ius patronatus michi retineo quamdiu vivam et ex post ipsum volo esse Guillermi Colomerii, nepotis mei dicte ville de Amerio, et suorum heredum universalium quamdiu se nominaverint in eorum cognomine "Colomer". Quod si aliter

moments el càrrec de vicari general del primer bisbe-cardenal d'aquella seu,

se fecerint in cognomine nominari, nunc pro tunc et e contra ipsum ius patronatus dimitto rectori sancti Michaelis de Amerio...» (f. 2^r del plec descrit en la nota 5). Per la part de testament copiada en el mateix plec sabem que establí un benifet presbiteral en la capella ja esmentada; que bisbe i capítol de Girona li n'atorgaren permís el 15 d'abril de 1402 i que ell, ja abans de fer testament hi havia construït i proveït un altar; i que era dotat, almenys (el text es talla en parlar de les dotacions, raó per la qual no puc ara saber si aquestes seguien), amb un quartó del delme del poble de Torroella de Fluvià, comprat el 23 de gener de 1403; amb un cens d'onze lliures, dinou sous i quatre diners, comprats a Guillem Massana, batlle de Vilablareix el 22 de gener de 1399; amb una casa de Castelló d'Empúries, comprada el 4 de juny de 1396; amb una vinya, anomenada «Cabrida», en la muntanya de Girona, comprada el 20 de febrer de 1404; amb una casa a Girona, comprada al convers Francesc Vilaric el 17 d'agost de 1406; i amb unes rendes i drets desconeguts, car el text acaba ací incomplet. Sense sortir de l'ADG, en el *Liber deliberationum capituli a 1358 ad 1446* trobem les dades següents que hi fan referència: el 6 d'abril de 1377 Arnau des Colomer apareix fiador de Bernat Mata, prebost de juliol o d'Aro en la seu de Girona, f. 100^r; el 20 d'abril de 1378 és procurador de l'esmentat Mata en el relatiu a la repetició anyal de la dita prebostia; en aquesta anotació Arnau des Colomer ja és qualificat de «bacallarius in decretis» i, és clar, de «presbiter de capitulo Gerunde», f. 102^r; el 12 d'abril de 1379 arrendava ja en nom propi els fruits, rèdits, profits i drets de la prebostia de juliol o d'Aro, f. 108^{r-v}; el 17 de juny de 1381 el nom d'Arnau des Colomer figura el darrer en la llista dels vint-i-un prebendats que tenen dret a conferir beneficis pertanyents al capítol de la catedral de Girona, f. 122^v; el 24 de març de 1382 tornava a actuar en nom de Bernat Mata en vistes a la pabordria que ja coneixem, f. 129 bis^r; el 5 d'abril de 1385 jurà obediència al bisbe electe i ja confirmat de Girona, Berenguer d'Anglesola, f. 142^r; el 8 d'abril de 1385 tornava a actuar com a procurador de Bernat Mata pel que fa a la prebostia de juliol o d'Aro, f. 143^r; el 7 de desembre de 1385 es féu càrrec de la prebostia dels mesos de febrer, març i abril o de Castelló d'Empúries, f. 145^r; i el 27 de desembre de 1386 rebia del capítol l'encàrrec d'administrar l'honor de Sobrànigues (de Subiranicis), f. 152^{r-v}. No cal dir que en les sèries de documentació oficial de l'arxiu del bisbat la documentació que l'esmenta, sobretot en la qualitat de vicari general de Berenguer d'Anglesola és incalculable. En l'Arxiu de la Catedral de Girona hem trobat dues anotacions que transcrivim, una perquè sintetitza dades esparses i l'altra perquè fa referència a l'aniversari, contrapartida de la donació de la biblioteca. La primera pertany a l'obra de Sulpici PONTICH, *Episcopologi y sèrie del(s) prebendats*, f. 194^r: «1377. Arnaldus de Columbario, "stator" del Ardiacha Major en los actes del annex, se troba en anys de 1377 fins a 1406; any 1378 fou en estatut de Capellania; any 1386, en la visita del senyor Cardenal; any 1396, en estatut de annata; dit any era vicari en acte de la Candela, que és en lo *Llibre d'En Calçada*, f. 235; any 1402, fol. 6 recto. Lo *Martirologi* lo porta a 17 setembre. Donà al Capítol la llibreria y en agraïment fou estatuhit aniversari, a què faltava assistència per falta de distribució y perquè li foren senyaladas restas de altres en lo *Secretari*, Any 1477, fol. (en blanc). És sepultat en la Thezoreria segona e's (?) pujà la llosa quan fou alçat lo terreno que baix era capella. Lo aniversari és núm. 388. Fundà Benefici "passionis" pr(esbiteral?).» Per la seva banda, el *Llibre dels aniversaris* del mateix arxiu, en el foli corresponent al mes de setembre, porta aquesta anotació: «A xvij de dit, obiit y se fa aniversari per lo venerable mossèn Arnau des Colomer, prevere de capítol. E fa's

Berenguer d'Anglesola.⁹ Havia nascut a Amer (o, almenys, pertanyia a una família arrelada en aquella població) i moriria a Santa Coloma de Queralt el 17 de setembre del 1410.¹⁰

Algunes de les dades que acabem d'esmentar ens permeten de presentar una hipòtesi explicativa, tant de l'establiment d'una biblioteca en la seu de Girona com de la donació de la d'Arnau des Colomer. En efecte, establiment i donació són datats els anys 1395 i 1397 i un dels seus protagonistes és, tal com acabem de dir, vicari general del cardenal i bisbe (o administrador apostòlic, després del nomenament cardenalici) de Girona, Berenguer d'Anglesola.¹¹ I aquestes tres dades tenen un comú denominador: Benet XIII.

aquell per so com donà a la libreria molts llibres, los quals foren estimats sinc cents florins (!). E per so lo magnífic capítol ha hordenat que cascu any li sia fet aniversari conventual. A xviii de octubre any m cccc xxxvj, lo dit magnífich capítol ordenà que de les sobres dels aniversaris conventuals, qui's fan dos en un dia, sia pagat lo dit aniversari conventual e los set psalms, donant a cadahu de capítol xij diners e als altres viii diners e dos de presència; no'n prenen lecs, si fa la Obra. E lo dit aniversari presbiteral sia pagat de comú acervo dels aniversaris presbiterals. Fit absolutio a la cappella de la passió». Vegeu més avall la nota 21.

9. Aquesta dada també consta en el document central d'aquest estudi, lín. 22.

10. Les darreres dades que tenim de l'estada d'Arnau des Colomer a Girona són de l'any 1409, cosa que porta a preguntar-se si en marxà amb motiu del pas de Benet XIII per Girona a darrers de juliol d'aquell mateix any. Que morí a Santa Coloma de Queralt ho féu constar la inscripció de la làpida sepulcral, segurament escrita l'any 1441 amb motiu del trasllat de les restes i consegüent sepultura d'Arnau des Colomer a la catedral de Girona, extrem aquest també proporcionat per la inscripció de la làpida sepulcral. El document que ara publiquem, en el seu darrer apartat, escrit durant el primer any de la mort d'Arnau, confirma l'òbit a Santa Coloma de Queralt (línies 494-495). La data de 1410 només consta per la inscripció sepulcral i es pot deduir d'ADG T, vol. 8, f. 8^r, on consta que el 21 de juny de 1410 era viu i hom comptava encara amb ell per a la distribució de serveis capitulars, però hagué d'escriure al marge «obiit»; en canvi, el *Llibre d'aniversaris* coincideix a assenyalar el 17 de setembre com a data de defunció, car tal dia celebrava hom el seu capdany, tal com es pot veure en el darrer text transcrit en la nota 8.

11. Sobre Berenguer d'Anglesola aplegà unes primeres dades Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España. XIV. Viage a Gerona*, Madrid 1850, 22-26 i 274-276. Notícies sobre la seva promoció cardenalícia i la seva estada en la cort papal de Benet XIII, en particular durant el setge del Palau Papal d'Avinyó, Franz EHRLE, *Martin de Alpartils Chronica actuatorum temporibus domini Benedicti XIII. Zum erstenmal veröffentlicht von Franz Ehrle. Band I: Einleitung, Text der Chronik, Anhang ungedruckter Aktenstücke* (Quellen und Forschungen aus dem Gebiete der Geschichte, XII), Paderborn 1906, 30, 37, 60, etc. Notícies sobre la seva relació en tant que cardenal amb els monarques de la confederació catalano-aragonesa es poden veure dins Dieter EMEIS, *Peter IV., Johann I. und Martin von Aragón und ihre Kardinäle*, dins «Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens», XVII (1961), 72-233. Un resum biogràfic molt breu ha estat publicat per «Gran Enciclopèdia Catalana», 2 (1970), 173.

El mes de maig de 1395 és el primer del pontificat de l'aragonès i Berenguer d'Anglesola és un dels seus homes d'estricta confiança, tal com ho demostra el fet d'haver estat un dels cardenals nomenats per aquell papa.

Però, cal recordar que l'elecció de Benet XIII produí un viratge en la trajectòria política de la cúria romana d'obediència avinyonesa, el d'acostar-lo a les posicions dels aleshores anomenats «contemplatius» o «devots».¹² Aquest grup o partit devot té entre nosaltres un oracle, també home de confiança de Pedro de Luna, el gironí Francesc Eiximenis. I aquest, en criticar en el seu *Pastorale* (obra escrita aquests mateixos anys) la situació fàctica de la nostra clerecia contemporània, permet d'endevinar les exigències de cultura que l'esmentat partit, aleshores en el poder tant a Avinyó com a Girona, propugnava en relació als clergues: «... nunquam student *Biblie* nec librum utilem sue salutis, sed *Ystorias troyanas* vel *Romanas*, vel forte librum risus, sicut est *Facetus*, vel librum dictum *De lupo et vulpe*, vel *Ysopus*. Librum autem *De vitiis et virtutibus*, nec de officio divino ut *Rationale*, vel Iohannem Belleti, vel similes nunquam vident. Nunquam vadunt ad scholas theologie...».¹³ Deu ésser significatiu el fet que un almenys dels llibres que demanava Eiximenis (el *De vitiis et virtutibus*) es trobi en la biblioteca que Arnau des Colomer ofería al capítol gironí¹⁴ i no dubto que la immensa majoria dels altres, per no dir tots (l'excepció que confirma la regla podria ésser l'*Ysopus*, si aquesta obra s'hagués d'identificar amb la que figura amb el mateix títol en el volum [XXXVII, 64]), hauria estat qualificada pel framenor gironí com a «librum utilem sue salutis».

Crec, doncs, que hom pot pensar que l'establiment de la biblioteca de la seu de Girona i el seu primer fons constituït bàsicament pel llegat de la d'Arnau des Colomer són una actuació puntual a Girona de la política reformista de Benet XIII.

Fixem-nos un moment en l'exposició de motius. Si en la decisió ca-

12. Sobre aquesta girada, em permeto de remetre al meu *Dos tratados espirituales de Arnau de Vilanova en traducción castellana medieval*. «*Dyalogus de elementis catholice fidei*» y «*De helemosina et sacrificio*», dins «*Anthologica Annua*», 22-23 (1975-1976), 477-630, en particular 487-502. (En l'edició independent, dins la col·lecció «Publicaciones del Instituto Español de Historia Eclesiástica. Monografías, núm. 25», Roma 1976 [1978], les darreres pàgines esmentades corresponen a les 11-26.) Vegeu, també, Jaume de PUIG I OLIVER, *El procés dels lullistes valencians contra Nicolau Eimeric en el marc del Cisma d'Occident*, dins «*Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*», LVI (1980), 319-463 i *Nicolau Eimeric i Raimon Astruc de Cortielles. Noves dades a propòsit de la controvèrsia mariana entorn de 1395*, dins «*Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*», XXV (1979-1980 = Homenatge a Lluís Batlle i Prats I), 309-331.

13. Francesc EIXIMENIS, *Pastorale*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya ms. 463, f. 17^v.

14. Vegeu més amunt l'inventari, volum [XXXV. 60] (lín. 218-220).

pitular de 1395 sobre la instal·lació d'una biblioteca en la seu de Girona hi ressona una vegada la raó de prestigi de no ésser menys que d'altres institucions similars («... cum ita sit quasi in aliis ecclesiis cathedralibus et multis aliis...») i en un altre moment la voluntat d'oferir als clergues de la catedral la possibilitat de progressar en la ciència («... libri eiusdem[*ecclesiae*] reponantur ad custodiendum et servandum volentibus proficere in scientia...»),¹⁵ la que Arnau des Colomer col·loca al començament de l'acta de donació és gairebé un fragment antològic sobre els avantatges de la lectura i la necessitat dels llibres. Tenir-los, en efecte, és afirmat ésser útil a l'església i necessari als eclesiàstics. La lectura, per la seva banda (el donador l'esmenta tres vegades explícitament en aquestes poques línies: «... legendo proficiant...»; «... legendo libros...»; «... legendo et studendo...») evita l'ociositat i permet de progressar; però els avantatges, als quals ens hem referit, no es limiten a l'esfera personal del clergue lector, ans tenen una repercussió, com de resclosa que sobreix, sobre tota la comunitat o poble, car llegint «scire valeant que sunt eis cunctoque populo necessaria ad salutem», repercussió social que és explicitada amb les frases «ecclesia et ipsius membra defenduntur» i «terra malis hominibus extirpatur».¹⁶

Acabem aquest apartat amb aquella mateixa idea amb què el començàvem: les aspiracions innovadores reformistes o redreçadores d'Arnau des Colomer encaixen amb les ja conegudes del seu bisbe (i home de confiança de Benet XIII) Berenguer d'Anglesola, del qual, ja de temps, és conegut el text del seu mandat obligant els clergues del bisbat de Girona a vestir amb moderació.¹⁷ Es tracta, certament, d'elements esparsos, però conflueixen en un projecte reformista que segurament s'ho valdria d'estudiar.

15. Vegeu les dues frases esmentades, més amunt en la nota 2.

16. Les frases tretes del document de donació de la biblioteca d'Arnau des Colomer a la de la seu de Girona es troben en el text central d'aquest estudi, línies, respectivament, 46, 51-52, 62. Remarcaré que en la destinació del benefici fundat pel nostre personatge a la seu de Girona aquest tenia com a una de les seves finalitats principals la que els qui en fossin beneficiats, procedents de la raguèlia dels Colomer, per descomptat, «ex causa et specialiter ut adiscant et inde magis habeant unde valeant adiscere» (quadern esmentat en la nota 5, f. 3').

17. Aquesta constitució de Berenguer d'Anglesola fou ja publicada per Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España. XIV. Viage a Gerona*, Madrid 1850, 274-276. Christian GUILLERÉ, qui ha estudiat les notícies relatives a les visites pastorals fetes durant el pontificat de Berenguer d'Anglesola a Girona, també arriba a la conclusió que aquells anys són caracteritzats per una major exigència de moralitat; exposa els resultats de la seva enquesta en *Les visites pastorales en Tarraconnaise à la fin du Moyen Âge (XIV-XV). L'exemple du diocèse de Gérone*, en curs de publicació dins «Mélanges de la Casa de Velázquez», corresponents a l'any 1982. Per la meua banda, puc aportar aquestes dades, les quals semblen coincidir en el comú deno-

La fesomia de la biblioteca donada

Acabo de dir que la llibreria de la seu de Girona, en el moment que es constituïa com a tal, constava «bàsicament» dels volums donats per Arnau des Colomer, per la senzilla raó que, tal com ens diu la resolució capitular establint la «libreria sedis Gerundae», aquesta ja tenia volums en el cor¹⁸

minador d'una acció del poder episcopal exercit pel vicari general Arnau des Colomer tendent a aquell redreçament de la vida clerical que devia ésser l'objectiu del partit devot entronitzat a Avinyó amb Benet XIII. Així, dos mesos després de l'acte de donació de la seva biblioteca (19 de maig de 1397), el mateix Arnau des Colomer, en tant que vicari general, promulgava el mandat següent a fi d'obviar a una situació que descrivia d'aquesta manera: «Arnaldus, etc., vicarius, etc. Sacriste secundo Ecclesie Gerundensis. Cum...crebris actibus nimisque notoriis edocemur, sint nonnulli presbiteri beneficiati dicte ecclesie seu in ipsa coque etiam substituti deservientes ibidem, qui dicte ecclesie eiusque cleri proprioque honoribus atque salutis non mediocriter derogantes, ipsam matrem ecclesiam eiusque divinum officium presertim diebus dominicis et aliis festivis solennibus relinquentes, sepissime eisdem diebus quandoque pro questu proprio seu salario, quandoque quia in aliis civitatis iamdicte vel suburbii eiusdem aut prope (*ms proprie*) ipsam ecclesiis alia habent beneficia seu ipsorum beneficiorum onus aut servitium assumpserunt, ipsis aliis ecclesiis insistentes, processionibus que dictis diebus in ipsa matrice fiunt ecclesia et inter magis solemnes actus et precipuos inibi reputantur, absentes frequentius sunt reperti; nonnumquam etiam ad deferendum in ecclesiis corpora seu cadavera mortuorum, etiam laycorum seipsos locare seu alias exhibere presumunt et occupant impudenter...». No cal dir que el manament consistia a obligar a l'assistència als actes de la Seu, ADG, U, vol. 86/II, f. 83^{r-v}. Fins i tot és possible de copsar un cert to de duresa en alguna decisió reformista, com és ara en la *Littera contra Benedictum Frugelli, scriptorem facientem bricam in curia officialatus*, del 22 de setembre del mateix any 1397, en la qual estableix taxativament: «...privamus perpetuo et totaliter amovemus...; ... vos omnes ... monemus ne prefatum Benedictum Frugelli in ipsa curia pro curiali vel scriptore admittatis...», ADG, U, vol. 86/I, f. 85^{r-86} (la frase extractada pertany a aquest segon foli). I el 14 de maig de 1400 prenía una decisió que no sembla tenir massa precedents en anys anteriors, la de privar un beneficiat del seu benefici: «Item, die xiiii Maii anno a nativitate Domini m cccc, Valentinus Fuyllada, Ebdomedarius curatus ecclesie de Villa Asinorum, diocesis Gerundensis, fuit privatus sententialiter et diffinitive dicto beneficio per honorabilem dominum Arnaldum de Columbario...», ADG, T, vol. 8, f. 51^r. Hom pot veure, encara, documents com és ara els *Statuta de arrendamentis*, amb esborranys que, si no m'erro, són de la mateixa mà d'Arnau des Colomer (ADG, Sèrie G, vol. 64, ff. 115-118), elaborats durant els anys 1396-1397; i el *Statutum super ordinatione processionantium in ecclesia et civitate Gerundensi*, datat el 23 de juny de 1399 (ibid., ff. 154^{r-155}).

18. És natural de pensar que al cor hi havia tots els llibres, encara ara coneguts amb la denominació de «llibres de cor», necessaris per al cant o recitació de l'ofici solemne. D'altra banda, hom pot veure els que hom hi trobà amb motiu de la visita del cardenal Joan de Margarit, l'any 1470, en BATLLE 159-163. Afegiré, per la meua banda, una notícia datada el 8 de febrer de 1353, segons la qual Bernat Escrivà, habitant de Girona, es comprometia a copiar, és a dir, escriure, notar i il·luminar, un *Offeyer* (Oficier) com el que es trobava clavat «in coro ecclesie sedis coram cathedra reverendi domini

(i segurament en d'altres bandes),¹⁹ detall que no sols no es pot oblidar a l'hora de fixar-se en les característiques de la donació fundacional que ens ocupa, ans crec que n'explica algun. Em refereixo al fet, que considero significatiu, de no figurar en la donació cap llibre bíblic ni cap de litúrgic. Els darrers sobretot, sense però excloure'n algun dels primers, es trobaven en el cor.

Preciso, doncs, que les consideracions que segueixen fan referència no pas a la primitiva biblioteca de la Seu de Girona, de la qual desconeixem un sumand molt important, el de l'aportació procedent de la mateixa catedral,²⁰ i per tant no podem saber el resultat global, ans només a la d'Arnau des Colomer i encara a allò que d'ella coneixem a través del catàleg que ací es publica.

Si ens fixem, doncs, en l'inventari ací publicat, tot i que serien possibles d'altres agrupaments, crec que un de ben enraonat és el que veu la biblioteca d'Arnau des Colomer estructurada en tres grans blocs: el dels llibres de dret, al qual pertanyen els vint-i-set volums primers, el de les obres teològiques, amb els volums que van del vint-i-vuit al trenta-cinc, i un darrer bloc força heterogeni, on, tot amb tot, hom pot veure un denominador comú d'humanisme cristià, amb els nou volums darrers (XXXVI-XLIV).

No penséssim, pas, però, que cada grup és homogeni, car una distribució més precisa podria donar aquest resultat:

I. Llibres de dret (I-XXVII).

1. Textos i comentaris bàsics de dret canònic (I-XVII).

episcopi in dicto coro situata», Girona, Arxiu Provincial, *Protocolos notariales, Girona, notaria 4*, volum 5, fascicle I (petit), ff. 6^v-7^v.

19. Per exemple, en el volum, procedent de Girona, que actualment porta la signatura de BUB ms. 594, f. 11^r, consta que el bisbe Bernat de Vilamarí (1292-1312), llegà a la seu de Girona, ultra «crossam ... suam pulcherrimam argenteam», els llibres següents: «Ugutionem, *In gramatica*, et librum *Rationale* vocatum et librum *Pontificale romanum* vocatum, pulcherrimum ipsi ecclesie legavit. Volens dictos duos libros, *Hugutionem* et *Rationale* esse perpetuo in Circa nova ecclesie Gerundensis cathenis affixos in servitium ecclesie et clericorum ecclesie supradicte». En el mateix volum, f. 84^v, consta que Guillem Jofre (Gulielmus Gaufredi) «... legavit ... bibliam suam, que per quatuor volumina est divisa...». Una nota del 5 de juliol de 1398, trobada en l'ADG, *Liber deliberationum capituli a 1358 ad 1446*, f. 215^v, ens certifica que en l'acte de jurament de Joan de Pontons i de Feliu de Parets, cada un d'ells «promisit et iuravit et canonicam obedientiam etc. observare, prout scriptum est in quodam libro Mandegot et Dini, *De regulis iuris* in ipsa Thesauraria existente». Hi havia, doncs, en la sagristia un volum que contenia els comentaris canònics de Guilhem de Mandagot i Dino da Mugello i hom se'n serví per a escriure-hi l'acta del jurament esmentat.

20. Per a conèixer allò que és possible de saber sobre els llibres de la catedral anteriors a la donació d'Arnau des Colomer, cal, evidentment, partir de les dades fornides per BATLLE, en particular 101-111.

- a) *Decret* de Gracià (I-IV).
 - b) *Decretals* (V-XIII).
 - c) *Sisè* (XIV-XV).
 - d) *Clementines* (XVI-XVII).
2. Textos bàsics de dret civil (XVIII-XXII).
 3. Textos d'aplicació de tots dos drets a Catalunya (XXIII).
 4. Summes i índexs jurídic-morals (XXIV-XXVII).
- II. Llibres de teologia (XXVIII-XXXV).
1. Un text de teologia política (XXVIII).
 2. Una enciclopèdia (XXIX).
 3. Obres de sant Tomàs d'Aquino (XXX-XXXIV).
 4. Una summa de teologia moral (XXXV).
- III. Llibres d'humanisme cristià (XXXVI-XLIV).
1. Una obra d'agricultura (XXXVI).
 2. Llibres gramaticals (XXXVII-XL).
 3. Llibres d'espiritualitat (XLI-XLII).
 4. Dos volums de filosofia natural (XLI i XLIV).

Tot confirma que Arnau des Colomer era un jurista,²¹ amb interessos culturals en d'altres camps de les ciències eclesiàstiques, els quals gaurebé

21. Era jurista perquè havia seguit estudis universitaris de dret canònic fins al grau de batxiller en Decrets; perquè era el tema al qual professionalment es dedicava, tal com ho demostren els onze volums que es retingué, nou dels quals eren de dret; i perquè el càrrec de vicari general del bisbat de Girona per Berenguer d'Anglesola, tant de temps absent, va portar-lo a conèixer l'altra cara del dret, la de les responsabilitats de govern. En aquest punt, caldria realitzar un escorcoll complet de les sèries de l'ADG corresponents als anys del seu vicariat general, cosa evidentment impossible en aquest context. Però aplegaré les dades que sobre el nostre personatge (la majoria de les quals semblen afectar-lo en tant que vicari general) hom pot trobar en un volum marginal als de les sèries normals de govern d'un bisbat, el *Llibre de la caixa dels dipòsits* (ADG, U 324): ff. 62^v-63^r, 1385 maig 29: Arnau des Colomer, rep en nom de la Generalitat de Catalunya un préstec que el bisbe Berenguer d'Anglesola, «electus, confirmatus in episcopum Gerundensem», fa treure de la caixa dels dipòsits, pel valor de 39 lliures i 10 sous. F. 65^v (i 84^r), 1405 novembre 21: és un dels tres dipositaris de les claus de la caixa esmentada. F. 70^v, 1396 octubre 19: ja figura com a vicari general de Berenguer d'Anglesola. F. 82^v, 1404 febrer 13: té les tres claus de la caixa dels dipòsits. F. 84^v, 1406 octubre 26 i f. 84^v, 1408 maig 23, té només una de les tres claus de la caixa citada. F. 85^v, 1409 juliol 8, encara té una de les tres claus, però ja no consta vicari general (Berenguer d'Anglesola, el seu poderdant, ja havia mort). F. 87^r, 1410 abril 12, ja no figura entre els tres clavers. Afegiré, perquè té una certa relació amb el nostre protagonista, que el 1498 setembre 29, Miquel Espital (Spital) diposità en aquella caixa cinquanta lliures per a la redempció d'un censal, «quod faciebat beneficio sancte Barbare et Transfixionis, per quondam honorabilem Arnaldum de Columbario fundato in claustro Sedis», f. 200^v.

no deixaven espai per als temes científics o pràctics de la realitat material, representats aquests darrers només per un volum cada un d'ells, el XXXVI i el XLIV respectivament.

Fixem-nos, encara, en un detall que rebla el nostre coneixement del seu interès pel tema jurídic. Més de la meitat de la seva biblioteca (més d'un 62 % per a ésser més precisos) és constituïda per obres de dret i prop de la meitat de tot el conjunt (entorn d'un 45 %), per llibres de dret canònic. Més encara, si comparem l'estructuració que en el catàleg presenten les obres d'aquest primer bloc amb la dels altres dos, ens adonarem que la claredat esquemàtica del primer no es troba pas en els següents.

La comparació amb biblioteques contemporànies ens ajudarà a comprendre i a valorar la d'Arnau des Colomer. I comencem recordant els resultats als quals arriba Daniel Williman després de repassar centenars de catàlegs de biblioteques d'eclesiàstics no francesos del s. XIV: un 30 % de llurs llibres són de teologia en el més ampli sentit de la paraula, un 20 % de dret canònic, un 9 % de dret civil, un 12 % de litúrgia, un 7 % de filosofia i la resta de diversos camps literaris.²² Arnau des Colomer no acaba d'ésser un eclesiàstic mitjà del s. XIV. Prescindint ara del fet, ja esmentat, de la manca de llibres litúrgics, cal, certament, admetre que les obres teològiques donen just el 30 % (els volums del segon bloc més els dos d'espiritualitat del bloc tercer), però la filosofia, amb dos volums, es manté un xic per damunt del set per cent i, sobretot, els dos drets sumen el 62 % en compte d'un 39 % de la mitjana i el sol dret canònic arriba al 45 %, més del doble del 20 % de la mitjana. Els cinc volums restants equivalen a entorn del 15 %, força menys del 22 % que en la mitjana tenia la presència d'obres de temàtica diversa en el conjunt de biblioteques contemporànies.

Però deixem els punts de referència genèrics i parem-nos un moment en dues biblioteques contemporànies, una d'ella molt pròxima, l'altra d'una vàlua paradigmàtica sembla indiscutible, respectivament, la del bisbe de Girona Berenguer d'Anglesola,²³ del qual Arnau des Colomer fou vicari general, i la de viatge de Benet XIII.²⁴

22. No he pogut veure fins ara l'obra de WILLIMAN, *Bibliothèques ecclésiastiques au temps de la papauté d'Avignon I* (Documents, études et répertoires publiés par l'Institut de Recherche et d'Histoire des Textes), París 1980, però trobo les dades que he recollit en el text, en la recensió de l'obra esmentada signada per Gero DOLEZALEK i publicada dins «Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung», LXVII (1981), 410-411.

23. Lluís BATLLE I PRATS, *Inventari dels llibres de Berenguer d'Anglesola*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XVII (1932), 234-249; i en BATLLE 65-85.

24. Anneliese MAIER, *Die «Bibliotheca Minor» Benediktis XIII. (Petrus de Luna)*, dins «Archivum Historiae Pontificiae», III (1965), 139-191.

La primera té numèricament gairebé la mateixa amplitud que la que ens ocupa: quaranta-dos volums. I tot i que l'inventari no és estructurat (en aquest punt, el nostre té un avantatge), no és pas difícil d'agrupar els volums per temes, amb el resultat següent: dret canònic, 15 volums; dret civil, 10 volums; teologia, 8 volums; medicina, 3 volums; cròniques, 2 volums; litúrgia, 1 volum. Altra vegada tenim un jurista, car els llibres de dret canònic i de dret civil constitueixen el 59 % del total, triplicant, doncs, allò que sabem ésser la mitjana; la teologia passa molt poc del 19 %, sota, per tant, del valor mitjà, al qual Arnau des Colomer arribava; la filosofia i la gramàtica han desaparegut, però, en canvi, compareixen, ultra la litúrgia mínimament representada, dos camps que hem de suposar respondre a interès personal: la medicina, la qual equivalia a un 7 %, i els llibres de cròniques, equivalents a entorn del 5 %.

La comparació d'aquestes dues biblioteques sembla permetre un primer resultat: en totes dues preval el tema jurídic, corresponent a la formació universitària; en totes dues hi ha un tant per cent important (el vint en Anglesola, el trenta en Colomer) d'interès teològic, explicable per llur pertanyença a l'estat de la clerecia; a partir d'ací comencen els volums que semblen respondre a interessos totalment personals, filosofia, gramàtica i agricultura en Arnau des Colomer, medicina i història en Berenguer d'Anglesola.

La biblioteca de viatge de Benet XIII és, si no m'erro, un punt de referència paradigmàtic i privilegiat perquè, essent una tria de la biblioteca papal d'Avinyó²⁵ (i, segurament, de la personal de Pero de Luna) per a una situació concreta com la de la itinerància de la cúria papal a partir del 1407, degué contenir tot allò que era considerat útilment indispensable per al servei d'una cúria eclesiàstica, funció no massa diversa de la que hom podia preveure a Girona, salvades, certament, les distàncies tant pel que fa a la capacitat adquisitiva com a les responsabilitats de govern, en particular en temps del Cisma d'Occident.

Només d'encarar-nos amb el catàleg d'aquella biblioteca ambulant ja

25. Sobre la biblioteca pontifícia l'any 1407, vegeu Franz EHRLE, *Un catalogo fin qui sconosciuto della biblioteca papale d'Avignone (1407). Il codice S.3 della Biblioteca Nazionale di Madrid*, dins «Fasciculus Ioanni Willis Clark dicatus», Canterbury 1909, 97-114 i Pascual GALINDO ROMEO, *La biblioteca de Benedicto XIII (Don Pedro de Luna)*, dins «Universidad. Revista de cultura y vida universitaria», VI (1929), 655-873. Una bibliografia més general de la biblioteca pontifícia en relació al nostre país es pot veure dins *El Cisma d'Occident a Catalunya, les Illes i el País Valencià. Repertori bibliogràfic*, Barcelona 1979, 147-151, a la qual cal afegir Josep SERRANO I CALDERÓ, *Noves dades sobre la biblioteca de Peniscola del 1423 al 1429*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVI (1980), 646-666.

ens adonem que fem un salt, per a la comprensió del qual em sembla que cal tenir en compte que els llibres pesen, que aquells eren normalment en pergamí i que per tant pesaven més, i que els transports s'havien de fer a bast o en el millor dels casos en carro (fora de les ocasions en què era possible d'enviar-los per mar); això vol dir que només foren acollits en la biblioteca de viatge els llibres que eren considerats estrictament indispensables.

Prescindint ara de moltes subdivisions, aquesta biblioteca se'ns presenta estructurada de la forma següent: obres de teologia (inclosa la Bíblia), 169 (1-169); de dret canònic, 176 (170-345); de filosofia, 44 (346-389); llibres de poetes, 39 (390-428); de cròniques i d'història, 44 (429-472); de discursos i cartes, 16 (473,488); de lògica i de gramàtica, 9 (489-497); de l'ofici diví, 20 (498-517); diversos i inventaris, 15 (518-532); llibres de medicina, 7 (533-539); d'astrologia, 2 (540-541); de tema del cisma, 11 (542-552); de dret civil, 20 (553-572).

La teologia es manté en nivells o valors mitjans, del 29,5 %; el dret, ni ajuntant el canònic amb el civil, no arriba a les altures que trobàvem en els dos inventaris gironins, car ací només assoleix el 34,2 %; la filosofia té el lloc discret que ocupa en l'inventari d'Arnau des Colomer, el 7,6 %; les cròniques i històries, puguen en relació a la biblioteca de Berenguer d'Anglesola, car representen el 7,6 %. Però potser la dada més interessant de l'inventari de la biblioteca papal és, ultra la migrada presència de llibres d'astrologia i dels explicables relatius al Cisma d'Occident, la presència de la secció de llibres de poetes amb prop de quaranta volums (6,8 %) els quals, sumats als de discursos i cartes (2,6 %), arriben a més del nou per cent del total. Poesia i retòrica són dos gèneres representatius de l'humanisme, cosa que ens permet d'entrellucar que les curiositats culturals o literàries de Benet XIII i del seu cercle més estricte eren molt més modernes que les que hom posseïa a Girona en el cercle format pel bisbe i pel seu home de confiança, el vicari general.

Resumim, doncs: els llibres que a les darreries del s. XIV Arnau des Colomer oferia a la seu de Girona com a base per a la futura biblioteca d'aquesta institució ens permeten de configurar-lo espiritualment com a home totalment impregnat de cultura medieval (gramàtica, filosofia, teologia, dret), amb una forta preponderància d'aquest darrer i en particular del dret canònic. La presència del llibre de Palladi, *De agricultura*, no sé si respon a un incipient interès pels textos clàssics o només té sentit pragmàtic, el de conèixer les antigues tècniques agrícoles.²⁶ Fora d'això, l'únic

26. També he d'esmentar una altra possibilitat, la que la biblioteca d'Arnau des Colomer recollís part de la que l'any 1329 figurava com a biblioteca episcopal, car

element que sembla significatiu és la presència d'obres que encaixen amb l'esperitualitat torturada i negativa posterior a la Pesta Negra, la que contribueix a què l'home sigui encara més conscient de les seves misèries d'allò que ja l'en convencien les malvestats del temps. Remarquem, per comparació amb la biblioteca del seu bisbe, el desinterès d'Arnau des Colomer pels textos bíblics, per la història i per la medicina. Ja he dit que no considerava, en canvi, massa significativa l'absència de llibres litúrgics, que la seu gironina posseïa amb una certa abundància.²⁷

Acabem aquest apartat amb una paraula sobre un detall digne d'atenció, el del preu assignat a cada volum.²⁸ Prescindint ara del volum XXXVIII, que hom no acabà de descriure ni tampoc li assenyala preu, recordaré que aquest oscilla entre els 75 florins del volum primer i els dos del volum XXXIX. A tall de pura estadística, diré que quinze d'aquells quarantatres volums avaluats no valien més de deu florins, que catorze (o més

aquesta posseïa les següents obres, que també es troben en la que ara estudiem i que, ateses les possibilitats de formació de volums facticis, podrien ésser idèntiques: «5. Palladii, *De agricultura* (en el nostre inventari, XXXVI. 61); 18. Item, *quendam librum Alani, De conuestione nature* (XLII. 79); 22. Item, *quandam Summam Ugucionis super Decretis* (II-III. 2); 22. Boneguide, *Gemma* (XXVII. 47); 35. Iohannes Andree, *Super Sextum* (XIV. 23); 37. *Apparatus domini Archidiaconi* (IV. 3); i 38. *De regimine principum* (XXVIII. 50)», cf. Lluís BATLLE I PRATS, *Inventario de la biblioteca episcopal de Gerona y de los bienes propiedad de la mitra en el año 1329*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», II (1947), 133-153. És veritat que la major part d'aquestes obres són normals en tota biblioteca d'un canonista contemporani, però també ho és que el llibre de Palladi i el de Gil de Roma, sobretot el primer, no es pot pas dir que es trobin en totes les mans i per això pot ésser significatiu el fet de trobar-se en una biblioteca gironina del 1329 i en una altra del 1397, cosa que justifica la pregunta de si es tracta en tots dos casos del mateix exemplar, a setanta anys de distància. I ja que toco aquest tema de la possible procedència dels volums que Arnau des Colomer legà a la biblioteca de la seu de Girona, diré que l'examen dels que he pogut identificar en la BUB m'ha deixat la impressió que s'ho valdria que un especialista d'història del dret a Catalunya els examínés, car moltes de les anotacions marginals són escrites amb lletra (i alguna en llengua) catalana.

27. Vegeu més amunt la nota 19.

28. Dels quatre personatges que efectuaren la valoració, el més conegut és fra Pere Bagueny, sobre el qual hom pot veure l'estudi de José M. COLL, *El maestro gerundense fr. Pedro Bagueny*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», V (1950), 59-72; en la pàgina 70 trobem aquesta afirmació, que encaixa amb les nostres notícies: «En su convento de Gerona residía habitualmente desde 1393». Vegeu també Lluís BATLLE, *Bagueny, Pedro*, *OP*, dins «Lexikon des Mittelalters», 1 (1980), 1349. Sobre d'altres personatges que apareixen en el nostre document: Guillem de Brugueroles (línia 420) havia estat col·legial del de Sant Climent de Bolonya (cf. ATCA 1 [1982], 389, núm. 235); Bernat Examins (línies 488-489) apareix amb data d'11 d'abril de 1397 com a «presbiter ac notarius publicus ac receptor emolumentorum scribanie sigilli domini episcopi», en volum de l'ADG, D 173, f. 87^v. Vegeu nota 31.

ben dit, setze, car hi ha dues obres que tenen dos volums, la dels II-III i la dels VII-VIII) no superen els vint, que vuit foren avaluats entre 21 i 30 florins, només dos entre 31 i 40, i només un, el primer, en més de quaranta, concretament en 75.

Diré que no m'estranya el preu darrerament esmentat, car encara ara el volum ms. 1164 de la BUB permet de fer-se una idea de la rica ornamentació que aleshores devia ésser completa (cf. MIQUEL III, 221). Fora d'això, afegiré que una primera anàlisi dels preus dels volums més aviat em desconcerta, atès sobretot que els volums que se'ns han conservat i fins ara són coneguts d'aquesta herència d'Arnau des Colomer, són tots en pergamí (de manera que no tinc cap element de judici seriós per a proposar la hipòtesi que alguns dels volums fossin escrits sobre paper). En aquest punt, només el fet, fins ara purament hipotètic, de poder identificar un exemplar de paper pertanyent a la biblioteca Colomer legada a la seu de Girona, ens permetria fer afirmacions vàlides; altrament, el fet que l'inventari no faci mai cap referència a la matèria de què era compost el volum sembla indicar que tots eren de la mateixa i per tant de pergamí, tal com, sense excepció, és el cas de la vintena d'identificats fins ara.

Hi ha un cas en el qual el desconcert dels preus es manifesta aparentment en tota la cruesa: el dels dos volums que contenen, respectivament, la *Prima secundae* (XXXII, BUB ms. 598) i la *Secunda secundae* de la *Summa Theologiae* de sant Tomàs d'Aquino (XXXI, BUB ms. 599), valorats, respectivament, en vuit i en setze florins. Si hom recorre a les explicacions de MIQUEL II, 141, veu que el primer té 205 folis i el segon 260. Si la diferència de preu fos correlativa a l'augment de folis, el segon sembla que hauria d'ésser avaluat en deu florins, però no en setze. L'examen directe dels dos volums permet de veure que, ara, el primer, ultra uns primers folis en molt mal estat, presenta ja dins el cos del volum pàgines de lletra mig borrosa. Hom no es pot estar de preguntar-se si no era ja aquesta la situació del volum en el moment de l'inventari i de la fixació del preu, sobretot pel que fa a les pàgines de lletra esbalaïda. En canvi l'actual ms. 599 de la BUB, amb la *Secunda secundae* és format d'un pergamí més fi i l'estat de conservació del text és (fora d'una taca que afecta progressivament els folis finals a partir del 245) plenament satisfactori. Només em puc preguntar, com a darrera oportunitat per a eixir del desconcert, si aquest era ja l'estat dels dos volums l'any 1397 o si almenys els «tècnics» que realitzaren l'avaluació dels volums ja copsaren les causes que portarien, segles després, a fenòmens com el de l'esvaïment de la tinta.

També he de deixar en interrogant un altre extrem relatiu a l'avaluació, el de si aquesta fou feta d'acord amb el preu que hom podia treure dels llibres continguts en l'inventari, suposat que haguessin estat venuts a Girona

o en la suposició que ho haguessin estat en un ambient on la demanda era major i per tant el preu més alt. Dic això perquè durant la primera meitat del s. XIV es troba algun cas en el qual un lot de llibres romanos a Girona *post mortem* del seu propietari són portats a vendre a Montpeller, per la raó que allí tenien preus més elevats.²⁹ Em fa plantejar aquesta problemàtica el fet de trobar, d'una banda, en el nostre inventari, el volum XXV (una *Summa de paenitentia*, de Sant Ramon de Penyafort, amb glosa potser de Guillaume de Rennes, car consta «glossatam»), valorat en vuit florins (vuitanta-vuit sous, si prenem com a base el valor *standard*), i de l'altra, la notícia que el 25 d'agost de 1334 hom havia venut a Girona mateix una «*Summa de casibus fratris Raymundi de Pennaforti, in pergamenis edulinis, glosatam*» només per quaranta sous.³⁰ Remarquem que en tots dos casos

29. A Girona, el jurista Bernat de Rexach feia testament el 14 de setembre de 1333, una de les clàusules del qual diu així: «In executione autem testamenti mei specialiter astringo et obligo libros meos, tam iuris canonici quam civilis. Qui libri vendantur in studio Montis Pesulani, de consilio karissimi nostri Jacmoni Palyarès, cum longe melius ibi vendantur quam alibi. Et quod mittantur ad partes illas caute, de duobus in duobus, ne possent aliquatenus deperiri. Et hec est ultima voluntas mea», Girona, Arxiu Provincial, Notaris, Girona 8, vol. 1 bis, segon plec, f. 21'. A Barcelona passava quelcom per l'estil, car també en testament datat el 21 de juny de 1334, el metge «magister Gundissalvus Petri (Gonçal ça Pera), phisicus, Barchinone commorans...», afegia aquesta indicació a la clàusula relativa als seus béns: «Verum, cum libri artis seu scientie mee in civitate Barchinone invendibiles sint, rogo et supplico ipsis manumissoribus meis quod ipsos libros, nisi pro inventario seu repertorio faciendo, non displicent seu hostendant in ipsa civitate, set in quodam cofro clauso ad Montem Pesulanum mittant et ibi eos vendant seu vendi faciant, prout melius poterunt», Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona, Notaris, Bernat Vilarrúbia, Testaments 1300-1339, f. 147'.

30. La dada consta en l'Arxiu Provincial de Girona, Notaria 4 de Girona, vol. 7, anotació corresponent al dia «viiij kalendas septembris, anno Domini m ccc xxx iiij». Oferiré un altre punt de comparació: el *Digestum vetus* vol. [XIX. 30] de l'inventari ací publicat fou avaluat en trenta florins, equivalents, almenys oficialment, a tres-cents trenta sous. A començaments de segle, després de totes les formalitats de publicitat, un *Digestum vetus* amb l'*Apparatus* ordinari i el d'Azzone escrit sobre pell de cabrit (i per tant molt millor que el de Girona des d'almenys aquests dos punts de vista) no havia arribat més enllà dels cent sous. L'acta notarial relativa a la venda d'aquest volum em sembla digna d'ésser reproduïda: «Ego Berengarius Marci, de villa Montis Albi, manumissor et executor testamenti Martini Amargós, quondam, filii Perpiniiani Amargós, jurisperiti quondam de dicta villa Montis Albi, nomine dicte manumissorie, vendo vobis, Raimundo de Achs, scriptori domini Barchinonensis episcopi, tanquam plus offerenti, et vestris, et quibus velitis, perpetuo, quoddam *Digestum vetus*, quod fuit dicti Martini Amargós quondam. Quod quidem *Digestum* scriptum est in pergamenis edulinis. Et primi tres libri et etiam quartus, usque ad titulum *De capite minutis*, sunt cum *Apparatu communi sive ordinario*, exceptis duabus cartis in quibus non est aliquis apparatus, ceteri vero libri sunt cum *Apparatu* Açonis. Cuius primus quaternus

trobem text i glosa, que en el segon el detall d'ésser de pell de cabrit sembla que hauria de fer augmentar el preu i que amb seixanta tres anys els preus han augmentat de més del cent per cent, almenys pel que fa a la *Summa de casibus* de Sant Ramon de Penyafort glossada. I ara ens podem preguntar: ¿l'augment del preu fou degut a la inflació, al fet que amb seixanta anys el llibre s'havia convertit en un objecte més demanat en el mercat de Girona o al fet que hom valorà els llibres d'Arnau des Colomer no al preu de Girona sinó al de Montpeller, d'Avinyó o de Lleida? ¿O hi intervingueren tots aquests factors i encara potser algun més? En aquest moment he de deixar les preguntes sense resposta.

Diré només, per acabar aquest apartat ja massa llarg, que Arnau des Colomer oferia com a principi de biblioteca de la seu de Girona un conjunt d'obres bàsiques i relativament completes pel que fa al dret canònic, menys complet en el camp de la teologia (no sols no hi havia tota la *Summa* de sant Tomàs d'Aquino, ans encara cap obra de cap pare de l'Església —sant Agustí, sant Jeroni, sant Ambròs, sant Joan Damascè, sant Gregori, sant Lleó el Gran, per no citar més que els més coneguts i presents en biblioteques medievals—), i no cal dir en el de la filosofia o en el de les

incipit "Futura esse" et finit "ex constitutione di". Et quaternus penultimus finit "petitur ex". Et in ultimo quaterno sunt quinque carte corrose. Quem librum tradidi vobis et ex causa venditionis nomine dicte manumissorie cedo vobis omnes actiones et iura que dicto Martino quondam competeabant et eius heredibus competunt in predicto libro. Quibus actionibus et iuribus, etc. Constituendo vos in hiis, etc. Accepi pro pretio centum solidos. Et ideo renuntio, etc. Pro vitio autem et evictione predicti libri et pro restituendis et solvendis vobis et vestris omnibus expensis, dampnis et interesse, si quas et si qua, vos et vestri (.....) in ducendis, tractandis sive examinandis litibus, si que vobis vel vestris moverentur ab aliquo in predicto libro vel ratione aut occasione eiusdem, nomine et auctoritate manumissorie predicte obligo vobis et vestris alia bona dicti Martini Amargós quondam, quecumque sunt et ubicumque. Sed ego nomine meo proprio non teneo vobis nec vestris de vitio nec de evictione dicti libri, nec ad pretii restitutionem nec ad aliquod interesse, ubi etiam dictus liber a vobis vel vestris evinceretur vel etiam vitiosus existeret, nec bona mea sint inde vobis nec vestris in aliquo obligata. Preterea confiteor et recognosco vobis quod dictus liber fuit de mandato meo venalis expositus palam et publice in Barchinone et in dicta villa de Monte Albo per multos dies, per cursores publicos et iuratos ipsorum locorum. Et cum multi emptores ad emendum predictum librum accessissent, non apparuit aliquis emptor qui tantum pretium offerret in eo quantum vos obtulistis. Et ideo vobis, tanquam plus offerenti feci dictam venditionem pro pretio supradicto. Testes, Berengarius Canaderii, Raimundus de Queralto et Antonius Scutiferi, clericus», Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona, Notaris, Bernat Vilarrúbia, Manual 1308-1309, f. 213^v. Sobre el comprador, Ramon Danchs, hi ha notícies en el meu *L'«Alia informatio beguinorum» d'Arnau de Vilanova* (Studia, textus, subsidia II), Barcelona 1978, 101, nota 13. En el mateix arxiu, Notaris, Bernat Vilarrúbia, Manual factici de 1314-1316-1340, f. 59^r, hom trobarà l'acta notarial d'una altra subhasta d'un *Digestum vetus*.

humanitats. Això no obstant, crec que poques biblioteques d'eclesiàstics gironins se li podien comparar en aquell moment (ja hem vist que la del mateix bisbe no era pas més ben proveïda, tot i que s'estengués a un parell de camps que en la d'Arnau des Colomer manquen totalment, els de la història i de la medicina) i no cal dir de seglars. En aquest sentit, el fet de col·locar aquests quaranta-quatre volums, més els que la seu podia tenir en d'altres indrets i no eren estrictament necessaris per al servei coral, en una estança destinada a biblioteca, era un pas endavant molt considerable en el camí d'acostar el llibre i els coneixements dels quals es fa transmissor, als clergues, la vida dels quals girava entorn de la seu de Girona. El gest conjunt d'Arnau des Colomer oferint i del capítol acceptant la seva biblioteca com a nucli inicial de la de la catedral gironina era un pas en el camí de l'extensió de la cultura. Anem de seguida a veure les condicions de l'acord.

Els termes del conveni

En el curs d'aquest estudi he anat parlant de «donació» de la biblioteca d'Arnau des Colomer a la seu de Girona i realment ho fou. Però amb condicions, cosa que la converteix gairebé en un contracte, car foren formalment acceptades pel capítol de Girona.³¹

31. Les reunions del capítol de Girona, a les quals és feta referència explícita en l'acta ací publicada, són les dels dies 24 d'abril i 19 i 26 de maig de 1397. El *Liber deliberationum capituli a 1358 ad 1446* ens ha conservat les anotacions relatives a les sessions esmentades, que transcriu ni que només fos a fi de donar al possible lector una base per a judicar de la vàlua de tals anotacions, que ara podem comparar amb les notícies fornides per la nostra acta; trobem, en efecte, per al 24 d'abril, que «... presentes fuerunt dictus dominus vicarius (*Arnau des Colomer*) et venerabiles viri Dominicus Jurado, abbas ecclesie collegiate sancti Felicis, Bernardus de Campis et Ludovicus Strucii, canonicus, Berengarius de Fonte, thesaurarius, Guillelmus de Brugarolis, sacrista secundus, et Johannes Bovis, presbiteri de capitulo; officiales canonicæ dicte ecclesie Gerundensis, videlicet Petrus Castellar, locumtenens ayguaderii, et Bernardus Vilar, cochus, et Bernardus Egidii, locumtenens Ludovici de Torramorell, rectorarii presbiteri, et Jacobus Born, pistor sive tenens pistrinum panis canonicæ dicte ecclesie Gerundensis, constituti personaliter, lectis primitus sibi per me, Bernardum Examins, portarium dicti capituli...», ADG, T 2, f. 205^v; sabem, d'aquesta manera els qui eren presents en el capítol inicial, del qual els dels dies 19 i 26 de maig, en els quals es formalitzà l'operació del traspàs de propietat de la biblioteca d'Arnau des Colomer a la seu de Girona, eren només continuació.

Sobre aquests darrers de la mateixa font ens informa amb les frases següents: «Die sabbati, decima nona madii anno predicto, superius continuata ad capitulum generale, dictus dominus vicarius et honorabile capitulum, congregati capitulariter in domo thesau-

Les tres condicions són llargament formulades en el text notarial, el qual, per la seva mateixa naturalesa, no estalvia detalls i precisions que evitin incerteses futures i els consegüents conflictes. Àdhuc punts que per a nosaltres poden resultar de difícil quantificació, com és ara la diferència entre un aniversari conventual i un de presbiteral a la seu de Girona, devia ésser de comprensió diàfana per als contemporanis i per a moltes generacions posteriors. Potser intervenien en el primer tots els clergues que per la raó que fos eren integrats en aquella institució de tanta envergadura que era la catedral gironina i en el segon només els qui havien rebut l'ordre del presbiterat. Segurament la condició en virtut de la qual el donant es reservava la llibertat de retenir a casa seva els volums que volgués (i que, de fet, foren onze) només «infra civitatem Gerundam et non alibi», resultava claríssima ateses les muralles de la ciutat i dels burgs i la declaració oficial que, per exemple, el de sant Pere de Galligants era «membrum civitatis Gerunde».³² La condició de la inamobilitat intangible dels volums en l'espai

rarie dicte ecclesie Gerundensis, continuarunt ipsum capitulum generale ad diem sabbati proxime instantem. Testes, discreti Castilio Mercaderii, beneficiatus, et Petrus Andree, presbiter deserviens in ipsa ecclesia», ADG, T 2, f. 209^r. I «Die sabbati vigesima sexta madii anno predicto, superius continuata ad capitulum generale, dictus dominus vicarius et honorabile capitulum congregati capitulariter ante altare sancti Yvonis ecclesie sedis Gerunde post celebrationem vesperorum continuarunt ipsum capitulum generale hinc ad diem sabbati proxime instantis. Testes, discreti Arnaldus Ferrarii, epistolaris, et Raymundus de Monterotundo, beneficiati in eadem ecclesia», ADG, T 2, f. 209^r. Primer resultat: les anotacions del *Liber deliberationum capituli a 1358 ad 1446* semblen limitar-se a fer fe que hi ha hagut acord de continuar el capítol un altre dia. Segon resultat: sembla que el dia 26 de maig de 1397 hi hagué una altra reunió del capítol, ultra la de l'hora de vespres davant la capella de sant Iu, car la nostra acta col·loca «hora vesperorum» només la presa de possessió dels volums d'Arnau des Colomer per part del comissionat del capítol, Arnau de Gurb; ¿fou immediatament anterior la reunió en la qual els tres absents del capítol del dia 19 donaren el consentiment a l'operació que la majoria ja havia confirmat, o se celebrà en altra hora, potser al matí? La paraula «subsequenter» permet totes dues interpretacions.

32. Una declaració oficial d'aquest tipus feta pels jurats de la ciutat de Girona de manera formal es troba protocolitzada en els llibres notariais de Jaume Compte amb data de 14 de febrer de 1334 (1333) i diu així: «Raymundus de Balneolis, Bonanatus de Tornavello et Iacobus Pabia, iurati anni presentis civitatis Gerunde, attendentes quod venerabilis Petrus Calveti, tenens locum magistri rationalis illustrissimi domini regis, nomine et ex parte dicti domini regis requisivit litteratorie venerabilem baiulum Gerunde, ut idem baiulus compelleret homines burgi sancti Petri de Gallicantu Gerunde, ut infra sex dies a receptione iamdicte littere continue computandos, miserint idoneum procuratorem paratum monstrare coram ipso venerabili Petro Calveti causas et rationes suas ob quas se possent excusare de solvendo bovaticum dicto domino regi, alias quod ipse venerabilis Petrus Calveti, nomine dicti domini regis compelleret ipsos ad solvendum dictum bovaticum et missiones, quas inde fieri contingerit, prout hec et alia in

taxatiu de la «libraria» de la seu esmentada, no devia oferir dificultats per a la comprensió dels contemporanis, els quals no podien preveure les sortides impensades que ha tingut la història (i no deixa d'ésser una mica xocant de constatar que gairebé la meitat d'aquells volums que, per damunt de tot, havien d'ésser inamovibles, se'ns hagin salvat... a la biblioteca de la Universitat de Barcelona, sense que, per ara, sapiguem res dels altres [n'hi ha algun a París?]) i que, ni amb tota la bona voluntat, hagi estat possible d'identificar-ne cap a Girona).

La lectura, però, del o dels documents de la donació dels volums d'Arnau des Colomer obliga a parar atenció a un detall que, almenys ha d'ésser assenyalat i que, amb el temps potser fou font de conflictes.

El detall és el següent: el capítol d'aquella seu és el qui prengué la decisió de destinar un lloc a la llibreria o biblioteca, qui discutí i pactà les condicions de la donació amb el donant i qui es feia responsable de tots els extrems onerosos que aquell fet comportava. Així, per exemple, en cas d'incompliment de la condició relativa a la inamobilitat i en la suposició que algun dels volums hagués sofert algun dany per la raó que es vulguí, «eo tunc bona eiusdem capituli sint ipso facto ad ipsos (*libros*) illic torandos obligata...».³³ En canvi, el text constantment formula, amb una coherència i constància que no poden ésser fruit d'una manca de precisió, que els destinataris de la donació no són únicament els senyors del capítol, «domini de capitulo»,³⁴ ans també tots els beneficiats de la catedral esmentada, tots els quals, i no únicament el capítol, formarien l'església de Girona. I tindriem, en conseqüència que el capítol seria el subjecte jurídic que donaria força legal a l'operació, el subjecte que portaria damunt les espatlles les obligacions consegüents, i en canvi els beneficiaris serien no sols els membres del capítol ans encara la turbamulta dels beneficiats de la seu. Només una vegada, com si fos a tall d'excepció, aquest conjunt de gent que, més enllà del capítol, forma l'església de Girona és subjecte d'una

dicta littera "Datum Barchinone quarto die mensis februarii anno subscripto" latius continentur. Attendentes etiam quod dictus burgus est infra corpus et est pars et membrum dicte civitatis Gerunde et quod homines habitantes in eo gaudent et gavisii fuerunt privilegiis et immunitatibus civitatis predicte et per consequens sunt immunes a solvendo bovaticum supradictum. Ideo, nomine et ex parte dicte civitatis Gerunde, constituimus, facimus et ordinamus procuratorem nostrum et dicte civitatis certum et specialem vos, Gaufridum de Castellario, habitantem in dicto burgo ac civem dicte civitatis...», Arxiu Provincial de Girona, Notaris, Girona 6, vol. 4, anotació quarta corresponent al «xvj kalendas martii».

33. Vegeu més amunt l'acta notarial que constitueix el centre d'aquest estudi, línies 298-299.

34. Sobre la significació d'aquest collectiu i el lloc que li corresponia en l'estructura del capítol de Girona, vegeu BATLLE 149 i ss.

obligació i és en el punt dels sufragis: «... domini de capitulo et beneficiati ecclesie supradicte habeant et teneantur orare et, si potuerint, celebrare...».³⁵

Atesa la insistència a indicar explícitament que els beneficiaris de la donació condicionada d'Arnau des Colomer són les dues categories de persones que hem indicat, hom comprèn la importància de la constatació que el mateix capítol hagué de fer ja durant la segona meitat del s. xv, quan un altre «presbíter de capitulo», Gabriel Joan, oferí una operació d'esquema semblant a la nostra, i hom es veié obligat a cercar-li una altra fórmula perquè «nemo conveniebat», al capdany d'Arnau des Colomer, no havent-hi distribucions a guanyar.³⁶ Més encara, cercà de trobar també per al cantar d'En Colomer aquestes darreres, assegurant d'aquesta manera l'assistència tant dels «domini de capitulo» com dels «beneficiati Sedis Gerunde».³⁷ Una de les tres condicions, la que anava vinculada a aquestes dues categories no pas de forma global (no era el capítol com a tal qui havia d'assistir al capdany, col·lectivament, ans els seus membres i els beneficiats, cada un per ell), ans distributiva, s'havia demostrat inviable. Ens podem preguntar si aquest desinterès de les persones vinculades a la catedral envers una obligació derivant de l'existència de la biblioteca no és, més o menys, termòmetre de l'ús que aquesta realment feia dins aquell conjunt humà considerable.

En aquest sentit, les dues úniques referències que posseïm sobre el fet d'obrir aquella estança, procedents del s. xv, la que ja havia publicat Batlle³⁸ i la que hi ha al final de l'acta notarial que publiquem ara i narra la introducció dels onze volums, que Arnau des Colomer s'havia reservat, en la llibreria de la seu gironina després de la seva mort,³⁹ ens parlen «de la clau» la notícia de l'any 1457 i de «dues claus» la de 1411. És normal que la llibreria fos tancada, quan encara ara els llibres constitueixen una temptació massa fàcil, molt més forta en aquell temps en què eren molt més avaluats, essent peces d'artesanía. Però em pregunto si el pas de dues a una sola clau no respondria a la voluntat de facilitar l'accés, massa difícil durant els primers temps. Certament, el fet que en els primers anys fossin necessà-

35. La frase pertany a l'acta que és el centre d'aquest estudi, línies 304-306.

36. La frase completa de l'anotació de 24 de setembre de 1477 ha estat publicada per Fidel FITA, *Los reys de Aragón y la séu de Girona*, ²Barcelona 1873, 52, columna primera i per BATLLE 112.

37. La notícia d'aquesta nova forma de gratificació es troba en l'anotació procedent de l'Arxiu de la Catedral de Girona, *Llibre dels aniversaris*, publicada al final de l'anterior nota 8.

38. BATLLE 175, nota 7.

39. Vegeu més amunt l'acta o document central del nostre estudi, línies 491-539, en particular 532.

ries dues persones per a obrir l'estança de la llibreria no diu a favor d'un seu ús massa freqüent. Recordem, d'altra banda, que, almenys els volums del legat Colomer no eren pas destinats a ús públic, ni tan sols general per a totes les persones que giraven entorn de la catedral (els estudiants de gramàtica i arts o els oients de l'escola de teologia, per exemple), sinó només de capitulars i beneficiats. L'estat en què tant l'espai de l'habitació com els llibres es trobaven en fer la visita el bisbe Guillem Ramon de Boil l'any 1512 no indica precisament un ús normal de la biblioteca; altrament no hauria calgut manar que l'escombressin i que traguessin la pols dels llibres.⁴⁰ El fet que aquestes operacions tan elementals d'escombrar i treure la pols no fossin realitzades en la biblioteca ni amb motiu de la visita pastoral del bisbe a la seu de Girona, més aviat confirma la impressió que la «libreria» no ocupava un lloc massa preeminent en l'atenció de la col·lectivitat integrada en la Seu de Girona i dels seus responsables.

Dos mots finals d'història

Les últimes consideracions de l'apartat anterior ens colloquen en la perspectiva històrica. Intentem, doncs, de veure, ni que sigui només algun punt d'allò que fou la presència del bloc de llibres legats per Arnau des Colomer a la Seu de Girona entre els segles xv i xix.

L'inventari de la llibreria de la seu gironina dreçat amb motiu de la visita pastoral a la que fa poc ens referíem i publicat per Batlle, ens permet de fer una constatació molt interessant: el fet de no figurar en aquell catàleg un dels volums legats per Arnau des Colomer no vol dir que no es trobés en la catedral de Girona, ans només que, contra una de les tres condicions bàsiques, no es trobava en la biblioteca. La conclusió es pot donar pràcticament per segura, atès que l'exemplar del Palladi, *De agricultura*, hi era encara quan Villanueva la visità⁴¹ i en canvi no figura en

40. La notícia, publicada per BATLLE 193 és molt més desfavorable per a la catedral d'allò que a primera vista podria semblar: «... dominus episcopus ipsos (*libros*) ac domunculam seu studium per totum per ipsius domini familiares bene et decenter scopari ac a pulvere mundari mandavit...», és a dir, que ho manà als seus mateixos servidors, com si no es fiés que el personal de la catedral complís el seu manament d'escombrar i treure la pols, si es limitava a manar-ho. L'anotació acaba, satisfactòriament, «quod ita factum est».

41. Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España. XII. Viage a Gerona*, Madrid 1850, 117; la llista dels volums publicada per Villanueva és reproduïda per BATLLE 95.

l'inventari de 1512. Es tractava d'un altre exemplar? L'únic que podem dir és que, mentre no consti d'algun altre d'entrat a la Seu de Girona per altre camí, hem de suposar que es tractava del llegat per Arnau des Colomer, el qual l'any 1512 no figurava en l'estança de la biblioteca.

Ultra aquest, comparats globalment l'inventari ara publicat i el de la visita de 1512, ens trobem amb tres classes o grups de volums: aquells dels quals hom pot assegurar amb certesa o gairebé amb certesa que són realment idèntics (m'atreviria a afirmar tal identitat per exemple del volum XXIII del nostre inventari, que em sembla ésser el de BATLLE 181, núm. 14); pertanyen a tal grup, sense voler negar alguna possible excepció, aquells volums dels quals només es troba un exemplar en els dos inventaris esmentats, com és ara els dos de la *Prima secundae* i de la *Secunda secundae* de sant Tomàs d'Aquino, el volum dels *Quatuor libri sententiarum* de Pere Lombard i els altres que es troben en la mateixa situació, sobretot quan (és el cas dels dos primers) sortosament se'ns han conservat i és possible no sols fer la identificació entre els dos inventaris, ans encara amb volums actualment en la BUB.

El segon grup és format per volums que figuren en el nostre inventari i que es troben repetits (o triplicats) en el del 1512. No és possible, normalment, d'identificar el nostre amb un de concret de la llista posterior, ni tan sols no es pot descartar la possibilitat que els exemplars existents a primeries del s. xvi no coincideixin cap d'ells amb el de la biblioteca d'Arnau des Colomer, fora, altra vegada, del cas que es tracti d'algun de salvat en la BUB. Però àdhuc per als altres és normal de suposar que quan en l'inventari del 1512 es troba més d'un exemplar de la mateixa obra que ja figurava en el de 1397, un d'aquells exemplars sigui idèntic.

El tercer grup és format pels volums presents en la biblioteca d'Arnau des Colomer, dels quals ens consta notarialment que l'any 1411 acabaren d'ésser tots lliurats a la biblioteca de la Seu de Girona i que en canvi manquen en l'inventari de 1512. Són (sempre amb les naturals reserves pròpies d'un camp tan llenegadís com el de la identificació d'obres a base d'indicacions tan poc precises moltes vegades) els deu següents, ultra el ja conegut Palladius, *De agricultura*: XVII, XXIV (potser, i seria un cas realment estrany, atès que se n'han conservat alguns folis amb la inscripció de propietat d'Arnau des Colomer), XXVIII, XXXIV, XXXV, XXXVII, XXXVIII, XL, XLII (cas també rar, car només consten conservats l'any 1512 els *Sermones* de Iacopo da Varazze o de Voragine, BATLLE 102, núm. 89, i en canvi, també se'ns ha salvat el *Mariale*, el qual no figura en l'inventari acabat d'esmentar) i XLIII. Es dona la casualitat que els volums que manquen l'any 1512 són els que més interès podien tenir per als estudis de teologia i de gramàtica i arts, els que justament hi havia en

la Seu de Girona⁴² i encara al costat de la biblioteca. No puc deixar de sospitar que el fet documentat l'any 1457 a favor del mestre franciscà que tenia aquell any encarregada la *Lectura Sedis*, mestre fra Joan Saranosa,⁴³ a qui hom permeté de treure, no pas un volum de l'herència Colomer, car era un llibre bíblic, justament tan conegut com el *Psalterium*, es repetiria tant en mestres de gramàtica i arts com de teologia i que hom no faria distinció entre obres procedents del llegat Colomer, intransportables per condició fundacional, i les d'altres procedències.

El fet és que gairebé un segle just després d'haver entrat a la llibreria de la Seu de Girona la biblioteca personal d'Arnau des Colomer, ja mancaven en aquella estança el vint-i-cinc per cent precis de les seves riqueses (els deu volums acabats d'esmentar, més el Palladi). No és estrany que els altres tràngols molt més forts com és l'allau de llibres impresos que arraconà progressivament els manuscrits, la rapacitat dels grans colleccionistes del barroc (època en la qual se sofreix a Catalunya la dels emissaris del rei de França durant la Guerra dels Segadors) i la incúria de la desamortització i de les seves conseqüències hagin deixat Girona sense el setanta-cinc per cent dels volums d'Arnau des Colomer, que encara hi havia en començar el segle XVI.

Ja sé que és un pobre consol: cal donar ara les gràcies a Estanislau Aguiló pel fet d'haver-ne salvat una vintena i pel fet que, almenys, no hagin marxat de Catalunya.

Els quatre apèndixs

Aplego al final de l'estudi uns documents que, pel fet d'ésser posteriors a la decisió de crear una biblioteca en la catedral de Girona, no poden

42. Vegeu l'estudi de Lluís BATLLE I PRATS, *La escuela de la catedral*, dins BATLLE 281-309, el qual recull notícies sobre les escoles de cant (a les quals podem estar segurs que no anà a parar cap dels llibres llegats per Arnau des Colomer) i sobre les de gramàtica (a la qual podien arribar alguns dels volums del nostre llegat que no compareixen en l'inventari de 1512). Espero completar aquest estudi amb les notícies de la primera meitat del s. XIV sobre la «Lectura sedis» en un article que s'intitularà *Notícies sobre la «Lectura sedis» o la càtedra de teologia de la catedral de Girona en la primera meitat del s. XIV* i es publicarà dins «Revista Catalana de Teologia», VIII (1983). Per al temps posterior el document que ara publiquem ens ofereix una altra notícia d'aquella «Lectura» en dir-nos que els darrers volums del llegat des Colomer que entraren en la biblioteca de la seu de Girona l'any 1411 foren introduïts en una estança que era veïna «scolis sacre theologie», línia 530.

43. BATLLE 175, nota 7.

aportar cap dada directa que ens expliqui allò que és el centre del nostre interès, però potser poden obrir interrogants sobre elements no indiferents.

El primer i el segon tenen un comú denominador: el de les decisions del capítol gironí relatives a la posada al dia d'aquella seu o qui sap si a una certa campanya de renovació d'imatge, amb les consegüents posicions oposades i tensions que se'n deriven. Havent passat poc més d'un any entre la decisió fundacional de la biblioteca i el problema de què parlen els dos documents ara publicats, i essent tan semblants les motivacions formulades en les dues decisions del capítol gironí, tant a l'hora de voler destinar un lloc a biblioteca com a la d'atribuir-ne un altre a sala capitular,⁴⁴ hom es pot preguntar quina era la política global de l'equip del bisbe Berenguer d'Anglesola i del seu vicari general, Arnau des Colomer, en relació a la catedral de Girona.

Perquè, tot i ésser almenys indirectament conegut,⁴⁵ el segon document, publicat ara per primera vegada a base d'allò que devia ésser-ne el text original, ens permet de conèixer una crítica que alguns canonges devien fer durant aquells anys a Arnau des Colomer, d'altra banda gens estranya: la del seu personalisme, almenys en el sentit que les decisions que oficialment eren de tot el capítol, en realitat eren personals seves, a les quals la majoria del capítol donava el seu consentiment. El text inicial de la protesta de Lluís Estruç i de Berenguer çà Font atribueix l'ordenació i deliberació de destinar a Aula Capitular una part de l'antic refetor només al vicari del bisbe, amb l'afegit que «segons que dieu» s'hi haurien associat alguns o la major part de capitulars.⁴⁶ I aquestes paraules ens fan sospitar que també

44. El document fundacional de la biblioteca ens diu que una de les motivacions de la decisió fou aquesta: «... cum ita sit quasi in aliis ecclesiis cathedralibus et in multis aliis...» (text en la nota 2). Per la seva banda, la d'obrir una Sala Capitular independent en el refetor, és justificada en l'apèndix primer amb aquesta frase: «... quia in omni ecclesia cathedrali et collegiata erat et esse debebat certa et specialis domus pro tenendis et celebrandis capitulis et ad huiusmodi celebrationes capitulorum specialiter deputata...».

45. Vegeu les dues referències a les obres on s'havia publicat un resum parcial del document transcrit ara com a apèndix segon en la regesta que precedeix aquest document.

46. En aquest sentit, la formulació textual del començament de la protesta dels «obers» no pot ésser més clara i qui sap si més punyent: «... vos, venerabilis domine vicarie reverendi domini Episcopi Gerundensis, ordinaveritis et, ut videtur, deliberaveritis una cum aliquibus seu maiori parte, ut asseritis honorabilis capituli...». El capítol és presentat com a comparsa. Qui fa i desfà és Arnau des Colomer. La contraposició entre el «vos» i el «predictos» (Arnau des Colomer i altres capitulars, respectivament) es manté en tot el document de protesta, el qual, remarquem-ho, no és adreçat al capítol, ans al vicari general, és a dir, al nostre protagonista.

en el cas de la biblioteca devia passar quelcom de semblant, amb la conseqüència que la tal decisió revertiria encara més a honor d'Arnau des Colomer.

Però el punt més interessant de la requisitòria dels dos encarregats de les obres de la catedral de Girona, almenys per al nostre tema, és aquell en el qual proposen una alternativa al lloc assenyalat pel capítol (o per Arnau des Colomer, segons els dos esmentats) per a la Sala Capitular, lloc que hauria d'ésser «ille, ubi legitur theologia, qui locus potest de facili aptari et operari cum paucis et minimis dampnis et expensis, qui locus in presenti omnino est paratus et aptissimus ad capitulum celebrandum».⁴⁷

Presca aquesta alternativa al peu de la lletra (i res de basat en documents objectius no sembla oposar-s'hi), significa simplement que l'escola de teologia de la seu, en tant que lloc, s'havia de convertir en Aula Capitular. I ací s'apilen una sèrie de preguntes. ¿Els dos obrers pensaven que el lloc podia servir simultàniament per a escola i per a sala capitular o pensaven col·locar l'escola de teologia en un altre indret de la seu o volien, ni que fos de retruc, fer impossible per manca de lloc l'escola de teologia? No ho diuen i jo no tinc altre element de judici.

Però les preguntes no acaben ací, atès que la decisió presa l'any anterior d'habilitar un lloc per a biblioteca, «ubi schole sunt, recipiendo partem domus ipsarum scholarum versus latrinas»,⁴⁸ ens porta a preguntar-nos si aquesta part de les escoles (entre les quals, en plural, hi devia haver la de teologia, suposició més aviat confirmada per les línies 529-531 del document principal ací publicat) no seria justament o no resultaria afectada (cosa també més aviat confirmada per les línies acabades d'esmentar) pel fet de destinar a Sala Capitular el lloc de l'escola de teologia. Altra vegada, la pregunta ha de restar oberta, amb la possibilitat, però, que la jugada dels dos obrers, amb llur alternativa, potser, de retruc, creava dificultats a la biblioteca en aquells moments encara no-nada, de la seu de Girona.

Potser en el marc d'aquestes lluites, dissortadament no exclusives del capítol de Girona, cal valorar la part inicial del document de fundació de la biblioteca, que avui publiquem, la que, malgrat les facilitats d'habilitar l'escola de teologia per a Aula Capitular ofertes l'any abans pels obrers de la catedral, ens diu que el capítol es continuava reunint en la sagristia o tresoreria.⁴⁹ Com tantes vegades, l'estira i aflixa havia acabat en empat: ni vençuts ni vencedors. No es faria la Sala Capitular en l'antic refetor, però hom seguiria dedicant a biblioteca una part de l'espai que fins aleshores

47. Vegeu apèndix segon, [13].

48. Aquest fragment pertany a la decisió capitular de 1395, transcrita en la nota 2.

49. Vegeu el document principal d'aquest estudi, línies 23 i 24.

pertanyia a les escoles de la seu i qui sap si més en concret a l'escola de teologia, amb el resultat que l'any 1411 la biblioteca era veïna a aquesta escola.⁵⁰ Qui sap, encara, si la donació efectiva dels volums d'Arnau des Colomer l'any 1397 no fou la manera de fer en endavant impossibles manobres com la dels dos obrers, mitjançant el fet acomplert de l'existència real de la biblioteca, ja a partir dels darrers dies de maig de l'any darrerament esmentat.

Encara que sigui un simple rebut, l'apèndix tercer és important per al nostre tema. Demostra, en efecte, amb la contundència que tenen els afers quan arriben a les conseqüències econòmiques, que el 19 de juny de 1397 eren ja acabades i es pagaven unes obres realitzades durant el mes de maig proppassat en el Palau episcopal de Girona i més en concret en les oficines de l'Oficial, obres que havien durat deu dies i havien consistit a habilitar un espai per a arxiu. Cal subratllar dos extrems: el primer és el de la simultaneïtat amb les obres que hom feia en la Seu de Girona a fi d'habilitar un espai per a biblioteca. Justament el 19 d'aquell mateix mes de maig ja era possible de formalitzar la donació de la biblioteca d'Arnau des Colomer com a base de la d'aquella Seu. El segon és el de la identitat de responsables darrers d'ambdues obres. És cert que la segona és pagada immediatament per Berenguer Mugeff i en darrera instància pel bisbe a través del seu majordom, Pere Berenguer de Casenoves, però el cert és que el fet que la despesa fos acceptada pel majordom demostra que era feta d'acord i amb voluntat del bisbe, Berenguer d'Anglesola, del qual ja sabem que Arnau des Colomer era vicari general i per tant home de tota confiança. El document, doncs, publicat com a apèndix tercer obliga a formular almenys la hipòtesi que biblioteca de la Seu i arxiu de l'oficialat devien formar part d'un projecte unitari i que tal projecte, si podia ésser personalment assumit per Arnau des Colomer fins al punt de contribuir-hi amb la seva pròpia biblioteca, era en realitat de tot l'equip de govern que portava el bisbat de Girona durant aquells moments del pontificat de Berenguer d'Anglesola. No dubto que realitzacions d'aquest tipus, convenientment noticiades a Avinyó, havien de fer augmentar el prestigi del bisbe esmentat davant el nou papa, Benet XIII. Si no m'erro, veig en aquest rebut més aviat una confirmació de les consideracions que he fet abans col·locant la decisió de muntar una biblioteca en la Seu de Girona en el context de la política eclesiàstica del papa Luna.

Parlem, finalment, de l'apèndix quart. Crec que és interessant de publicar-lo si més no a fi de desfer la interpretació en la qual ja caigué un lector

50. Ibid., línia 530.

del s. XVIII en posar-li el títol de «Per la llibreria de la seu». És cert que l'ús de la paraula «bibliotheca» a fi de designar la deïxa de l'arquebisbe de Saragossa, Dalmau de Mur, a la de la catedral de Girona, sobretot si el lector és un home de l'època moderna, condueix a fer pensar en les institucions destinades a conservar a disposició del públic riqueses bibliogràfiques en una certa quantitat. Però em sembla que no és aquest el cas del nostre document, i que, per contra, la paraula «bibliotheca» no hi significa altra cosa que la cèlebre bíblia en diversos volums legada per l'arquebisbe esmentat.⁵¹ Dues raons m'inclinen a tal opinió: primera, que fins aquell moment allò que els moderns n'hem dit «biblioteca» és sempre designat amb la paraula «llibreria/libreria», mentre la paraula «bibliotheca» té tota una tradició medieval de significació de «Bíblia». L'altra és que totes les referències, fins ara conegudes, a la deïxa de Dalmau de Mur parlen de la *Bíblia* i no de la seva biblioteca en sentit modern.

Sigui'm permès d'acabar aquesta exposició amb un prec: el de dema-

51. Notícies parcials i complementàries sobre l'arribada a la sagristia i primera descripció de la *Bíblia* de Dalmau de Mur es poden trobar dins Antolín MERINO, José de la CANAL, *España Sagrada. Tomo XLIII*, Madrid 1819, 76; Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España. Tomo XII*, Madrid 1850, 109-110; i BATLLE 115.

Certament, la deïxa en diners de Dalmau de Mur serví per a la confecció de llibres, sobre la qual puc aportar els testimonis següents, que em semblen desconeguts: «Et inde (caixa dels dipòsits) fuerunt tradita ipsa centum scuta honorabili Bernardo Prim, canonico et operario Sedis predictae, ut illos convertat in solutionem et paccamentum nonnullorum librorum, qui nunc fiunt et scribuntur ad opus dicte Sedis, cum ita, sicut asseruit dictus operarius, fuerit delliberatum per vicarium et capitulum dicte ecclesie...», Arxiu Diocesà de Girona, U 324, f. 117^r, 25 de maig de 1459, pagament que creuria relatiu al contracte signat el 19 de gener d'aquell mateix any, publicat per BATLLE 203-205, on, certament, res no és dit en relació a la deïxa de l'arquebisbe esmentat, cosa que, en canvi, consta explícitament en l'anotació que transcriu parcialment d'*ibid.*, f. 118^r: «... inde fuerunt extracta viginti unum scuta et medium auri, que superarunt ex CCCLXJ scutis et medio auri habitis ex manumissoria domini Dalmacii de Muro, archiepiscopi Cesaraugustanensis... Et inde fuerunt tradita honorabili Bernardo Prim, canonico, qui nomine operis illa recepit pro solutione scriptorum librorum, qui nunc fiunt ad opus dicte Sedis...». Dos anys més tard, encara continuava el pagament dels llibres a base dels diners procedents de Dalmau de Mur: «Item, dicto die (13 de novembre de 1461), idem dominus Franciscus Salvatoris, dedit comptum seu rationem de illis octuaginta novem libris, uno solido et tribus denariis processis ex illo legato per bone memorie reverendissimum dominum Dalmatium de Muro quondam... De quibus LXXXVIIIJ libris, uno solido et tribus denariis constat ipsum venerabilem dominum Franciscum exposuisse viginti libras Narcisso Genesisii et Anthonio Vila, littere formate scriptoribus, qui certos libros scribunt pro servitio chori ecclesie...», Arxiu de la Catedral de Girona, *Resolutiones capituli* I, f. 121^r. Tal com el lector recordarà, Narcís Genís i Antoni Vila són els copistes amb els quals fou establert el contracte esmentat més amunt.

nar que algú, si més no per compassió, s'apiadi seriosament de la història de les nostres grans institucions i de les seves estructures. Què han estat, en tant que estructura i no sols jurídica, les nostres «ciutats», els bisbats, les catedrals, els monestirs i convents, les parròquies, els gremis, els col·legis de tota mena. En el curs d'aquestes pàgines, l'autor confessa haver-se trobat moltes vegades entre l'espasa, que l'incitava a conèixer una entitat que es dibuixa tan voluminosa com la catedral de Girona, i la paret de la inexistència d'una monografia que ens l'expliqui primer amb un cert detall i després globalment per a una època com és ara la Baixa Edat Mitjana.

Barcelona, 18 de gener de 1983

APÈNDIX

1

1396 juliol 1. Girona

ADG, Sèrie D, vol. 173,
ff. 31^v-32^r

Arnau des Colomer, vicari general actuant en nom del bisbe de Girona, i el capítol de la catedral de la mateixa ciutat, acorden i manen d'obrar la «domus capituli» o sala capitular en la part sud del refetor.

Al marge, de la mateixa mà de Lluís Carbonell: «Pro capitulo». I sota: «Debet et pedagía». Títol de mà del s. XVII: «Statuerunt fieri Domus capitularis», en el f. 32^r.

Die prima iulii.

Noverint universi quod honorabiles et circumspecti viri domini Arnaldus de Columbario, bacallarius in decretis, presbiter de capitulo ecclesie¹ et reverendi in Christo patris ac domini, domini Berengarii, Dei gratia episcopi Gerundensis, in remotis agentis, vicarius in spiritualibus et temporalibus generalis, et ipsum capitulum eiusdem ecclesie, in mei, notarii publici, et testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum et rogatorum presentia personaliter constituti ac ad trinum tractum campane de dicti domini vicarii mandato, ut moris est, convocati et congregati intus domum Sacristiam seu Thesaurariam ipsius ecclesie et intus ipsam consistentem ecclesiam nuncupatam, in quo capitulo convenerant et erant presentes, una cum dicto domino vicario, venerabiles viri domini Bernardus de Brugarolis, sacrista maior, Bernardus de Campis, Arnaldus de Gurbo, Guillelmus Berengarius de Olzinellis, Ludovicus Strucii, Franciscus de Calmo, canonici, Berengarius de Fonte, thesaurarius, Petrus de Montecurvo, Petrus Arnaldi, Guillelmus de Bruguarolis, sacrista secundus, et Franciscus de Pariete Alto, presbiteri

de dicto capitulo, capitulantes et capitulum ipsius ecclesie continuatum ad capitulum generale² in ipsa ecclesia die martis post pascha proxime preteritum celebratum, facientes et representantes, in mei, notarii publici et testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum et rogatorum presentia personaliter constituti, dixerunt et proposuerunt quod: quia in omni ecclesia cathedrali et collegiata erat et esse debebat certa et specialis domus pro tenendis et celebrandis capitulis et ad huiusmodi celebrationes capitulorum specialiter deputata, ipsa autem eorum ecclesia nullam habebat domum ad hoc propriam, imo ea summopere indigebat. Quia etiam habita < fuerat > super hiis per et inter eos pluries et frequenter diligenti deliberatione, et invenerant quod ipsa³ domus⁴ capituli in capite Refectorii eiusdem ecclesie ad austrum⁵ poterat fieri magis prompte et apte ac etiam cum minoribus dicte eorum ecclesie ac fabrice illius dampnis, sumptibus et expensis. Idcirco, gratis, ex certa scientia et consulte, iidem domini vicarius, auctoritate dicti domini episcopi, et capitulum statuerunt et ordinarunt videlicet quod in ipso Refectorio seu Refectorii domo versus haustum sive meridiem fiat domus sufficiens pariete medio divisa et distincta ab alia dicti refectorii parte versus circium, et quod fieret ac etiam haberetur⁶ porta et introitus ad ipsam domum capituli in pariete medio inter ipsum refectorium et ipsam ecclesiam versus haustum. Et nichilominus mandarunt vive vocis oraculo et tenore huiusmodi publici instrumenti quod vim epistole in hac parte voluerunt obtinere, venerabilibus operariis seu regentibus, procuratoribus operis seu fabrice supradicte, presentibus et futuris, quatenus dictam domum capituli et capitulis in ipsa ecclesia celebrandis, cum parietibus, portis, fenestris, scannis et aliis necessariis, de dicte fabrice bonis presto facerent cum effectu. Et ad premissa, prefati venerabiles Ludovicus Strucii, canonicus, et Berengarius de Fonte, Thesaurarius, responderunt continuo et dixerunt quod ipsi, attenta dicte fabrice paupertate ac aliarum rerum ipsi ecclesie magis et summe necessariorum extrema necessitate, non consentiebant, imo dissentiebant et dissenserunt expresse⁷ dicte domus presto sive cito, et ante aliarum rerum predictarum factionem et habitionem, factioni. Et alias promiserunt se daturus mihi⁸ dicto et subscripto notario in scriptis latius que et prout ad premissa volebant et intendebant opponere et etiam allegare, requirentes nihilominus⁹ ea omnia, postquam in scriptis ipsa mihi dederint, ut prefertur, hic continuari et inseri per me¹⁰ ipsum notarium et apponi. De quibus omnibus, tam prefati honorabiles domini vicarius et capitulum quam etiam Ludovicus Strucii et Berengarius de Fonte, petierunt et requisiverunt sibi fieri et tradi quotquot habere voluerint publica instrumenta per me,¹¹ notarium publicum superius et subscriptum. Que fuerunt acta Gerunde in ecclesia et domo Thesauraria predictis, die prima mensis iulii, hora paulo ante prandium, anno a nativitate Domini M CCC XC sexto ac presentibus discretis viris Bernardo Examins, notario publico dicti domini Episcopi, et Vincentio Calabuig, presbiteris, beneficiatis in ipsa ecclesia pro testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

¹ ecclesie iter, *primum cancell* ² generale *seq contin cancell* ³ ipsa *corr ipsam cancell -m*
⁴ domus *corr domum* ⁵ in capite Refectorii eiusdem ecclesie ad austrum *add int lin* ⁶ haberetur *seq in cancell* ⁷ expresse *seq factioni cancell* ⁸ mihi *ms michi* ⁹ nihilominus *ms nichilominus* ¹⁰ me *seq notarium cancell* ¹¹ me *seq me cancell*

1396 juliol 7. Girona

ADG, Sèrie D, vol. 173,
bifoli entre els ff. 31-32

Lluís Estruç i Berenguer çà Font presenten per escrit les raons de la seva oposició a l'acord capitular d'obrir amb urgència una «domus capituli» en la banda de migdia del refetor de la seu de Girona i proposen l'alternativa d'ubicar-la en l'escola de teologia, on també s'havia ubicat la biblioteca.

Bifoli de paper de 304 × 223 mm, amb la filigrana del coltellàs, no idèntica a cap de les recollides per Briquet ni per Valls i Subirà.

Text resumit, sense indicació de procedència, per José de la CANAL, *España Sagrada*, tomo XLV, Madrid 1832, 374-375. Resum reprès per Jaime MARQUÈS CASANOVAS, *El paseo arqueológico de Gerona*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», XVI (1963), 144.

[1] Cum vos, venerabilis domine vicarie reverendi domini Episcopi Gerundensis, ordinaveritis et, ut videtur, deliberaveritis una cum aliquibus seu maiori parte, ut asseritis,¹ honorabilis capituli ecclesie Gerundensis, quod fiat et construatur aliquis locus seu domus aliqua de presenti, ubi fiat, teneatur² et celebretur capitulum in dicta³ ecclesia Gerundensis et hoc, ut apparet, pro deliberato et determinato habetis. Ad [he]c se opponunt et non consentiunt Ludovicus Strucii, canonicus, et Berengarius de Fonte, thesaurarius ipsius ecclesie, et loquendo cum illa reverentia qua decet, dicunt quod vid[ere] eorum utilius esset et magis necessarium prosequi et pro posse complere opus principale dicte ecclesie et etiam attendere et occurrere circa alia que sunt necessaria ac etiam periculo[sa] ipsi ecclesie, nisi cito occurratur, quam facere capitulum de presenti.

[2] Et quia, ut asseritur et ita est, elegistis et deliberastis ipsum capitulum fieri seu construi in domo, que refectorium sive raffator nuncupatur. Ad hoc predictus Ludovicus et thesaurarius non consentiunt ymo pocius contradicunt, dicentes quod si in dicta domo seu raffatorio predictum capitulum fieret seu construeretur, magis ac magis in dampnum et detrimentum, quam in decus, commodum⁴ et honorem ipsius ecclesie esset ac etiam redundaret, et hoc per rationes inferius allegandas.

[3] Et primo, nam dicta domus fuit et est pulcior et melior que sit in ipsa ecclesia, et si contingat ibi capitulum fieri, quod Deus avertat, dicta domus minuetur, destruetur et totaliter deteriorabitur.

[4] Item, quia ipsa domus antiquitus et ab antiquo fuit et est assignata, apta et deputata ad certos et notabiles usus, actus et cerimonias ipsius ecclesie, videlicet ad collationem clericorum dicte ecclesie faciendam, puta ad bibendum,⁵ prout est in ipsa ecclesia diutius assuetum.

[5] Item, ipsa domus est assignata, apta et deputata in faciendo festa et solemnitates in ipsa ecclesia decorandas et faciendas infra annum, puta in Natale Domini fit solemnitas que vocatur .O. et in Cena Domini legitur *Testamentum*, necnon quamplurima alia inibi fiunt, pertractantur ac⁶ etiam decorantur.

[6] Item, dicta domus nunc est in magna pulcritudine et decore, si minuatur et destruatur erit in magna deformitate et derisione.

[7] Item, ipsa domus nunc est pulcra, bellissima et clara, si dictum capitulum inibi fiat erit offuscata, lumine orbata et quasi omnimoda claritate privata.

[8] Item, dicta domus fuit et est⁷ ad honorem, comodum et servitium, nedum ipsius ecclesie set [etiam] civitatis Gerunde et omnium aliorum, tam clericorum quam laycorum in helemosinis dandis,⁸ in pactis tractandis,⁹ in nuptiis et in pluribus aliis bonis et piis operibus, omnibus est communis.¹⁰

[9] Quare, omnia bona predicta, saltem in parte, cessabunt et hoc propter destructionem et deformitatem ipsius domus, si ibi capitulum construatur.

[10] Item, si in dicta domo capitulum fiat,¹¹ erit in loco quasi publico, patenti et multum audibili a transeuntibus et stantibus circumquaque.

[11] Item, quod est peius, si predictum capitulum ibi fiat, non erit durable, ymo in modico et brevi tempore mutabile et destructibile, cum capella sit inibi¹² cito et in brevi tempore construenda.

[12] Quare, erunt et fient ibi, si prefatum capitulum in predicto loco fiat, magna dampna et maxime expense¹³ ac etiam varie et vane, tam in construendo quam etiam in delendo.

[13] Item, est alius locus patens, bonus et notabilis et in loco optimo et decenti, ubi predictum capitulum multum egregie et solemniter potest teneri et celebrari, videlicet ille, ubi legitur theogia (*sic*), qui locus potest de facili aptari et operari cum paucis et minimis dampnis et expensis, qui locus in presenti omnino est paratus et aptissimus ad capitulum celebrandum.

[14] Unde, omnibus predictis compensatis, cogitatis et bene ymaginatis, predicti Ludovicus et Thesaurarius non consentiunt, ymo potius contradicunt, dicentes quod propter dictum capitulum dicta domus nullo modo mutetur, minuatur nec etiam destruatur.

[15] Verum, si predicta vobis et predictis non placent, vobis complacendo dicunt et consentiunt quod alibi et in alio loco optimo et decenti fiat capitulum, quod sit durable, stabile et firmum et fiat tale quod non sit in detrimentum et dedecus ipsius ecclesie set sit et redundet in decus et honorem Gerundensis ecclesie, prout decet.

[16] Consulunt tamen quod quancumque et ubicumque fiat, consulatur dominus Episcopus Gerundensis.

[17] Et si contra predicta¹⁴ fiat et attemptetur per vos et alios predictos vel per alios nomine vestro et predictorum ad hoc consentientium, ipsi Ludovicus et thesaurarius protestantur contra vos et ipsos et contra vestra et eorum bona, de omnibus dampnis, expensis et interesse, que opus seu opera dicte ecclesie habebit et faciet in predictis ac etiam pro causa huiusmodi sustinebit, petendis, habendis¹⁵ et exhiendis a vobis et de bonis vestris et predictorum, suis locis et temporibus oportunis.

Anotació al marge inferior, de mà de Lluís Carbonell:

Die VII iulii predicti, anno predicto, venerabilis Berengarius de Fonte, thesaurarius, pro se, et venerabili Ludovico Strucii, canonico ecclesie Gerundensis, tra-

didit mihi notario presentem cedulam, continuandam dicto instrumento prima die ipsius mensis, etc. Actum in episcopali palatio Gerundensi, etc. Testes: discreti Bernardus Examins et Ioannes de Bosco, presbiteri beneficiati in ecclesia Gerundensi.

¹ ut asseritis *add int lin* ² teneatur *add int lin* ³ dicta *add int lin* ⁴ commodum *ms* comodum ⁵ puta ad bibendum *add int lin* ⁶ ac *add int lin* ⁷ est *add int lin* ⁸ dandis *add int lin* ⁹ tractandis *ms* tractadis ¹⁰ communis *ms* comunis ¹¹ fiat *add int lin* ¹² inibi *seq tam cancell* ¹³ expense *seq tam cancell* ¹⁴ predicta *seq aliquid cancell* ¹⁵ habendis *add int lin*

3

1397 juny 19. Girona

ADG, Sèrie D, vol. 173,
f. 98^v

Berenguer Serra, fuster ciutadà de Girona, reconeix haver rebut de Berenguer Mugefi, procurador fiscal del bisbe, cent setanta-vuit sous i deu diners de Barcelona, per la construcció d'un arxiu en la cúria de l'oficial del bisbe de Girona.

Nota en registre oficial contemporani. La segona part és de lletra de Lluís Carbonell. Al marge: «Pro domino Episcopo».

Item, ipsa die,¹ Berengarius Serra, fusterius, civis Gerunde, gratis, etc., confessus fuit se habuisse numerando a discreto² Berengario Mugeffi,³ presbitero, procuratore fiscali⁴ reverendi domini episcopi Gerundensis absente,⁵ Centum septuaginta octo solidos, decem⁶ denarios⁷ Barchinone, ratione decem jornalium,⁸ que ipse cum uno mancipio sive *manobre* misit in mense madii proxime preteriti⁹ in faciendo cancella sive reservatorium pro tenendo processus et scripturas in curia officialatus Gerundensis et etiam¹⁰ ratione trabium, cabironum, *queyrats de roura*, postium, *clavadura, parafuy, tatxes et guix*, que intrarunt in premissis et que idem Berengarius Serra emit, ut dixit.¹¹ Renuntiando etc. de predictis CLXXVIIJ solidis, decem¹² denariis, fecit dicto procuratori fiscali¹³ apocham de recepto. Actum in episcopali palatio Gerunde die, mense et anno predictis. Testes:¹⁴ Iohannes Montanya, scriptor Gerunde, et Petrus Iohannis, laicus, parochie sancti Cipriani de Molleto, diocesis Gerundensis.

Die XXIIJ ipsius mensis, discretus Petrus Berengarii de Casisnovis, procurator et procuratorio nomine reverendi domini episcopi supradicti, confessus fuit dicto procuratori fiscali presenti quod ipse procurator fiscalis dictum opus fecit fieri et dictam solvit quantitatem, de ipsius Petri Berengarii, procuratoris, expressis voluntate et consensu. Actum in ecclesia Gerundensi. Testes: Berengarius Mansilionis, Gerundensis, et Guillelmus Geronessii, de sancto Acisclo Impuritanensi, presbiteri.

¹ die *add int lin* ² *seq* Petro Berengarii de Casanova *cancell* ³ *add int lin* ⁴ *add int lin* ⁵ *videtur intelligendum de Petro Berengarii de Casanova* ⁶ *seq sol cancell* ⁷ *add int lin* ⁸ *seq cum uno mancipio cancell* ⁹ in mense madii proxime preteriti *add int lin* ¹⁰ *add int lin* ¹¹ que intrarunt ...dixit *add int lin* ¹² sol. *cancell* | denariorum *add int lin cancell* ¹³ fiscali *add int lin* ¹⁴ *seq* Laurentius de Podio, diaconus sancti Cipriani de Alleis et *cancell*

1457 febrer 16. Girona

ADG, Sèrie U, vol. 324,
f. 108^r

El vicari general de Girona, Jordà d'Avinyó, i el capítol manen introduir en la caixa dels dipòsits de la seu de Girona els diners rebuts dels marmessors del difunt arquebisbe de Saragossa, Dalmau de Mur, llevats els dotze florins que costaren els drets de duana en treure d'Aragó la «biblioteca» o Bíblia llegada pel mateix arquebisbe, la qual ja es trobava en la sagristia o tresoreria de la catedral esmentada.

Còpia en el llibre oficial de la caixa dels dipòsits. Una mà, sembla del s. XVII, vacil·lant entre *Biblia* i *biblioteca*, deixà com a títol: «Per la llibreria¹ de la Seu»

Die mercurii intitulata XVI mensis february anno a nativitate Domini M CCCC L septimo, inter missarum sollempnia convocato honorabili capitulo intus domum Thesaurariam sedis Gerunde, de mandato multum honorabilis domini Iordani de Avinione, vicarii etc., fuit aperta theca depositorum dicte Thesaurarie tribus clavibus serratam, de quibus nominatus dominus vicarius duas et discretus Iacobus Dalmacii, beneficiatus dicte sedis, aliam ex dictis clavibus tenebat. Et intus ipsam thecam, presente et vidente me huiusmodi notario et testibus infrascriptis, ad ordinationem dicatorum dominorum vicarii et capituli, fuerunt missi et depositi intus quoddam sacculum canamassii trecenti sexaginta unus scuta et medius auri,² que habita fuerunt et portata per honorabilem Petrum Vedruna a civitate Barchinone et processerunt ex illis trecentis viginti quatuor libris Barchinone habitis ab hereditate seu manumissoria reverendissimi domini Dalmacii de Muro, bone memorie, archiepiscopi Cesaraugustani, queque venerant per viam cambii complende et solvende per venerabilem Lupum Sanxis del Boey honorabilibus Rogerio de Cartiliano, Petro Vedruna et Marturiano Pla vel alteri eorum. De quibus CCC XXIII libris, dictus Petrus Vedruna penes se retinuit pro dicto honorabili Rogerio de Cartiliano duodecim florenos auri in compensationem similis peccunie quantitatis per dictum honorabilem Rogerium dudum exsolute pro iuribus extrahendi a regno Aragonie bibliothecam per dictum dominum bone memorie archiepiscopum Ecclesie Gerundensi datam vel legatam, queque iam est in ipsa Thesauraria Gerundensi. Et etiam fuit satisfactum ex dicta quantitate dicto honorabili Petro Vedruna in salario suo portandi dictam quantitatem a dicta civitate Barchinone. De quibus CCC LXI scuts et medio habet fieri voluntas dicatorum dominorum vicarii et capituli, de quibus, etc.

Testes inde sunt discreti Iohannes Torra et Petrus Martorell, presbiteri deservientes Sedis Gerunde.

Item, dicti honorabiles domini vicarius et capitulum fecerunt apocam dicto honorabili Petro Vedruna de dictis CCC XXIII libris in modum predictum eis traditis.

Actum et testes proxime dicti.

¹ llibreria corr Bíblia cancell ² in marg cclxj scuts e mig d'or